

چونیتی

رؤژووی پیغه‌مبهر (ﷺ)

له ره‌مه‌زان دا

نوسینی

سلیم الهاللی و علی حسن علی عبد الحمید

وه‌رگترانی

م : عدنان بارام

چاپی سی‌یه‌م

سایتی به‌هه‌شت

www.ba8.org

هه‌میشه له‌گه‌لمان بن بو به‌ره‌می نوی

ناوى كتيب : چۆنیتى رۆژووى پېغەمبەر (ﷺ) له رەمەزанда .

ناوى نووسەر : سليم الهاللي و علي حسن علي عبد الحميد .

ناوى وەرگێر : مامۆستا عدنان بارام .

ژمارهى سپاردن : ژماره (۳۹۷) ی سالى (۲۰۰۳) پى دراوه له لایه ن

وهزارهتى پۆشنیبری حوكومهتى ههريمی كوردستانه وه .

زنجیره : زنجیره ی (۴) چواره م له زنجیره ی رېنمايیه كانی رېگای پاست .

نۆره و سالى چاپ : سئیه م – (۱۴۲۸ هـ / ۲۰۰۷) .

بنكه ی بلاوكردنه وه : كتيبخانه ی سوننه / سليمانی / كوردستانى عیراق .

چاپ خانه : سیما / سليمانی .

قال الإمام الشافعي رحمه الله :

كُلُّ الْعُلُومِ سِوَى الْقُرْآنِ مَشْغَلَةٌ إِلَّا الْحَدِيثَ وَاللَّفْقَهَ فِي الدِّينِ
الْعِلْمُ مَا كَانَ فِيهِ قَالٌ حَدَّثْنَا وَمَا سِوَى ذَلِكَ وَسِوَأِ الشَّيَاطِينِ

پيشه كى وه رگير :

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا
وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ ...
وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ...
وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ...

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴾ [آل عمران : ١٠٢] .

﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا

كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴾ [النساء : ١] .

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِغِ

اللَّهُ وَرَسُولُهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴾ [الأحزاب : ٧٠ - ٧١] .

أَمَّا بَعْدُ : فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ ﷺ وَشَرَّ
الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بَدْعَةٌ وَكُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ .

ئه م ووتاره ی سه ره وه ناسراوه به (**خطبة الحاجة**)^(١) پیغهبهری خوا

له سه ره تای هه موو ووتار و ناموژگاری و دهرسه کانیدا ده یخوینده وه ، ﷺ

(١) هذه الخطبة تسمى : خطبة الحاجة ، وهي التي كان رسول الله ﷺ يفتتح بها جميع خطبه ، ومحاضراته ، ودروسه ، ويعلمها أصحابه ﷺ .

وقد جمع جميع رواياتها ، وألفاظها العلامة الشيخ محمد ناصر الدين الألباني — رحمه الله — في رسالة صغيرة في حجمها ، كبيرة في فائدتها ، بعنوان : (**خطبة الحاجة**) ، فمن أراد الاستزادة فليرجع إليها .

و هاوه له بهرینه کانیشی فیڕ ده کرد . ههروهک چۆن سوره تیک له سوره تهکانی قورئانی فیڕ بکردایه ن . که ئەم وتاره له هه موو بواریکدا بخویننه وه ، ئەم بایه خ دانەش له پیغه مبهری خواوه (ﷺ) ، به لگه یه له سه ر گرنگی ، و گه وری ئەم وتاره .

بۆیه ئەگه ر ورد بینه وه له ناوه پۆکی ئەم وتاره ، ده بینین هه موو بنه ماکانی بیرو باروه ری ئاینی ئیسلامی تییدا کۆبوه ته وه ، به لام ئەوه ی که ده مه ویت لیره دا تیشکی بخره سه ر ، برگه ی کۆتای ووته که یه ، که پیغه مبهری خوا (ﷺ) تیایدا فه رموویه تی : ((فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ وَخَيْرَ الْهُدَى هُدَى مُحَمَّدٍ ﷺ وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا وَكُلُّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ)).

واته : چاکترین گوفتار و که لام ، گوفتار و که لامی خواجه ، وه باشترین ریچکه و ریپاز و ئاکاریکیش ، ریچکه و ریپاز و ئاکاره کانی **محمد** (ﷺ) وه خراپترین داهینراویش ئەو داهینراوانه ن که خراونه ته سه ر ئاین ، و هه موو داهینراویکیش له ئایندا بیدعه یه ، و هه موو بیدعه یه کیش گو مپادییه ، وه هه موو گو مپادییه کیش له گه ل خاوه نه که یدا له ئاگری دۆزه خدایه خوای په روه ردگار په نامان دات .

له مه وه ئەوه تیده گه ین که بانگه شه کردن بو قورئانی پیروز و سوننه ته کانی پیغه مبهری نازدارمان (ﷺ) ، و ئاگادار کردنه وه و وریا کردنه وه ی موسلمانان له بیدعه و داهینراوه کان له ئایندا ، ئەرکی سه رشانی هه موو ئەو که سانه یه که ده لێن : (أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمداً

رسول الله) ، چونکه بپرگه ی یه که می ئەم ووتە یه که : (لا إله إلا الله) یه ئەو ه له سەر موسلمان پئویست دەکات که تەنها **اللَّهُ** ی مەبەست بئیت له هەموو پەرسشتش و گوفتارو کردارەکانی دا ، و هیچ هاوبەش و هاوەلیک بۆ **اللَّهُ** ئەنجام نەدات ، و تەنها چاوەڕوانی پاداشتی **اللَّهُ** بئیت ، و ه بپرگه ی دووه م که (محمد رسول الله) یه ئەو ه یان له سەر پئویست دەکات که : شوینکە و تەو گوێرایه لی هیچ که سینک نەبن جگه له رەسول الله نەبئیت ، له گەل بەراست زانین ، و گوێرایه لی کردن له هەموو فەرمانەکانی **ﷺ** ، له گەل دوور که و تەو ه له هەموو ئەو گوفتار و کردار و شتانه ی که قەدەغە و سەرزنەشت کراوون له ئاییندا ، و نەکردنی هیچ جوړه عیبادهت ، و پەرسستنیکیش بۆ خوای پەروردگار تەنها به شەریعەت و سوننەتەکانی ئەو ییغە مەبەرە خوشەویسته نەبئیت **ﷺ** .

ئەمەش پئویستی به ئەنجام دانی دوو ئەرکی ژۆر گرنگ و گەورە یه :

یه که م : پالۆتن (التصفية) .

دووهم : پەروردە (التریبة) .

واته : پالۆتن و لابردنی هەموو پۆخلەوات خلتەکانی شیرک و کوفر و بیدعه و تاوان و فەرمووده (**ضعیف**) بئى بنهوا ، و پوچه له کان ، ئەو بۆچوونانە ی که به هۆیانەو ه هاتۆتە کایه و ه له ناو دل و میشک و گوفتارو کرداری خەلک و ئەو نووسراوانه ی که دەکەونه بهر دەستی موسلمانان .

پاشان پەروردەکردنی موسلمانان له سەر ئەو ئایینه پالۆته کراوه ، به تاییهت به پڕینمایه کانێ قورئانی پیرۆزو سوننەتە صەحیحەکانی

پیغه مبهەری خوا ﷺ ، بۆ ئە نجام دانی ئە م دوو ئەرکە زۆر گرنگ و گەورە یە ، وهك خواى پايه بهرز ده فەرموویت : ﴿هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾ [الجمعة : ٢].

واته : خواى پهروهردگار بۆ كۆمه لگای نه خوینده وارن - واته : زۆرینه نه خوینده وار - پیغه مبهەریکی په وانه کردوو ، بۆ ئە وهی قورئانیان به سهردا بخوینى و پاکیان بکاته وه و قورئان و سوننه تیشیان فی ربکات ، هه رچه نده له پيشدا له گومرپایه کی ئاشکرادا بوون .

خواى پهروهردگار سه بارهت به بانگه شه و بانگه واز کردن بۆ ئایین فهرموویه تی : ﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ [فصلت : ٣٣].

واته : ووته و گوفتاری کی باشتر و پراوا تره ، و درووستره له ووته ی که سیك که بانگه شه کار بیّت بۆ لای خواى پهروهردگار و کرداری چاکه یش ئە نجام بدات و بلایت من له موسولمانانم .

جا ئە گه ر بانگه شه بۆ ئایین پیروترین ووته و گوڤار بیّت و کرداری پیغه مبهەرانی خواش بیّت ئە بى ئە وه مان له یاد نه چى ئە م بانگه شه یه ئە بیّت له سه ر بنه وای زانست و چاورشوشنی ئە نجام بدریّت ، بۆیه خواى گه وره فهرموویه تی : ﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ [يوسف : ١٠٨].

واته : ئەى پیغه مبهەر (ﷺ) به ئومه ته کهت رابگه یه نه و بلی : ئەمه یه
 ریگه و ریبازی من (**ریگای راست / الصراط المستقیم**) ، وه بانگه شه
 ده که م بۆ لای خوای پهروهردگار له سه ر چاوپۆشنی ، من و ئەوانه ش که
 شوینکه وته ی منن ، وه پاکى و بیگهردى بۆ خوا ، و منیش له موشریک و
 هاوبه ش بریارده ران نیم .

له م پوانگه یه و بۆ زیاتر ئاشناکردنى موسلمانان به (**چونیه تی**
رۆژووی پیغه مبهری خوا (ﷺ) له رهمه زان دا) و ناساندنى خه لکی به هه ندیک
 ووته و کرداری بیدعه و داهینراو له م په رسته شدا (**رۆژوو گرتن**) ، و زیاتر
 ده وله مند کردنى کتیبخانه ی کوردی به و کتیبانه که (**ریگای راست**) به
 خه لک ده ناسینن و زیاتر سود به موسلمانان ده گه یه نن ، هه ستاین به
 وه رگیپانی ئەم کتیبه به نرخه (**صفة صوم النبي (ﷺ) فی رمضان**) ، بۆ سه ر
 زمانى کوردی په سه ن ، داواکارین له پهروهردگاری مه ربانمان له ته رازووی
 چاکه کاری نووسه ران و وه رگیپو پى دا چووان و ئەوانه شدا بیته که پۆلیان
 هه بووه له بلاو کردنه وهیدا ، خواش پاداشته ی چاکه کاران ون ناکات .

وَأَخِرُ دُعْوَانَا أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

وصلی الله تعالی وسلم علی محمد وعلی آله وصحبه أجمعین .

وه رگیپر :

٢٥ / شهعبان / ١٤٢٤ هـ

که لار

پیشهکی نوسهران :

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا
 وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ .
 وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ .
 أَمَّا بَعْدُ :

برای خوینەر : خوای پهروهردگار له گه ل یه کدا کۆمان کاته وه له سهه
 خوشه ویستی خووی و شوینکه وتنی پیغهمبەر که ی (ﷺ) له م پهرتوکه دا
 بۆمان دهرده که ویت پۆژوو چ پله و پایه یه کی له ئیسلامدا هه یه و ، چ ئه جهر
 و پاداشتیک بۆ ئه و که سانه ده بی که به پۆژوو دهن ته نها له بهر په زامه ندی
 خوای پهروهردگار ، زیاد و که می ئه و پاداشته ش به پیی دوور و نزیک
 پۆژوه که ت ده بی له سونه ته کانی پیغهمبەر (ﷺ) هه روه کو سه روه ری کورانی
 ئاده م محمد (ﷺ) فه رمو تی : " رَبِّ صَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ صِيَامِهِ إِلَّا الْجُوعُ وَ
 الْعَطَشُ " (٢) واته : په نگه پۆژوانی واهه بی جگه له برسیتی و تینویتی
 هچی تری بۆ نه مینیتته وه له پۆژوه که ی .

بۆیه وا پیویست ده کات چونیه تی پۆژووی پیغهمبەر (ﷺ) بزانی (٣)
 ، له گه ل هه موو ئه و ئاداب و زیکرانه ی که تییدا یه ... پاشان گوپینی ئه و
 زانینه بۆ کرده وه له کاتی به پۆژوو بونماندا .

(٢) رواه ابن ماجه : (١ / ٥٣٩) ، والدارمی : (٢ / ٢١١) ، وأحمد : (٢ / ٤٤١ ، ٣٧٣) ،
 والبيهقي : (٤ / ٢٧٠) من طريق سعد المقرئ عن أبي هريرة ، وسنده صحيح .
 (٣) له ناخ و پوآله تیشدا ، چونکه ئه وه ی دهرده که ویت له سهه ر ئه نده مانه کان نیشانه و به لگه ن له سهه
 ئه وه ی که له دل دایه .

جا به باشمان زانی له بهر ئه وهی زانی نی ئه و شتانه به شیوه یه کی ته واو کاریکی ئاسان نیه له سه ر زۆربه ی خه لک ، په رتوکیک دابننن ئه وه ی که له تواناماندا بی ت و تایبه ت بی به چۆنیه تی رۆژووی پیغه مبهەر ﷺ له ره مه زاندا کۆبکه ی نه وه . بۆ به هره مه نده بوونی هه موو ئه و موسو لمانان و به روا دارانه ی که و ته و کرده وه یان پی ش و ته ی خوا ی په ره ردگار و پیغه مبه ره که ی ﷺ ناخه ن .

ئهمه و پاش تیروانین بۆ ئه و ئایه ت و فه رمووده (صحیح) لانه ی که ده رباره ی رۆژو و هاتوون ، بۆ مان ده رکه وت که رۆژو و دوو جو ره :

١- رۆژووی فه رز .

٢- رۆژووی سونه ت .

پاشان دوا ی پشت به ستن به خوا ی په ره ردگار و داوا ی یارمه تی لێ کردنی پامان که وته سه ر ئه وه ی نوسینه که مان له سه ر رۆژووی فه رز بی ت ، چونکه موسو لمان له خوا ی په ره ردگار نزیک نابیت ه وه به شتیک باشتر بی ت له و شتانه ی که له سه ری فه رز کراون ، هه ره کو له و فه رمووده دا هاتووه که باسی ئه ولیا و دۆستانی خوا ی په ره ردگار ده کات و ئیما می (البخاری) ی ش له (صحیح) ه که یدا ده یگێریت ه وه ^(٤) .

^(٤) مه به ستی نوسه ران له فه رمووده ی ئیما می (البخاری) ئه و فه رمووده یه که (أبو هریره) له پیغه مبه ری خوا وه ﷺ ده یگێرته وه که فه رموویه تی : " إن الله تعالى قال : من عادى لي وليا فقد آذنته بالحرب ، وما تقرب إلي عبدي بشيء أحب إلي مما افترضته عليه ، ... " الحدیث ، أخرجه البخاري رقم : (٦٥٠٢) - وه رگێر - .

خوینهری بهرپیز : ئەو هاش بزانه هه لگوازینی بیروچکە ی ریکخستنی پەرتۆکە کە و بەشەکانی بە پێی ئەو قوناغانە یە کە روژووی پێدا تیپەری بوو ، پاشان لە بەدوای یە کدا هاتنی کردەو و رووداوەکانی ئەم پەرسشە یە .

خوینهری بهرپیز : ئەو هە بەرچاوانت دەکەوێت ئەگەر چاکە کاری و راست بوو ، ئەو لە خوای پەرەردگارەو هە یە ، بەلام ئەگەر هە لەشت بەر چاوان کەوت ئەو لە ئیمە و شەیتانەو هە یە ، ئیمەش لە ژیان و پاش مردنیشمان لێی بێ بەرین ، و داواکاریشین لە خوای پەرەردگار یارمەتی دەرو رینیشاندە ریشمان بێت لە ووتە و کرداریشدا ، هەر ئەویشە بیسەری رەها ، و تەنها وەلامدەری بەندەکانیەتی .

فیخوزانی زانستی شەری

سلیم هیلالی و علی حسن علی عبد الحمید

۲۵ ی رهمه زانی خیر و چاکه ۱۴۰۳ هـ

چاکه کانی رۆژوو :

چهنده ها ئایه تی پون و ئاشکرای قورئانی پیروژ هاتوون ، هانی رۆژوو گرتن ده دن وه کو هو کارێک بو نزیك بوونه وه له خوی بالاده ست و به توانا ، له گه ل ئامازه کردن بو چاکه کانی ئه م په رسته نه ، وه کو :

﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا﴾

[الأحزاب : ۳۵].

واته : خوی په ره رده گار ... ، وه بو رۆژووانی پیاوان و ئافره تان ... لیخۆشبوون و پاداشتیکی گه وه ی بو ئاماده کردون .

یان فه رموو یه تی : ﴿وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ [البقرة : ۱۸۴] ،

واته : بێگومان رۆژوو گرتن چاکتره بو تان ئه گه ر به و کاره بزانی .

هه ره ها پیغه مبهەر ﷺ له فه رموده کانیدا ئه وه ی بو پون کردووینه ته وه که : رۆژوو قه لایه به رامبه ر ئاره زوو هکان ، پارێزه ریشه له ئاگری دۆزه خ ، و خوی گه وره ش ده رگایه کی له ده رگا کانی به هه شتی تایبه ت کردوو به رۆژوانانه وه ، و رۆژوو گرتن نه فس ده گرێته وه له تاوان و ئه وانهی ئاره زوو ی ده کات ، تا ئه بیته ده روونیکی ئارام و خوگر ، هه ره ها ئه و پاداشته زۆر چاکانه ی که سه باره ت به رۆژووانان هاتوو ، له فه رموده (صحیح) ه کاندایه ئاشکراترین شیوه ئامازه ی بو کراوه .

۱- پۆژوو پارێزهره :

پیغه مبههری خوا ﷺ فه زمان دهکات به و کهسانه ی که ئاره زووی ژن هینانیاں لا به هیزه و توانای ژن هینانیاں نهیه ، فه زمانیاں پی دهکات به پۆژوو گرتن و کردوویه تی به سه رکوت کهری ئه و ئاره زوانه ، چونکه توانای ئه ندامه کان کۆت دهکات له ناردنیاں و ئه ندامه کان ئارام دهکات و هه موو هیزیک جله و دهکات له سه رکه شی . ئه وهش سه لمینراوه که پۆژوو کاریگه ریه کی سه ر سوور هینه ری هه یه بو پاراستنی ئه ندامه کانی له ش و هیزه دهرونیه کان .

له بهر هه موو ئه مانه پیغه مبههر ﷺ فه رموویه تی : " یا مشعر الشباب من استطاع منكم الباءة ^(۵) فلیتزوج ، فإنه اغض للبصر ، وأحصن للفرج ومن لم یستطع ، فعلیه بالصوم ، فإنه له وجاء " ^(۶) .

واته : ئه ی کۆمه لی لاوان هه ریه کی که له ئیوه توانای ژن هینانی هه بوو با ژن بهینیت ، چونکه زیاتر چاو ده پاریزیت له بینینی ناره وا ، و پاریزه ریشه له که وتنه داوین پیسیه وه ، ئه وهش توانای ژن هینانی نه بوو ، با په نا به ریته بهر پۆژوو گرتن ، چونکه سه رکوت که ره وه ی ئاره زووه کانه .

ئه ی موسلمانیا به ریز :

پیغه مبههری خوا ﷺ ئه وهشی ئاشکرا کردوه که : " حفت الجنة بالمکاره ، وحفت النار بالشهوات " .

(۵) الباءة : بریتیه له هه موو جوهر توانایه که بو ژن هینان .

(۶) أخرجه البخاري : (۴ / ۱۰۶) رقم : (۱۹۰۵) ومسلم رقم : (۱۴۰۰) عن ابن مسعود .

واته : به ههشت په رژین کراوه به و کرده وانی که ئاره زووت لایى نییه ، که چى دۆزه خ په رژین کراوه به ئاره زووه کان ، جا ئه گهر بۆت ئاشکرابوو که رۆژوو ئاره زووه کان سه رکوت ده کات و توندیه کانی ده شکینى ههر ئاره زووه کانیشه نزیکت ده کاته وه له ئاگرى دۆزه خ ، رۆژووش پىگره له وهى که رۆژوان بپواته ئاگرى دۆزه خ ، بۆیه له فه رمووده کان به راشکاوى ده بینین ئاماژه به وه ده کریت که رۆژوو قه لآو پارێزه ره له ئاگرى دۆزه خ موسولمان خوێ پى ئه پارێزیت له و ئاگره .

پیغه مبهەر ﷺ ده فه رموویت : " مَا مِنْ عَبْدٍ يَصُومُ يَوْمًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِلَّا بَاعَدَ اللَّهُ بِذَلِكَ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ سَبْعِينَ خَرِيفًا " (٧).

واته : ههر به ندهیه ک له به نده کانی خوا رۆژیک به رۆژوو بیته له پیناوی خواى په روه ردگار ، ئیلا به هۆیه وه خواى په روه ردگار رپومه تی له ئاگرى دۆزه خ (٧٠) هه فتا پایز (واته : سال) دوور ده خاته وه .

یان ده فه رموویت : " الصَّيَّامُ جُنَّةٌ يَسْتَجِنُ بِهَا الْعَبْدُ مِنَ النَّارِ " (٨) ، واته : رۆژوو پارێزه ره به ندهى موسولمان خوێ پى ده پارێزیت له ئاگرى دۆزه خ .

وه ده فه رموویت : " مَنْ صَامَ يَوْمًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، جَعَلَ اللَّهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّارِ خَنْدَقًا كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ " (٩).

(٧) أخرجه البخاري : (٦ / ٣٥) رقم : (٢٨٤٠) ومسلم رقم : (١١٥٣) عن أبي سعيد الخدري ، واللفظ لمسلم ، وقوله : " سبعين خريفًا " : ، أي : مسيرة سبعين عاما . قاله الحافظ في (الفتح) : (٦ / ٤٨) .

(٨) أخرجه أحمد : (٣ / ٢٩٦) عن جابر ، وأحمد : (٤ / ٢٢) عن عثمان بن أبي العاص ، وهو حديث صحيح . (٩) أخرجه الترمذي : (١٦٢٤) من حديث أبي أمامة ، وفي سنده لين ، والواليد بن جميل : صدوق يخطيء لكنه تابع ، فأخرجه الطبراني في (الكبير) : (٨ / ٢٦٠ ، ٢٧٤ ، ٢٨٠) من طريقين عن القاسم عن أبي

واته : هەر که سێک پۆژیک به پۆژوو بیته له پیناوی خوادا ، خوای پهروهردگار بهو کارهی دۆلیک له نیوان ئەو و ئاگردا دروست دهکات ، دووری نیوانیان وهکو دووری نیوان ئاسمان و زهوی دهبیته .

ههندی له زانایان بۆچونیان وایه ئەم فهرموودانه که باس کران دهبارهی چاکهی پۆژوو ، تایبهتن به کاتی جهاد و تیکۆشان له پیناوی خوادا ، بهلام ئەوهی ئاشکرایه پۆژوو ئەگه رتهنها له پیناوی خوادا بیته و بهپیی ئەو پونکردنه وانه بیته که پیغه مبههری خوا ﷺ فهرموویهتی ئەوا له پیناوی خوادا یه با له و کاته شدا نه بیته .

٢- پۆژوو پۆژوووان دهخاته بهههشتهوه :

ئهی بهندهی گوئی رایه ل خوای پهروهردگار کۆمه کیت کات بۆ گویریایه لی کردنی و پشتوانیشت بیته به پهحمتهی خۆی : پاش ئەوهی که زانیت پۆژوو پۆژوان دوور دهخاته وه له ئاگری دۆزهخ ، ئەوهش بزانه که هه ر ئه ویشه له خۆشیه کانی بهههشت نزیکت دهکاته وه ، له (**أبوأمامة**) وه دهگیرنه وه رضی الله عنه که فهرموویهتی : ووتم ئهی پیغه مبههری خوا صلی الله علیه وسلم کرده وه یه کم پیشانده به هۆیه وه برۆمه بهههشته وه ، ئەویش فهرمووی : " **عَلَيْكَ بِالصَّوْمِ ، لَا مِثْلَ لَهُ** " ^(١٠) .

واته : به پۆژوو به ، پۆژووش هاوشیوهی نییه .

أمامة ، وفي الباب عن أبي الدرداء : أخرجه الطبراني في (الصغير) : (١ / ٢٧٣) وفيه ضعف . والحديث صحيح .

^(١٠) أخرجه النسائي : (٤ / ١٦٥) ، وابن حبان : (ص : ٢٣٢ - موارد) ، والحاكم : (١ / ٤٢١) ، وسنده صحيح .

۳ - پاداشتی رۆژووانان پاداشتیکی دیاری نه کراوه ^(۱۱) :

۴ - رۆژووان دوو خووشی بو شهیه ^(۱۲) :

۵ - بۆنی ده می رۆژووان له لای خوا له بۆنی میسک

خوشره ^(۱۱) :

له (أبو هريرة) وه رضي الله عنه ده گێرپنه وه که فه رموویه تی : پیغه مبهری

خوا ﷺ فه رموویه تی :

" قَالَ اللَّهُ : كُلَّ عَمَلٍ ابْنِ آدَمَ لَهُ إِلَّا الصَّيَّامَ ^(۱۲) ، فَإِنَّهُ لِي وَ أَنَا أَجْزِي

به ، وَالصَّيَّامُ جُنَّةٌ ، وَإِذَا كَانَ يَوْمُ صَوْمِ أَحَدِكُمْ ، فَلَا يَرَفْتُ ، وَلَا يَصْخَبُ ،
فَإِنْ سَابَّهُ أَحَدٌ أَوْ قَاتَلَهُ فَلْيَقُلْ : إِنِّي امْرُؤٌ صَائِمٌ ^(۱۳) ، وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ

^(۱۱) به لگهی هه موو ئه و برگانهی که ئه ستیره یان له پاشدا دانراوه (واته : خالی : ۳ + ۴ + ۵) ئه و
فه رمووده یه یه که دواى خاله کان دیت .

^(۱۲) واته پاداشتی دیاری کراوی هه یه جگه له رۆژوو نه بیته پاداشته که ی دیاری نه کراوه .

^(۱۳) ئه و کارهش به ووته یه کی بیستراو ده بیته بۆ ئه وه ی جویندهر و شه پرگێر واز له کاره که یان
بهینن ، یان ووتراوه : ئه م ووته یه له دهرونی خویدا ئه بیته بۆ ئه وه ی رۆژووان دوور بخاته وه
له جوین و شه پر کردن . ووته ی یه که م ووته ی په سه ند و هه لێژارده یه و له ووته ی دووم پون
تره ، چونکه وشه ی (ووته) ئه گه ر په تی (مطلق) بى : ووته ی زمان نه یی ه یچی تر
ناگرتته وه . به لام ئه وه ی له دهروندایه تایبته کراوه ، پیغه مبهری خوا ﷺ له
فه رمووده یه کدا که (أبو هريرة) لى وه ده گێرپته وه ده فه رموویته : " إِنْ اللَّهُ تَجَاوَزَ لِامْتِي مَا
حَدَّثْتُ بِهِ أَنْفُسَهَا لَمْ تَتَكَلَّمْ بِهِ ، أَوْ تَعْمَلْ بِهِ " (متفق عليه) ، واته : خواى پهروه رداگر
قه له می تاوانی له سه ر ئومه ته که م هه لگرتوه له و شتانه ی که له دهرونی خویندا ده یلێنه وه ،
ئه گه ر به ووته نه یلن (واته : به زمان ده ری نه برن) ، و کرده وه ی پى نه که ن . به مهش ئه وه
ناشکرا ده بیته که ووته ی په تی (الکلام المطلق) ته نها به ووته ی بیستراو ده و تریته که له
شیوه ی ده نگ و پیتدا بوتریته خواى پایه به رزیش زاناتره .

خُلُوفٌ فَمِ الصَّائِمِ أَطِيبٌ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ (١٤) ، لِلصَّائِمِ فَرَحَانٌ يَفْرَحُهُمَا : إِذَا أَفْطَرَ فَرِحَ ، وَإِذَا لَقِيَ رَبَّهُ فَرِحَ بِصَوْمِهِ " (١٥).

واته : خوای پهروه ردگار فەرموو یه تی : هه موو کرده وهی ئاده میزاد بۆ خو یه تی ته نها پۆژوو نه بی بۆ منه (واته : هه مووی پاداشتیکی دیاری کراوی هه یه پۆژوو نه بی پاداشتی دیاری نه کراوه) ، پۆژووش پارێزه ره له ئاگری دۆزهخ ، هه ر یه کی له ئیوه به پۆژوو بوو باواز له و ته ی پرو پوچ بی نی و هاوار نه کات ، وه ئه گه ر که سیك جوینی به یه کیك له ئیوه دا یان شه ری پی گێرا با بلی : من به پۆژووم ، سویند بیت به و زاته ی که نه فسی (محمد) ی به دهسته : بوئی ده می پۆژووان لای خوا خو شتره له بوئی میسک ، پۆژووان دوو خو شسی هه یه و دهستی ده که ویت : ئه گه ر پۆژوو بشکینی پی خو شحال ده بیت ، وه ئه گه ر چاوی به خوای خو ی که وت خو شحال به پۆژوو گرتنه که ی .

له ریوایه تی ئیمامی (البخاری) دا " يَتْرُكُ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ وَشَهْوَتَهُ مِنْ أَجْلِي ، الصَّيَّامُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ ، وَالْحَسَنَةُ بَعِشْرٍ أَمْثَالِهَا " .

واته : پۆژووان واز له خواردن و خواردنه وه و ئاره زووه کانی دینی ، پۆژوو گرتن بۆ منه و ته نها منیش پاداشتی ده ده مه وه ، پۆژوو پاداشتیکی دیاری نه کراوم بۆ دانراوه ، چاکه ش به ده ئه وه نده ی خو ی پاداشت ده دریته وه .

(١٤) بیویسته بگه رپته وه بۆ ئه وه ی که زانای پیشه وا (ابن القیم الجوزیه) نویسه تی له م باره یه وه له کتیی (اوابل الصیب من الکلم الطیب) : (٣٢ - ٣٨) .

(١٥) أخرجه البخاري : (٨٨ / ٤) رقم : (١٩٠٤) ، ومسلم رقم : (١١٥١) واللفظ للبخاري .

به لام له ربوایه تی ئیمامی (مسلم) دا به م شیوهیه هاتووہ : " کُلْ عَمَلِ ابْنِ آدَمَ يُضَاعَفُ ، الْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا ، إِلَى سَبْعِ مِئَةِ ضِعْفٍ ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى : إِلَّا الصَّوْمَ ، فَإِنَّهُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ ، يَدْعُ شَهْوَتَهُ وَطَعَامَهُ مِنْ أَجْلِي ، وَلِلصَّائِمِ فَرْحَانٍ : فَرِحَةٌ عِنْدَ فِطْرِهِ ، وَفَرِحَةٌ عِنْدَ لِقَاءِ رَبِّهِ ، وَلِخَلُوفِ فَمِ الصَّائِمِ عِنْدَ اللَّهِ أَطْيَبُ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ " .

واته : هه موو کرده وهیه کی رۆله کانی ئاده م پاداشته که ی چه نده جاری خوئی زیاد ده کریت ، چاکه یه ک به ده جار ئه وه نده ی خوئی تاوه کو (٧٠٠) هه وسه د جاری خوئی ، خوای په روه ردگار فه رموویه تی : ... هتد

٦ - رُوژوو و قورئان شه فاعه ت ده که ن بو خاوه نه که یان :

بیغهمبهری خوا ﷺ فه رموویه تی : " الصِّيَامُ وَالْقُرْآنُ يَشْفَعَانِ لِلْعَبْدِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، يَقُولُ الصِّيَامُ : أَيْ رَبِّ مَنَعْتُهُ الطَّعَامَ وَالشَّهْوَةَ فَشَفَعْنِي فِيهِ ، وَيَقُولُ الْقُرْآنُ : مَنَعْتُهُ النَّوْمَ بِاللَّيْلِ ، فَشَفَعْنِي فِيهِ ، قَالَ : فَيُشَفَّعَانِ " (١٦) .

(١٦) أخرجه أحمد : (٦٦٢٦) ، والحاكم : (٥٥٤ / ١) ، وأبو نعيم : (١٦١ / ٨) من طرق عن حبي بن عبد الله ، عن عبد الرحمن الجبلي ، عن عبد الله بن عمرو ، وسنده حسن ، وقال الهيثمي في (مجمع الزوائد) : (٣ / ١٨١) بعد أن زاد نسبه للطبراني في (الكبير) : (ورجال الصحيح) .

سوڊيک : له م فه رمووده یه و هاوشیوه کانی - که تیایدا باس له کرده وکان ده کات له سه ر شیوه ی بینراو و بهرجه سته دا - وه رده گيریت ئه وه یه : که پیویسته بریوایه کی ته واومان هه بیٔ به م فه رموودانه ، به بی گۆرین (تحریف) و لیكدانه وه ی هه له (تأویل) بۆیان ، ئه م کاره یش ریگاو ریبازی پیاو چاکانی پیشینه (طريقة السلف الصالح) ، بیگومان ئه م ریگایه ش سه لامه ت ترین و زانستی ترین و پته وترین ریگه یه (أسلم وأعلم وأحکم) ، جگه له وه یش که یه کیکه له مه رجه کانی ئیمان خوای پایه به رز ده فه رموویت : ﴿ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ

واته : پۆژوو و قورئانی پیرۆز شه فاعهت ده کهن بۆ خاوه نه کانیان له پۆژی دوا ییدا ، پۆژوو ده لیت : په روهردگارم خواردن و ئاره زوو ه کانه لى قه دهغه کردبوو له دونیادا ، خوايه له بهر من لى خوشبه ، قورئانیش ده لى منیش شه وان خه وم لى قه دهغه کردبوو ، جا خوايه له بهر من لى خوشبه ، پاشان فرموى : خواى په روهردگار له بهر ئه وان لى خوش ده بیئت ، واته : ههردوو ده بن به شه فاعهت کار بوى .

٧ = پۆژوو که فاره تی هه ندى تاوانه :

له و تایبته مهنديانه ی که پۆژوو له په رسته نه کانی تر جیا ده کاته وه ، ئه وه یه که خواى په روهردگار کردوویه تی به که فارهت بۆ ئه وه که سانه ی که سه ر ناتاشن له کاتی چه ج کردنیاندا به وى نه خوشیه ک ، یان یان ئازاریک که له سه ریاندا هه یه ، وه بۆ ئه وه که سانه ی که توانای قوربانیان نییه ، وه بۆ ئه وه که سانه ی که به هه له خاوه ن په یمانیک ده کوژن (المعاهد) ، وه بۆ به جیهینانی سویند ، وه بۆ کوشتنی نیچیر له کاتی ئیحرام کردندا (قتل الصيد في الإحرام) ، یان ئازاریک له سه ریان دا هه یه ، و بۆ ئه وه که سانه ی که توانای قوربانیان نییه ، وه ئه وه که سانه ی که (ظهار) ده کهن . واته : به خیزانه که ی بلیت : تۆ وه کو دایکم وایت ، به لگه ش له سه ر هه موو ئه وه کرده وانه ی ئه مانه ن :

﴿ به لگه له سه ر پۆژوو گرتنی که سیك سه رتاشین و قوربانی له

توانایدا نه بیئت * ﴿ :

﴿ تیبینی : ئه و ووتانه ی که له نیوان دوو که وانه ی به م شیوه یه ﴿﴾ دا دانراون و به (﴿﴾

نیشانه کراون بۆ زیاتر پونکردنه وه له لایه ن وه رگێڤه وه زیاد کراون .

خوای بلند و پایہ بہرز فہرموویہ تی : ﴿ وَأَتَمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ آدَىٰ مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِّنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامٌ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَنْ لَّمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴾ [البقرة : ۱۹۶].

﴿ به لگہ نہ سہر رُوژوو گرتنی کہ سیک کہ بہ ہہ لہ پہ یمان
بیدراویک بکوڑیٹ ﴾ :

خوای پایہ بہرز فہرموویہ تی : ﴿ وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُم مِّبَاقٌ فَدِيَةٌ مُّسَلَّمَةٌ إِلَىٰ أَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمَنَةً فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامٌ شَهْرَيْنِ مُّتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِّنَ اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴾ [النساء : ۹۲].

﴿ به لگہ نہ سہر رُوژوو گرتنی کہ سیک سویندہ کہی بہ جی نہ ہینیت
﴾ :

خوای بیسہر و زانا دہ فہرموویٹ : ﴿ لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَدْتُمُ الْأَيْمَانَ فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشْرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعَمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْفَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامٌ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ذَلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴾ [المائدة : ۸۹].

﴿ به لگہ نہ سہر رُوژوو گرتنی کہ سیک لہ نیحرام دا راو بکات ﴾ :

خوای به توانا و دانا ده فه رموویت : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُعَمَّدًا فَجَزَاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ أَوْ عَدْلُ ذَلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِ عَفَا اللَّهُ عَنْمَا سَلَفٌ وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللَّهُ مِنْهُ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ ﴾ [المائدة : ۹۵].

﴿ به لگه له سهر روژوو گرتنی که سیك کرداری (ظهار) - نه نجام ده دات - واته به خیزانه که ی بلیت تو وه کو دایکم وایت یان هه ر ووته یه کی هاوشیووی ئەم ووته یه - ﴾ :

خوای جوانکار و به توانا ده فه رموویت : ﴿ وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ بَنَاتِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَخَرِيرٌ رَقَبَةٌ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَمَاسَا ذَلِكَ تُوعِظُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَابَعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَمَاسَا فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَاطْعَامُ سِتِّينَ مَسْكِينًا ذَلِكَ لِيُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾ [المجادلة : ۳ - ۴].

هه روه ها هاوبه شیش ده بیټ له گه ل نویتز و زه کاتدا بو که فاره تی تاوانی ئە و فیتنانه ی توشی پیاوان ده بن له بواری دارای و که س وکار و دراوسی کانیه وه .

له (حذیفة) ی کوری (الیمان) هوه ﷺ ده گپرنه وه که فه رموویه تی : پیغه مبهری خوا ﷺ فه رموویه تی : " فِتْنَةُ الرَّجُلِ فِي أَهْلِهِ وَمَالِهِ وَجَارِهِ ، تُكْفَرُهَا الصَّلَاةُ وَالصِّيَامُ وَالصَّدَقَةُ " (۱۷).

واته : تاقیکردنه وهی پیاو له خیزان و مال و درهاوسیکانیدا ، نویش و پوژوو و خیر و سه دهقه دهسپینه وه .

۸ . دهگاری (الریان) تهنها بو پوژووانانه :

له (سهل) ی کوری (سهل) وهه (ﷺ) دهگیرنه وه فهرموویه تی : پیغهمبهری خوا ﷺ فهرموویه تی : "إِنَّ فِي الْجَنَّةِ بَابًا يُقَالُ لَهُ الرِّيَانُ يَدْخُلُ مِنْهُ الصَّائِمُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، لَا يَدْخُلُ مِنْهُ أَحَدٌ غَيْرُهُمْ ، فَإِذَا دَخَلُوا أُغْلِقَ ، فَلَمْ يَدْخُلْ مِنْهُ أَحَدٌ ، فَإِذَا دَخَلَ آخِرُهُمْ أُغْلِقَ ، وَمَنْ دَخَلَ شَرِبَ وَمَنْ شَرِبَ لَمْ يَظْمَأْ أَبَدًا" (۱۸) .

واته : بهیه کیك له دهرگاگانی بههشت دهوتریت (الریان) ، تهنها پوژووانی لیوه دهچیته ژوره وه له پوژی دوایدا ، هیچ کهسیك جگه له پوژووانان له م دهرگایه وه ناچیته ژوره وه ، ئەم دهرگایه دوا چونه ژوره وهی پوژووانان داده خریت ، ئیتر کهسی لیوه ناچیته ژوره وه ، یان : ئەگه دوا کهسی پوژووانان چوه بههشته وه ئەوا ئەم دهرگایه داده خریت ، ئەو کهسه ییش له م دهرگایه برواته ژوره وه ئاویك دهخواته وه ، ئەوهش ئەو ئاوه بخواته وه هه رگیز تیونوی نابیت .

قال الحافظ ابن حجر : (السُّرَادُ بِالْفَتْحَةِ : مَا يُعْرَضُ لِلْإِنْسَانِ مَعَ مَنْ ذُكِرَ مِنَ الْبَشَرِ ، أَوِ الْإِنْتِهَاءُ بِهِمْ ، أَوْ أَنْ يَأْتِيَ لِأَجْلِهِمْ بِمَا لَا يَحِلُّ لَهُ ، أَوْ يَحِلُّ بِمَا يَحِبُّ عَلَيْهِ) فتح الباري : (٦ / ٧٣٩ - ٧٤٠) .

واته : مه بهست به (فتنه) ئەوهیه که دیته ری ئی مرؤف له لایهن ئەو مرؤفانه وه که له گه لیدا باسکراوه ، یان سه رقائ و خه ریک بوون پییاننه وه ، یان له پیئاوایاندا شتانیک ئەنجام بدات که چه لال نییه بوی ، یان له پیئاوایاندا که مته رخه می بکات له وهی که واجب و پیویسته له سه ری .

(۱۸) أخرجه البخاري : (٤ / ٩٥) رقم : (١٨٩٦) ومسلم رقم : (١١٥٢) ، والزيادة الأخيرة لابن خزيمة في (صحیحة) رقم : (١٩٠٣) .

چاکه کانی مانگی رهمه زان :

رهمه زان مانگی خپرو بهر که ته ، خوی پهره دگار چه ندین چاکه و فه زلی ئاشکرای پی به خشپوه ، ئه وهش ئه م شیوانه ی خواره وه یه :

۱ - مانگی قورئانی پیروژه :

خوی به توانا و پایه بهرز قورئانه پیروژه که ی ناردۆته خواره وه بو پینیشاندانی خه لکی ، وه بو ئه وه ی شیفاش بیته بو بروداران و پینیشاندهریش بیته بو راسترین کار و پونکردنه وهش بیته بو راسترین کار و پونکردنه وهش بیته بو ریگای سه رفرازی ، ئه م ناردنهش له شهوی قه در (لیلة القدر) دا بو ، له مانگی رهمه زانی خپرو بهر که ته ، خوی خاوه ن عهرشی گه وره و پیروژه ده فه رمووی : ﴿ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ﴾ [البقرة : ۱۸۵].

واته : مانگی رهمه زان ئه و مانگه یه که قورئانی پیروژی تیدا هینراوته خواره وه ، بو ئه وه ی ببیته پینیشاندهری خه لکی ، و چه ندها پونکردنه وه ی تیدا به بو پینیشاندان ، و جیاکردنه وه ی په وایی و نا په وایی له یه کتر ، جا ئه گه ر هه ریه کی که له ئیوه ، ئه م مانگه ی به سه ردا هات ، با به پۆژوو بیته .

ئه وهش بزانه برای خۆم خوی پهره دگار بهر که ته ی خویته به سه ردا برپژیت ، وه سف کردنی مانگی رهمه زانی پیروژه (به وه ی که قورئانی تیدا هینراوته خواره وه) له پرسته ی یه که مدا و ده ست پی کردنی پرسته ی دوای ئه و به پیتی (ف) واتای هۆکار و سه به ب ده گه یه نیته : ﴿ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ﴾ ئه م ئایه ته ئه وه ده گه یه نیته به ریگه ی ئاماژه کردن بو هۆکاره که

که هۆی ههلبژاردنی مانگی رهمه زانی پیرۆز بۆ ئه وهی که موسولمانان تیایدا به رۆژوو بن ئه وهیه که قورئانی پیرۆزی تیدا هیئراوه ته خواره وه .

۲ - کۆت کردنی شهیتانه کان و داخستنی دهرگاکانی دۆزهخ و کردنه وهی دهرگاکانی به ههشت له م مانگه دا :

له م مانگه موباره که دا خراپه که م ده بیته وه له سه ر زه ویدا : شهیتانه کان و (مارد) ه یاخی بووه کانی جنۆکه زنجیر و توند ده کرین به زنجیر و کۆت و پاوه ند ، به وهش توانای زیانیان نییه به به نده کانی خوا به و شیویه یی چۆن له پێشدا زیانیان پێ ده گه یاندن ، ئه وهش به هۆی خه ریک بوونی موسولمانان به رۆژوو وه ، ئه و رۆژوو وهی که هۆی سه رکوت کردنی ئاره زوو ه کانه ، وه به هۆی خویندنه وهی قورئانی پیرۆز و هه موو چه شنه په رستنه کانی تر که هۆی په روه رده و پاک بوونه وهی ده رونن ، خوای پایه به رز ده فه رموویت : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴾ [البقرة : ۱۸۳].

واته : رۆژووتان له سه ر فه رز کراوه هه روه کو چۆن له سه ر ئومه تانی پێش ئیوه فه رز کراوه بۆ ئه وهی له خوا بترسن و خۆتان بپاریزن له سزای خوا . بۆیه دهرگاکانی دۆزهخ داده خرین و دهرگاکانی به هه شتیش ده کرینه وه ، چونکه له م مانگه دا کاری چاکه و وشه ی شیرین زۆر ده بیته .

بیغه مبه ری خوا ﷺ ده فه رموویت : " إِذَا جَاءَ رَمَضَانَ فَتُحَّ ابْوَابُ الْجَنَّةِ (۱۹) ، وَغُلِّقَتْ أَبْوَابُ النَّارِ ، وَصُفِدَتِ الشَّيْطَانُ " (۲۰) .

(۱۹) في رواية لمسلم : " فتحت أبواب الجنة " .

واته : که مانگی رهمه زان به سهردا دیت دهرگاکانی به ههشت ده کرینه وه

، و دهرگاکانی دۆزه خیش داده خرین ، و شهیتانه کان زنجیر ده کرین .

هه موو ئه وانەش له شهوی یه که می ئەم مانگه پیروژه ده بییت ،

چونکه پیغه مبهەر ﷺ ده فه رموویت : " إِذَا كَانَ أَوَّلُ لَيْلَةٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ ، صَفَّدَتِ الشَّيْطَانَ وَمَرَدَّةُ الْجَنِّ ، وَغَلَقَتِ أَبْوَابُ النَّارِ فَلَمْ يَفْتَحْ مِنْهَا بَابٌ ، وَفُتِحَتْ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ فَلَمْ يُغْلَقْ مِنْهَا بَابٌ ، وَيُنَادِي مُنَادٍ يَا بَاغِيَ الْخَيْرِ أَقْبِلْ وَيَا بَاغِيَ الشَّرِّ أَفْصِرْ ، وَلِلَّهِ عِتْقَاءٌ مِنَ النَّارِ وَذَلِكَ كُلُّ لَيْلَةٍ " (٢١) .

واته : که پۆزی یه که م به سهردا دیت له مانگی رهمه زانی پیروژ ،

شهیتانه کان و یاخی بوو (مردۆه) ه کانی جنۆکه زنجیر ده کرین و دهرگاکانی دۆزه خ داده خرین و هیچ دهرگایه کی ناکریتته وه ، وه دهرگاکانی به ههشتیش ده کرینه وه و هیچ دهرگایه کیان داناخریت ، وه بانگه وازکاریک بانگ ده کات : ئەوی ئەو که سهی چاکهت ده ویت چاکه بکه ، وه ئەوی ئەو که سهی خراپهت ده ویت واز بیهنه ، خوای پهروه ردگاریش هه موو شه ویک له شه وه کانی ئەم مانگه پیروژه چهنده ها کهس پرگار ده کات له ناگری دۆزه خ .

٣ - بوونی شهوی قهدر (لیلۃ القدر) تیایدا :

ئەوی بهندهی بپوادار ئەوت زانی که پهروه ردگار مانگی رهمه زانی هه لبرژاردوه

، له بهر ئەوهی له م مانگه دا قورئانی پیروزی ناردوه ته خواره وه ، ده توانییت

ئەوه به کار بهینریت له "قیاس" دا به چه ندين ریگه یه کی جؤراو جؤر ، له وانە :

(٢٠) أخرجه البخاري : (٩٧/٤) رقم : (١٨٩٨) و (١٨٩٩) و (٣٢٧٧) ، ومسلم رقم : (١٠٧٩) .

(٢١) أخرجه الترمذي رقم : (٦٨٢) ، و ابن خزيمة : (٣ / ١٨٨) من طريق أبي بكر بن عياش عن الاعمش عن

أ / پیرۆرتین رۆژ لای خوای پهروهردگار له م مانگه دایه که قورئانی تیدا نیراوه ته خواره وه ، بۆیه پیویسته تاییه تمه ندیش بدریت به زیاد کردنی کرده وهی چاک .

باشترین به لگهش به دوا گه پانی شهوی قهدر (لیلۃ القدر) ه و تاییه تمه ندیتی پیدان به کرده وهی زیاتر له لایهن پیغه مبهەر ﷺ و هاوه له کانی - خوای پهروهردگار له هه موویان رازی بیّت - باسی ئه مهش له به شه کانی تری ئه م کتیبه دا له باسی (لیلۃ القدر) دا باس ده کریت .

ب / موسولمانان هه ر نیعمه تیکیان دهست که وتبیّت ، وا پیویست دهکات کرده وهی زۆر بکه ن بۆ شوکرانه بیژی ئه و نیعمه تهی که پیدان به خشراوه ، به لگهش ئه م و ته یه ئه وه یه که خوای پهروهردگار دواي به سه ربردنی مانگی په مه زان فه رموویه تی : ﴿ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴾ [البقرة : ۱۸۵] .

واته : بۆ ئه وهی پۆژه کانی په مه زان ته واو بکه ن و خوای خۆتان به گه وه بزنانن له بهر ئه و رینیشاندانهی که کردوونی وه بۆ ئه وهی شوکرانه بیژی نیعمه ته کانی خوا بکه ن .

وه خوای پایه بهرز دواي کۆتای هاتنی نیعمه تی حه ج ده فه رموویت : ﴿ فَإِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ الَّذِي كَذَّرَكُمْ أَبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا ﴾ [البقرة : ۲۰۰] .

واته : ئه گه ره هه موو کرده وه کانی حه جتان ته واو کرد زیکری خوا بکه ن و خواتان له یاد بیّت چۆن باوکانتان له یاده یان له وهش زیاتر .

واجب بوونی رۆژووی رهمه زان

۱ / قوناغی یه که می رۆژووگرتن : ﴿فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ﴾ :

له بهر ئه وه موو چاكانه ی رۆژووی مانگی رهمه زان که له پيشدا باسکران خوی په روه ردگار رۆژووی مانگی رهمه زانی له سه ر مه سه لمانان پيويست کردوه ، به لام له بهر ئه وه ی برينه وه ی مروڤ له ئاره زووه کانی و ئه و شتانه ی که خوی پيوه گرتوون شتيکی زۆر قورس و گران بوو ، فه رز بوونه که ی بۆ سالی دووه می کۆچی دواخرا ، پاشان که دلله کان له سه ر یه کخوا په رستی و به گه وره زانینی دروشمه کانی خوا جيگير بوون ، گويزرانه وه بۆ سه ر ئه و کاره و ده ست پيکردنه که شی به هه لباژاردن و ويستی موسلمانان بوو ، له گه ل هاندانی موسلمانان بۆ رۆژووگرتنی - واته : موسولمانان سه ربه ست (مُخَيَّر) بوون له گرتن و نه گرتنی رۆژوو - چونکه له سه ره تادا کاریکی قورس بوو له سه ر هاوه لانی پیغه مبهەر ﷺ بۆیه هه ر که سيک بيويستايه به رۆژوو نه بيئت قه ره بووی ده کرده وه - واته : فديه ی ده دا - خوی مه ره بان ده فه رمووی : ﴿وَعَلَى الَّذِينَ يُطِئُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مَسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ عَالِمِينَ﴾ [البقرة : ۱۸۴] .

واته : ئه و که سانه ی که توانای دانی فیدیه یان هه یه با فیدیه بده ن ، فیدیه شی ژه ميک خواردن پي دانی هه ژاريکه ، ئه وه ی زیاتری پي بکريت ئه و خيتر و چاکتره بۆی ، به لام گه ر به رۆژوو بن چاکتره بوتان ئه گه ر بزنان .

۲ / قوناغی دووه می رۆژووگرتنی : ﴿فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ﴾ :

پاش ئايه تی قوناغی یه که م ئايه تی پاش خوی هاته خواره وه و حوکمی

نایه تی یه کمی (نه سخ) کرده وه ، دوو له هاوه لانی بیغهمبه (ﷺ) که (عبد الله) کورپی (عمر) و (سلامة) کورپی (الاکوع) ن ، ئەم هه والهمان پیده گه یه نن و ده فه رموون : (٢٢) " نه سخ کراوه ته وه به نایه تی : ﴿ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخْرٍ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴾ [البقرة : ١٨٥] ، ئەم نایه ته پیروزه له پیشدا ته فسیر کراوه ئەوهی نه بی که خوای په روه ردگار ده فه رموویت : ﴿ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ ... وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ ﴾ واتا که شی ئەوهیه : ئەو که سانهی که نه خووشن یان له سه سه فه ر و گوزه ردان ، ده توانن به رُوژوو نه بن و پاشان به ژماره ی ئەو رُوژانه قه زای رُوژوو که یان ده که نه وه ، به م کارهش خوای په روه ردگار کاره که تان له سه سه سوک ده کاته وه و نایه وی کارتان له سه سه قورس بکات .

وه له " ابن ابي لیلی " وه ده گێر نه وه که فه رموویه تی : " حَدَّثَنَا أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ ﷺ نَزَلَ رَمَضَانَ فَشَقَّ عَلَيْهِمْ ، فَكَانَ مَنْ أَطْعَمَ كُلَّ يَوْمٍ مَسْكِينًا تَرَكَ الصَّوْمَ مِمَّنْ يُطِيقُهُ ، وَرُخِصَ لَهُمْ فِي ذَلِكَ ، فَتَسَخَّطَهَا : ﴿ وَأَن تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ ﴾ ، فَأَمِّرُوا بِالصَّوْمِ " (٢٣) .

(٢٢) أخرجه من حديث ابن عمر : البخاري : (١٨٨/٤) ، وحديث سلمة : البخاري : (١٨١/٨) ، ومسلم رقم : (١١٤٥) .

(٢٣) علقه البخاري : (١٨١/٨ - فتح الباري) ، ووصله البيهقي في (سننه) : (٤ / ٢٠٠) ، وسنده صحيح ، وأخرجه بنحوه — مطولا — أبو داود رقم : (٥٠٧) من طريق آخر ، وسنده حسن في الشواهد ، وأخرجه أبو نعيم في (المستخرج) — كما في (تغليق التعييق) : (١٨٥/٣) — من طريق ثالث بسند صحيح أيضا .

واته : هاوه لانی محمد ﷺ دهیان فهرموو : که ئایه تی پۆژوو گرتنی رهمه زان هاته خواره وه ئه و کاره یان له سه ر قورس بوو ، ئه وه یان نانی یه ک ژهمی هه ژاریکی بدابایه به رامبه ر نه گرتنی پۆژوو که ی به پۆژوو نه ده بوو ، له وان ه ی که توانایان هه بوو ، واته به رامبه ر بوون و به پۆژوو نه بوونیان خرابوه دهستی خو یان ، به لام ئایه تی : ﴿ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ ﴾ ئه م حوکمه ی (نه سخ) کرده وه و فرمانی پیکردن به پۆژوو گرتن .

پاشان پۆژووی رهمه زان بوو به پایه یه ک له پایه کانی ئیسلامی پیروژ و بنه وایه ک له بنه واکانی ئاین ، به به لگه ی فهرمووده ی پیغه مبه ری نیردراو به ره حمه ت و مه ره بانیتی ﷺ که ده فهرمووی : " بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ : شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ ، وَحَجِّ الْبَيْتِ ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ " (۲۴) .

واته : ئیسلام بنیات نراوه له سه ر پینچ پایه : شایه تی دان به وه ی که ه یچ خوایه ک نی یه له بووندا شایسته ی په رستن بی جگه له الله ، وه محمد ﷺ یش نیردراوی خوایه ، و ته نها هه ر ئه وه شایسته ی شوینکه وتنه ، له گه ل کردن نویژ ، و زه کات دان ، و حه ج کردن ، و پۆژووگرتنی مانگی رهمه زانی پیروژ .

(۲۴) أخرجه البخاري : (۱ / ۴۷) رقم : (۸) ، ومسلم رقم : (۱۶) عن ابن عمر رضي الله عنهما .

هاندان بۆ گرتنی رۆژووی رهمه زان

۱ - رۆژووی مانگی رهمه زان هۆی لیخۆشبوونی

گوناهه کانه :

خوای پهروهردگار به دیاری کردنی چاکه و بهرزى پلهى رۆژوو : هانى موسولمانانى داوه بۆ گرتنى رۆژووی مانگی رهمه زان ، له و بارهیهوه هاتوو هه که ئه گهر رۆژووان تاوانه کانی وه کو که فی سهر ده ریا وابى ئه و خواى پهروهردگار و پایه بهرز به هۆی ئه م په رستنه موباره که وه لى خۆش ده بیئت .

له (أبو هريرة) وه رضي الله عنه ده گيرنه وه ئه ویش له پیغه مبه ره وه صلى الله عليه وسلم که فه رموویه تی : " مَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا ، وَاحْتِسَابًا ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ " (۲۵)

واته : هه رکه سیک رۆژووی مانگی رهمه زان بگريت ، به مه رجى برپاى به فه رزىتى ئه م کاره هه بى و چاوه رپوانى پادا شتى رۆژى دواىى بیئت ، ئه و خواى ميه ره بان له هه موو ئه و گونا هانه ی که کردوویه تی خۆش ده بیئت .

(۲۵) أخرجه البخاري : (۹۹ / ۴) رقم : (۱۹۰۱) ، ومسلم رقم : (۷۵۹) .

واتای : " إيمانًا واحتسابًا " : واته : برپا بوون به فه رزىتى رۆژوو هه که ، وه هه ز بوون له پادا شته که ی و له ده رونیشدا رازى بیئت به و کاره و رۆژوو گرتنى پى ناخۆش نه بیئت و به قورسیشى نه زانىت ، له م باره ی شه وه (أحمد شوقي) که نازناوى : (أمير الشعراء) یه ده لىت :

رمضان ولى ها تما يا ساقى مشتاقه تسعى الى مشتاق

ما كان أكثره علي إبلاهما وأقله في طاعة الخلاق

وهههر له وه وه (ﷺ) دهگيرنه وه كه پيغه مبهەر (ﷺ) فهرمويه تی : " الصَّلَاةُ الْحَمْسُ ، وَالْجُمُعَةُ إِلَى الْجُمُعَةِ ، وَرَمَضَانَ إِلَى رَمَضَانَ ، مُكْفَرَاتٌ لِمَا بَيْنَهُنَّ إِذَا اجْتَنَبْتَ الْكَبَائِرَ " (٢٦) .

واته : پينچ فه رزه ی نويز و نويزی (**جومعه**) بو نويزه كه ی تر ، وه روژووی په مه زان بو په مه زانه كه ی تر ، گونا هه كان ده سپر نه وه كه له نيوانياندا نه نجام ده دريت ، به مه رجی موسولمانان خو ی له گونا هه گه وره كان (**الكبائر**) بپاريزيت .

وه هه ره له (**أبو هريرة**) وه (ﷺ) دهگيرنه وه كه پيغه مبهەر (ﷺ) رويشته سه ر مينبه ر و فه رموی : " آمين ، آمين ، آمين " نه نجا پرسياريان كرد نه ی پيغه مبه ری خوا (ﷺ) : تو كاتي رويشتته سه ر مينبه ر فه رموت : " آمين ، آمين ، آمين ؟ فه رموی : " **إِنَّ جِبْرِيلَ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - أَتَانِي فَقَالَ : مَنْ أَدْرَكَ شَهْرَ رَمَضَانَ فَلَمْ يُغْفَرْ لَهُ فَدَخَلَ النَّارَ ، فَأَبَعَدَهُ اللَّهُ ، قُلْ : آمين ، فَقُلْتُ آمين ...** " (٢٧) .

واته : له و كاته دا (**جبريل**) سه لامی خوی لی بيت ، هاته لام و فه رموی : هه ر كه سيك له ئومه ته كه ت مانگی په مه زانی به سه ر دا هات و خوا ليی خو ش نه بوو ، با پرواته دوژه خه وه و خوا دووری كاته وه له په حمه تی خو ی ، بلی : (آمين) ، ده فه رموييت منيش و وتم : (آمين) ... هتد فه رموده كه .

(٢٦) أخرجه مسلم رقم : (٢٣٣) .

(٢٧) أخرجه ابن حزيمة : (٣ / ١٩٢) ، و أحمد : (٢ / ٢٤٦ و ٢٥٤) ، و البيهقي : (٤ / ٢٠٤) من طُرُق عن أبي هريرة ، وهو حديث صحيح ، وأصله في (صحيح مسلم) رقم : (١٩٧٨) . وفي الباب : عن غير واحد من الصحابة ، انظرها في (فضائل شهر رمضان) ص : (٢٥ - ٣٤) لابن شاهين .

۲ . وه لآمدانه وهی پاران هه كان و پزگار بوون له ئاگرى

دۆزهخ له رهمه زاندا :

پیغهمبەر ﷺ ده فه رموویت " إِنَّ لِّلّٰهِ فِي كُلِّ يَوْمٍ عُقْتًا مِّنَ النَّارِ ، فِي شَهْرِ رَمَضَانَ ، وَإِنَّ لِكُلِّ مُسْلِمٍ دَعْوَةً يَدْعُو بِهَا فَيَسْتَجَابُ لَهَا " (٢٨).

واته : خوای پهروهردگار له هه موو پوژ و شه ویکی مانگی پهمه زاندا چهنده ها کهس پزگار ده کات له ئاگر ، ههروه ها بو هه موو موسولمانیکیش پاران هه یه که هیه تییدا بیاریته وه وه لآمیش ده دریتته وه .

۳ . گرتنی رُوژووی مانگی رهمه زان یه کیکه له سیفته تی

راستگۆیان و شه هیدان :

له (عمر) ی کورپی (مرة الجهني) وه ﷺ ده گێر نه وه فه رموویه تی : " بیاویک هاته خزمه تی پیغهمبەر ﷺ و فه رمووی : ئه ی پیغهمبهری خوا ﷺ ئه گهر شایه تی ئه وه بده م که هه یچ خوایه که نه یه شایسته ی په رستن بیته له بووندا جگه له اللّٰه نه بیته ، و شایه تی ئه وه ش بده م که تو پیغهمبهری خوایت ، و پینچ فه رزیش نویت ئه نجام بده م ، زه کاتیش بده م ، له گه له به رُوژوو بونم له مانگی پهمه زاندا و کردنی نویت (ته راویح) ، له چ کۆمه لیک ده بم ؟ پیغهمبەر ﷺ فه رمووی : " مِنَ الصّٰدِقِيْنَ وَالشّٰهِدَاءِ " (٢٩) واته : له کۆمه لی راستگۆیان و شه هیدان ده بیته .

(٢٨) أخرجه البزار رقم : (٣١٤٢) ، و أحمد : (٢ / ٢٥٤) من طريق الأعمش ، عن أبي صالح عن جابر ، وأخرجه ابن ماجه رقم : (١٦٤٢) عنه مختصرا من طريق آخر ، وهو صحيح .

و (الدعوة المستجابة) واته : ئه وه دوعا و پاران هه وهش که وه لام ده دریتته وه ، ئه وه دوعایه یه که له کاتی پُوژوو شکاندن و بهر بانگدا ده کرت . وانظر (مصباح الزجاجة) رقم : (٦٠٤) للבוصري .

(٢٩) أخرجه ابن حبان رقم : (١٩ — زواته) ، وسنده صحيح .

ترساندن لہ بہ روژوو نہ بوونی ہندیک لہ رہمہ زان بہ نہ نقہ ست :

لہ (أبو أمامة الباهلي) ہوہ رضی اللہ عنہ دہ گپرنہ وہ فہرموویہ تی : بیستم پیغہ مہری خوا صلی اللہ علیہ وسلم دہیفہ رموو : " بَيْنَمَا أَنَا نَائِمٌ أَتَانِي رَجُلَانِ فَأَخَذَا بَضْبُعِي ^(۳۰) فَأَتَيَا بِي جَبَلًا وَعَرًّا فَقَالَا : اصْعَدْ ، فَقُلْتُ إِنِّي لَا أُطِيقُهُ ، فَقَالَا : سَنُسَهِّلُهُ لَكَ ، فَصَعِدْتُ ، حَتَّى إِذَا كُنْتُ فِي سَوَادِ الْجَبَلِ إِذَا بِأَصْوَاتٍ شَدِيدَةٍ . قُلْتُ : مَا هَذِهِ الْأَصْوَاتُ ؟ قَالُوا : هَذَا عَوَاءُ أَهْلِ النَّارِ ، ثُمَّ انْطَلَقَا بِي ، فَإِذَا أَنَا بِقَوْمٍ مُعَلَّقِينَ بِعَرَاقِيهِمْ ، مُشَقَّقَةً أَشَدَّ أَقْهَمَ ، تَسِيلُ أَشَدَّ أَقْهَمَ دَمًا ، قَالَ : قُلْتُ : مَنْ هَؤُلَاءِ ؟ قَالَ : الَّذِينَ يُفْطِرُونَ قَبْلَ تَحَلُّةِ صَوْمِهِمْ ^(۳۱) " ^(۳۲) .

واتہ : پیغہ مہری خوا صلی اللہ علیہ وسلم فہرمووی : کاتیکیان خہوم لی کہ وتبوو ، دوو پیاو ہاتنہ لام و کردیان بہ قولمدا ، تا بردمیان بو لای شاخیکی ، سہخت ، پاشان پی یان و وتم : سہرکہ وہ ، و وتم : من توانای ئہ وہم نیہ ، ووتیان : بوٹ ئاسان دہ کہین ، منیش سہرکہ و تم تا ہندیک رویشتینہ سہرہ وہ لہ و کاتہ دا گویم لہ دہنگیکی توند بوو ، و وتم : ئہ و دہنگہ چہ ییہ ؟ ووتیان : ہاوار و نالہ ی دوزہ خہ ییہ کانہ ، بہرہ و سہرہ وہ برام ، لہ ریگادا چاوم کہ و تہ سہر کومہ لہ کہ سانیک بہ پشتہ پی یانہ وہ ہلواسرابوون و

^(۳۰) مہ بہ ست لہ (ضبيع) قول یان شان یان بالہ .

^(۳۱) واتہ : پییش کاتی روژوو شکاندن .

^(۳۲) أخرجه النسائي في : (الكبرى) — كما في (تحفة الأشراف) : (٤ / ١٦٦) ، وابن حبان رقم (١٨٠٠ — زوائده) ، والحاكم : (١ / ٤٣٠) من طرق عن عبد الرحمن بن زيد بن جابر ، عن سليم بن عامر ، عنه ، وسنده صحيح .

ليوه كانيان شه قار شه قار كرابوو و خويني لي ده هات ، ده فهرمووي : پيم
 ووتن : نهو كه سانه كين ؟ ووتيان نه وانن كه به ربانگ ده كن پيش نه وهي
 كاتي رُوْزُوويان ته واو بيت . واته : پيش رُوْزُووايون ، رُوْزُووه كيان
 ده شكينن . . .

تَيْبِيْنِي : به لام نهو فهرمووده يه ي كه ده گيرنه وه . گوايه . پينغه مبه ر
 ﷺ فهرموويه تي " مَنْ أَفْطَرَ يَوْمًا مِنْ رَمَضَانَ مُتَعَمِّدًا ، لَا يُجْزِيهِ صِيَامُ الدَّهْرِ
 وَإِنْ صَامَهُ " .

نه م فهرمووده يه فهرمووده يه كي (**ضَعِيْفَا**) ه و (**صَحِيْح**) نيه ،
 پاشان به دريژي قسه ي له سهر ده كه ين - ان شاء الله - . واتا كه شي نه وه يه
 نه گهر كه سيك رُوْزِيك له په مه زان به رُوْزُوو نه بيت نه وا نه گهر به دريژاي سال
 به رُوْزُوو بيت بو ي حيساب ناكري .

حوکمه کانی رۆژوو گرتن :

ئەو موسوڵمان بەندەوی خوا : بزانه . خوای پەروەردگار هەموومان فێری زانست کات - ئەم پاداشته زۆر گەورەییە و چاکە فراوانەیی که جگە لە خوا پەروەردگار و میهرەبان نەبێ کەس توانای ژماردنی نییە ، و هیچ کەسیش دەستی ناکەوێت جگە لەو کەسە نەبێت که رۆژووی رهمه زانکەیی بەپێی سوننەتەکان و رینمایەکانی دوا پیغه مبهەری پیغه مبهەران بێ - علیهم الصلاة و سلام - لەو حوکمانەیی که پەيوهستن بەم فەرزە گەورەییە و بەم مانگە موبارەکەوه .

ئیمەش لێرەدا دەست دەکەینە روون کردنەوهی ، بە بێ ئەوهی لاسای (واته : تهقلید) ی هیچ کەس بکەین لەم کارەماندا ، سەرچاوه شمان بۆ ئەم کارە بریتییە لە قورئانی پیرۆز و سوننەتە (صحیح) و (حسن) - کانی پیغه مبهەری خوا ﷺ بە تیگە یشتنی سەلەفی سألحی ئەم ئومەتە ، لە چوار پیشە وایانمان و ئەوانەش پیش ئەوان بوون لە صەحابە و شوینکە و توانیان ، تەنھا ئەمەش بەسە و پێویستت بە بەلگەیی تر نابێت . هەروەها باشترین مەزەهەبی فیهقی و راست ترین ئیجتهامان هەلبژاردوو .

ئەو کارانەى كە پيش رهمه زان ئەنجام دەدرين :

۱ - ژماردنى رۆژه كانى مانگى شهعبان :

پيويسته له سەر ئوممەتى ئىسلامى رۆژه كانى مانگى شهعبان بژميرن ، به مەبستى خۆ ئاماده كردن بۆ مانگى رهمه زان ، چونكه مانگ بيست و نۆ رۆژه دهبيت و سى رۆژيش دهبيت ، به بينينى مانگ ئوممەتى ئىسلامى هەموو به رۆژوو دەبن ، بەلام ئەگەر هەور بوو به رېگر له پيش بينينى مانگ ، ئەوا ئەو كاته سى رۆژهى مانگى شهعبان تەواو دەكەين ، چونكه خواى پەروەردگار و بەديهينەرى ئاسمانەكان و زەويش مانگى كردوو تە هۆكارىك بۆ زانينى ژمارەى رۆژه كانى سال ، مانگيش له سى رۆژ زياتر ناييت ^(۳۳) .

له (أبو هريرة) وه رضي الله عنه دهگيرنه وه فەرموويه تى : پيغهمبەرى خوا صلی اللہ علیہ وسلم فەرموويه تى : " صَوْمُوا لِرؤيْتِه ، وَأَفْطِرُوا لِرؤيْتِه ، فَإِنْ غَمَّ عَلَيْكُمْ ، فَأَكْمَلُوا شَعْبَانَ ثَلَاثِينَ " ^(۳۴) .

واته : به رۆژوو بن به بينينى مانگى رهمه زان ، وازبينن له رۆژوو گرتن به بينينى مانگى شهوال ، بەلام ئەگەر هەور بەر مانگى لى گرتن لەو كاته دا سى رۆژهى مانگى شهعبان بژميرن و پاشان به رۆژوو بن .

^(۳۳) مەبەستى نوسەران مانگەكانى سالى كۆچىيه .

^(۳۴) أخرجه البخاري (۴ / ۱۰۶) رقم (۱۹۰۹) ، و مسلم رقم : (۱۰۸۱) .

وه له (عبد الله) ی کورپی (عمر) هوه (ﷺ) ده گێر نه وه
 فه رموو یه تی : پیڤه مبهری خوا (ﷺ) فه رموو یه تی : " لا تَصُومُوا حَتَّى تَرَوْا
 الْهَلَالَ ، وَلَا تُفْطِرُوا حَتَّى تَرَوْهُ ، فَإِنْ غَمَّ عَلَيْكُمْ فَأَقْدِرُوا لَهُ " (٣٥).

واته : به رۆژوو نه بن تامانگی په مه زان ده بینن وازیش مه هینن تا
 مانگی شه وال نه بینن ، به لام نه گهر هه ور بهر مانگی لی گرتن له و کاته دا
 (ته قدیری) بۆ بکه ن .

وه له (عدي) ی کورپی (حاتم) هوه (ﷺ) ده گێر نه وه
 فه رموو یه تی پیڤه مبهەر (ﷺ) فه رموو یه تی : " إِذَا جَاءَ رَمَضَانَ فَصُومُوا ثَلَاثِينَ
 إِلَّا أَنْ تَرَوْا الْهَلَالَ قَبْلَ ذَلِكَ " (٣٦).

واته : نه گهر مانگی په مه زان به سه ردا هات ئه وا سی پۆژ به رۆژوو بن
 ، جگه له و مانگه ی که ته واو بوونی سی پۆژ مانگی شه وال ده بینن .

٢ - هه ر که سیك رۆژی گومان (يوم الشك) به رۆژوو بی ئه وا سه ر پێچی له فه رمانی پیڤه مبهەر کردوو (ﷺ) :

نابى هېچ موسولمانیک پۆژیک یان دوو پۆژ پینش مانگی په مه زان به
 پۆژوو بییت ، به بیانووی ئه وه ی نه وه کو پۆژیک یان زیاتر له مانگی په مه زانی
 له ده ست بچیت ، جگه له و که سانه ی که پۆژوو گرتنی سوننه تیان له گه ل ئه و
 پۆژه جووت ده بییت .

(٣٥) أخرجه البخاري (٤ / ١٠٢) رقم (١٩٠٦) ، و مسلم رقم : (١٠٨٠) .

(٣٦) أخرجه الطحاوي في (مشكل الآثار) رقم : (٥٠١) ، وأحمد : (٤ / ٣٧٧) ، والطبراني في (الكبير) :
 (١٧ / ١٧١) ، وفي سنده : مجالد بن سعيد ، وهو ضعيف كما قال الهيثمي في (مجمع الزوائد) : (٣ /
 ١٤٦) ، ولكن للحديث شواهد عدة انظرها في (الإرواء) رقم : (٩٠١) لشيخنا الألباني — رحمه الله — .

له (أبو هريرة) وه (ﷺ) دهگێرێنه وه فهرموویه تی : پیغه مبهری خوا (ﷺ) : " لا تُقَدِّمُوا رَمَضَانَ بِصَوْمِ يَوْمٍ وَلَا يَوْمَيْنِ ، إِلَّا رَجُلًا يَصُومُ صَوْمًا فَلْيَصُمْهُ " (۳۷)

واته : پێش رهمه زان مه که ون به پۆژیک پۆژوو گرتن ، ههروهها به دوو پۆژیش جگه له وه که سه نه بێ که پۆژووی سونه تی ده که ویتته ئه و پۆژانه ئه و با پۆژووه که ی بگریت .

برای موسولمان ئه وه ش بزانه ئه و که سه ی پۆژی گومان (يوم الشك) به پۆژوو بێ ئه و سه ریچی له فرمانی پیغه مبهری خوی کردوه (ﷺ) .

له (صلاة) ی کوری (زفر) هوه ، ئه ویش له (عمار) هوه (ﷺ) دهگێرێنه وه فهرموویه تی : " مَنْ صَامَ الْيَوْمَ الَّذِي يَشْكُ فِيهِ ، فَقَدْ عَصَى أَبَا الْقَاسِمِ (ﷺ) " (۳۸) .

واته : هه ر که سیک به پۆژوو بیته به مه به ستی رهمه زان له و پۆژه ی که گومانی لی ده کریت ، ئه و سه ریچی له فرمانی پیغه مبهەر (ﷺ) کردوه .

۳- ئەگەر یهك کهس مانگی بینی ئه و با به پۆژوو بن بۆ رهمه زان ههروهها وازیش له رۆژوو بینن بۆ ته و او بوونی :

(۳۷) أخرجه البخاري رقم : (۱۹۱۴) و مسلم رقم : (۵۷۳ — مختصرة) .
 (۳۸) علقه البخاري : (۱۱۹/۴) ، ووصله أبو داود رقم : (۳۳۳۴) ، والترمذي رقم : (۶۸۶) ، وابن ماجه رقم : (۳۳۳۴) ، والنسائي رقم : (۲۱۸۸) من عمر بن قيس الملائي ، عن أبي إسحاق عن صلة بن زفر ، عن عمار . وفي سنده أبو إسحاق — وهو السبيعي — وهو مدلس وقد عنعنه ، وكان قد احتلط . ولكن له طرقا وشواهد أوردها الحافظ ابن حجر في (تغليق التعليق) : (۳ / ۱۴۱ — ۱۴۳) يحسن الحديث بها .

مانگ بینین به مانه جیگیر ده بییت : به شایه تی دانی دوو موسولمانی

خاوهن عه دالهت ، له بهر ئه م فه رموده یه ی پیغه مبهری خوا ﷺ : "
 صَوْمُوا لِرُؤْيَيْتِهِ ، وَأَفْطَرُوا لِرُؤْيَيْتِهِ ، وَأَنْسَكُوا لَهَا ، فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ فَأَكْمِلُوا
 ثَلَاثِينَ ، فَإِنْ شَهِدَ شَاهِدَانِ فَصَوْمُوا وَأَفْطَرُوا " (۳۹).

برگه ی کۆتایی فه رموده که ئه وه ده گه یه نییت : که ئه گه ر دوو
 موسولمان شایه تی بینینی مانگیان دا ئه وا به پۆژوو بن له یه که م پۆژی
 رهمه زان و وازیش بینن له پۆژوو له کۆتایی مانگی رهمه زان به بینینی دوو
 موسولمان .

به لأم شاراو ه نیه ته نها بپروا پیکردنی شایه تی دوو موسولمان له
 رووداو یکدا ئه و ناگه یه نییت که شایه تی موسولمانیک له سه ر بینینی مانگی
 رهمه زان وه رناگیریت ، به لکو ئه وه مان پئی گه یشتوو ه له (ابن عمر) وه
رضی الله عنه که فه رموویه تی : " تَرَأَى النَّاسَ الْهَلَالَ ، فَأَخْبَرْتُ النَّبِيَّ ﷺ أَنِّي رَأَيْتُهُ ،
 فَصَامَ وَأَمَرَ النَّاسَ بِصِيَامِهِ " (۴۰).

(۳۹) أخرجه النسائي : (۴ / ۱۳۲) ، وأحمد : (۴ / ۳۲۱) ، والدارقطني : (۲ / ۱۶۷) من طريق
 حسين بن الحارث الجدي عن عبد الرحمن بن زيد بن الخطاب عن أصحاب رسول الله ﷺ ، وسنده حسن
 ، وللفظ للنسائي ، وزاد أحمد : " **مسلمان** " ، والدارقطني : " **ذوا عدل** " .

(۴۰) أخرجه أبو داود رقم : (۲۳۴۲) ، والدارمي : (۲ / ۴) ، وابن حبان رقم : (۸۷۱) ، والحاكم
 : (۱ / ۴۲۳) ، والبيهقي : (۴ / ۲۱۲) من طريقين عن ابن وهب ، عن يحيى بن عبد الله بن سالم ،
 عن أبي بكر بن نافع ، عن أبيه ، عن ابن عمر . وسنده صحيح كما قال الحافظ ابن حجر في (التلخيص
 الحبير) : (۱۸۷۲) .

واته : خەلكى هەولى بينىنى مانگى رەمەزانيان دەدا ، منيش به پيغەمبەر ﷺ راگەياند كه من مانگم بينيوه ، پيغەمبەريش ﷺ به بيستنى هەواله كه رۆژووى گرت و فرمانى به خەلكى كرد به رۆژوو بن .

نيهتى رۆژوو :

۱ . نيهتى رۆژووى نەرز دەبى له شه ودا بهيت

پيش دەرکەوتنى فەجر :

گەر سه لمینرا كه مانگى رەمەزان دەستى پى كردوو ، به بينىنى مانگ به چاو ، يان به شايه تى دان ، يان به ته واو كردنى سى رۆژى مانگى شهعبان ، ئەو كاته پيويسته له سەر هەموو موسولمانيك هەر له شه وه وه (واته : پيش دەرکەوتنى فەجر) نيهتى رۆژووى هەبى ، له بهر ئەم فەرمودهيهى پيغەمبەر ﷺ كه دەرهمووى : " مَنْ لَمْ يُجْمِعِ الصِّيَامَ قَبْلَ الْفَجْرِ فَلَا صِيَامَ لَهُ " (٤١) .

واته : ئەو كه سهى نيهتى رۆژووى نه بيت پيش دەرکەوتنى فەجر

ئەوا رۆژوه كهى به تاله .

(٤١) أخرجه أبو داود رقم: (٢٤٥٤)، وابن خزيمة رقم: (١٩٣٣)، والبيهقي: (٢٠٢/٤) من طريق ابن وهب ، عن ابن لبيعة ويحيى بن أيوب عن عبدالله بن أبي بكر بن حزم، عن ابن شهاب، عن سالم بن عبدالله عن أبيه ، عن حفصة . وفي لفظ عند الطحاوي في (شرح معاني الآثار) : (٥٤/١) : "بيت" من الطريق نفسه . وأخرجه النسائي: (٤ / ١٩٦) ، والترمذي رقم : (٧٣٠) من طريق آخر عن يحيى به ، وسنده صحيح .

وه دهفه رمووئ: " مَنْ لَمْ يُبَيِّتِ الصِّيَامَ مِنَ اللَّيْلِ فَلَا صِيَامَ لَهُ " (٤٢)
 ، بهه مان واتا .

تییینی : نیه تیش جیگای دلّه و ووتنی به زمان بیدعهیه و
 گومراییه هه رچهنده هه ندیک له خه لکی به چاکیشی بزانی .

بوونی نیهت پییش ده رکه ووتنی فه جر تایبه ته به پوژووی فه رزه وه ،
 چونکه پیغهمبەر (ﷺ) ده هاته لای دایکه (**عائیشه**) - رهزای خوای لیبیت -
 له پوژانیک جگه له پوژانی په مه زان و ده یفه رموو : " هَلْ عِنْدَكُمْ عَدَاءٌ ؟
 وَإِلَّا فَأِنِّي صَائِمٌ " (٤٢) .

واته : له کاتی خواردنێ به یانیاندا پیغهمبەر (ﷺ) به دایکه
 (**عائیشه**) ده فه رموو : خواردننان لاهیه هه ؟ ئەگه ر نا ئه و ا من به پوژووم .

هه روه ها سه لمینراوه له کرده وه ی ها وه لانی پیغهمبەر (ﷺ) له
 وانهش : (**أبي الدرداء**) و (**أبي طلحة**) و (**أبي هريرة**) و (**ابن عباس**)
 و (**حذيفة بن اليمان**) ، رهزای خوا له هه موویان بی ، و خوای په روه ردگار
 له گه ل یاندا له ژیر ئالای سه روه ری کورانی ئاده م کۆمانکاته وه (٤٤) .

ئه مه له پوژووی سوننه تدایه و به لگه شه له سه ر ئه وه ی که بوونی
 نیهت پییش ده رکه ووتنی فه جر ته نها له پوژووی فه رزدایه نه ک له پوژووی
 سوننه تدا خوای پایه به رزیش زاناته ره .

(٤٢) أخرجه النسائي : (٤ / ١٩٦) ، والبيهقي : (٤ / ٢٠٢) ، وابن حزم : (٦ / ١٦٢) من طريق عبد
 الرزاق عن ابن جريح عن ابن شهاب به ، وسنده صحيح ، لولا عننة ابن جريح ، ولكنه صحيح بما قلبه .
 (٤٣) أخرجه المسلم رقم : (١١٥٤) . انظرها وتخریجها في (تغليق التعليق) : (٣ / ١٤٤ - ١٤٧) .
 (٤٤)

٢ - داواکاریهکان به ستراون به بوونی تواناوه :

ئهگەر که سیک پهمهزانی به سهردا هات و بئی ئاگا بوو له وهی که پهمهزانه و خواردن و خواردنه وهی خوارد ، پاشان بووی دهرکهوت که پهمهزانه با واز له خواردن و خواردنه وه بینیت و پوژووه کهی تهواو بکات ، وه ئهگەر که سیک خواردن و خواردنه وهی نه خوارد بیت به لام نه یزانی بوو کهوا پهمهزانه که هه والی پیگه یشت پهمهزانه ئیتر خواردن و خواردنه وه نا خوات و پوژووه کهی به سهر ده بات له م جوړه که سانه دا بوونی نیهت پیش دهرکهوتنی فهجر مه رج نییه ، چونکه نه یان توانیوه بزانی پوژووه یان نه ، وه یه کی که له بنچینه کانی ئاینی ئیسلامیش ئه وه یه که داواکاریهکان به ستراون به بوونی تواناوه .

له (**عائیشه**) وه - رهزای خوی لبیت - ده گیرنه وه فهرموویه تی :
 " كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَمَرَ بِصِيَامِ يَوْمِ عَاشُورَاءَ ، فَلَمَّا فُرِضَ رَمَضَانَ ، كَانَ مَنْ شَاءَ صَامَ وَمَنْ شَاءَ أَفْطَرَ " (٤٥).

واته : پیغمبهر ﷺ فهرمانی گرتنی پوژووی (**عاشورا**) ی پی کردبووین ، به لام که پوژووی پهمهزان فهرز کرا : ئه و کاته ههر که سی بیویستایه (**عاشورا**) به پوژوو ده بوو یان به پوژوو نه ده بوو .

وه له (**سلمه**) کوپی (**الاکوع**) هوه ﷺ ده گیرنه وه فهرموویه تی :
 " أَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ أَنْ يَأْتِيَ النَّاسَ فِي يَوْمِ عَاشُورَاءَ ، فَيَقُولَ : يَا أَيُّهَا النَّاسُ ، إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ يَوْمَئِذٍ صَائِمًا ، فَلْيَصُمْ ، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ يَوْمَئِذٍ صَائِمًا ، فَلْيَصُمْ ، فَإِنَّ الْيَوْمَ عَاشُورَاءُ " (٤٦).

(٤٥) أخرجه البخاري : (٤ / ٢١٢) ، ومسلم رقم : (١١٢٥) .

واته: پیغهمبەر ﷺ فهرمانی کرد به پیاویک له هۆزی (أسلم) که بانگهواز بکات له ناو خه لکدا: هەر که سێک خواردنی نه خواردوو به با ئه و به شهی له پۆژ که ماوه به پۆژوو بی، وه ئه وهش که خواردنی نه خواردوو به با به پۆژوو بی، چونکه ئه و پۆ پۆژی (عاشورا) یه .

پۆژوو گرتنی پۆژی (عاشورا) فهرز بوو، پاشان (نهسخ) کرایه وه، موسولمانانیش فهرمانیان پی کرابوو له و پۆژهدا واز له خواردن بینن، کاره که شیان به و شیوهیه ته واو و بی که م و کوپی بوو، په مه زانیش فه رزه، حوکمی فه رزیش ناگۆریت .

٣ - هه ندیک له زانایان بۆچوونی پیچه وانیه یان له گه ل ئەم بۆچوونه دا هه یه و ده لێن: (به لکو ئه بی قه زای رُوژوو هه که ی بکاته وه):

وه ده لێن: (عاشورا فه رز نه بووه)، به لام ئه وه بزانه "برای باوه پدار " که هه موو به لگه کان ئه وه ده رده خه ن که پۆژووی (عاشورا) فه رز بووه، چونکه فه رمانی پیکراوه، هه ر وه کو له فه رموده که ی (عائیشه) دا هاتوو، پاشان فه رمانه که زیاتر جیگیر ده بیته چونکه بانگه وازی گشتی بۆکراوه، وه له وهش زیاتر ئه وه یه فه رمان به و که سانه کراوه که خواردنیان خواردوو، واز له خواردن به یینن، هه ر وه کو له فه رموده که ی (سلمه) کوپی (الاکوع) دا هاتوو، که له پییش تر باسمان لیوه کرد .

(٤٦) أخرجه البخاري: (٤ / ٢١٦)، ومسلم رقم: (١١٣٥).

وه له (محمدی کورپی (صیفي الأنصاري) هوه ده گێرپنه وه فهرموویه تی :
 "خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي يَوْمِ عَاشُورَاءَ ، فَقَالَ : أَصُمْتُمْ يَوْمِكُمْ هَذَا ؟
 قَالَ بَعْضُهُمْ : نَعَمْ ، وَقَالَ بَعْضُهُمْ : لَا ، قَالَ : فَأَتَمُّوا بَقِيَةَ يَوْمِكُمْ هَذَا ، وَأَمْرَهُمْ
 أَنْ يُؤْذِنُوا أَهْلَ الْعُرُوضِ — قُرَى الْمَدِينَةِ — أَنْ يُتِمُّوا بَقِيَةَ يَوْمِهِمْ هَذَا" (٤٧).

واته : له رۆژی (عاشورا) دا پیغه مبهەر (ﷺ) هات بو لامان و پئی
 فهرمووین : ئەمڕۆ پۆژووتان گرتووه ؟ هه ندیکیان فهرموویان : به لئى ، وه
 هه ندیکی تریان فهرموویان : نه خیر ، پاشان فهرمووی : كه واته ئه وه ندهی
 كه ماوه له پۆژ به پۆژو بن ، وه فهرمانیشی پیکردین كه خه لکی (العروض) -
 واته : دیکانی شارى مه دینه - ئاگادار بکهینه وه : ئه وه ندهی له پۆژ ماوه به
 پۆژو بن ، ئەم لیکدانه وه ش (التقارب) ده بپینه وه به و وتهیه ی (ابن
 مسعود) (ﷺ) كه ده فهرموویت : "لَمَّا فُرِضَ رَمَضَانُ تُرِكَ عَاشُورَاءُ" (٤٨) ، واته
 : كه په مه زان فەرز بوو (عاشورا) ته رك كرا . وه به وتهی (عائشة) - په زای
 خوای لیبت - كه ده فهرموویت : "فَلَمَّا فُرِضَ رَمَضَانُ ، فَكَانَ رَمَضَانُ هُوَ الْفَرِيضَةُ
 ، وَتُرِكَ عَاشُورَاءُ" (٤٩) ، واته : كه ئایه تی فەرز بوونی پۆژووی په مه زان
 هاته خواره وه ، په مه زان بوو به پۆژووی فەرز و (عاشورا) ته رك كرا .

له گه ل ئه وه شدا پۆژوو گرتن له پۆژی (عاشورا) دا به یه ك جارى ته رك
 نه كراوه ، به لكو یه ك ده نگ بوونی زانایان - واته : الإجماع - له سه ر ئه وه یه
 كه سوننه ته ، هه ر وه كو : ئیمامی (الحافظ ابن حجر) له كتیبی (فتح الباری شرح

(٤٧) أخرجه ابن خزيمة: (٣ / ٣٨٩) ، وأحمد: (٤ / ٣٨٨) ، والنسائي: (٤ / ١٩٢) ، وابن ماجه: (١ / ٥٥٢) ، و الطبراني في (الكبير): (١٨ / ٢٣٨) من طريق الشعبي عنه ، وسنده صحيح .
 (٤٨) أخرجه مسلم رقم: (١١٢٧) .
 (٤٩) أخرجه مسلم رقم: (١١٢٥) .

صحیح البخاری) دا : (٤ / ٢٤٦) له ئیمامی (ابن عبد البر) هوه دهگیریتته وه .
 ئەمەش ئەوه دهگهیه نیت که پۆژوو گرتنه کهی هەر ماوه به لام ئەوهی که
 وازی لیهینرا (واجب - فهرز) بوونه کهیه تی ، خواش زانا تره .

کۆمه ئیکی تر ده ئین : ئەگەر فه رزیش بوو بیّت (نه سخ) بووه ته وه و
 حوکمه کانی له گه لدا (نه سخ) بووه ته وه .

له راستیدا فه رمووده کانی (عاشورا) به لگن له سه ر هه ندی شت :

١ - واجب بوونی پۆژووی (عاشورا) .

٢ - ئەو که سه ی پی ش ده رکه وتنی فه جر نیه تی پۆژووی فه رز نه بی
 به نه زانینه وه پۆژوه که ی ته واوه و به تال نابیتته وه .

٣ - ئەو که سه ی خواردن ده خوا و شت ده خواته وه پاشان ده زانیّت
 ، ئەو به شه ی تری پۆژوه که به پۆژوو ده بیّت و قه زای له سه ر نی یه .

خالی یه که م له م خالانه (نه سخ) بووه ته وه و بووه ته سوننه ت ، هەر وه کو
 له پی شدا باسما ن لیوه کرد ، ئەمەش ئەوه پیویست ناکات به هوی (نه سخ)
 بوونی (واجب) یّتی حوکمه کانی تری (نه سخ) بکریته وه ، خواش زانا تره .

به لگه ی ئەم کۆمه له ش ئەو فه رمووده یه یه که ئیمامی (أبو داود) :

(٢٤٤٧) و ئیمامی (أحمد) : (٤٠٩/٥) له پیگه ی (قتادة) له (عبد الرحمن)

ی کوری (سلمة) له مامه یه وه ده گیرنه وه : " أَنْ أَسْلَمَ أَتَتْ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ :

صُمْتُمْ يَوْمَكُمْ هَذَا ؟ قَالُوا : لَا ، قَالَ : فَأْتُمُوا بَقِيَّةَ يَوْمِكُمْ هَذَا وَأَقْضُوا " ، واته :

ئەو به شه ی ماوه له پۆژوه که تان به پۆژوو بین و پاشان قه زای بکه نه وه .

به لام ئەم فه رمووده یه (ضعیف) ه له دوو هۆکار :

یه که م : به مؤی (جهالة) ی (عبد الرحمن) ی کوری (سلمة) هوه ، ئیمامی (الذهبی) له کتیبی (المیزان) دا : (٥٦٧/٢) ده فهرمووی : (لا یعرف) . واته : نه ناسراوه ، وه ئیمامی (الحافظ) له کتیبی (التهذیب) دا : (٢٣٩/٦) فهرموویه تی : (حاله مجهول) ، وه ئیمامی (ابن ابی حاتم) له کتیبی (الجرح والتعدیل) دا : (٥ / ٢٨٨) ناوی هیناوه و هیچ (جرح) و (تعدیل) یکی له سه ر باس نه کردوه .
 دووه م : (عنعن) ه کردنی له لایهن (قتادة) ی (مدلس) هوه .

کاتی رُوژوو :

له پیشدا هاوه لانی پیغهمبهرمان محمد ﷺ ئە گهر یه کیکیان به رُوژوو ببوایهن و کاتی رُوژوو شکاندنیان بهاتبایه خواردن و خواردنه وه بیان ده خوارد و له گهل خیزانه کانیاندا جووت ده بوون پیش ئە وهی بخهون ، به لام ئە گهر ههر یه کیکیان خهوی لی بکه وتبایه پیش نان خواردنی ئیواران هیچ له وانهی بو حه لال نه بوو ئە نجامی بدات له خواردن و خواردنه وه و جووت بوون له گهل خیزانه کانیاان تا رُوژوه که ی تر ، پاشان خوای به توانا و به خشنده ره حمه تی خو ی به سه ردا رشتن .

به وهی که مؤله تی ئە وهی دان ئە و کارانه ئە نجام بدهن تا پیش ده رکه وتنی فهجر ، ئە وانیش ئە و شته یان پی خۆش بوو ، پوون که ره وهی ئە م پروداوه ئە م فهرمووده یه یه : له (البراء) ی کوری (عازب) هوه ﷺ ده گپرنه وه فهرموویه تی : " كَانَ أَصْحَابُ النَّبِيِّ ﷺ إِذَا كَانَ الرَّجُلُ صَائِمًا ، فَحَضَرَ الْإِفْطَارُ ، فَقَالَ قَبْلَ أَنْ يُفْطَرَ ، لَمْ يَأْكُلْ لَيْلَتَهُ وَلَا يَوْمَهُ حَتَّى يُمْسِيَ ، وَإِنَّ قَيْسَ بْنَ صَيْرَمَةَ الْأَنْصَارِيَّ كَانَ صَائِمًا ، فَلَمَّا حَضَرَ الْإِفْطَارُ أَتَى امْرَأَتَهُ فَقَالَتْ لَهَا : أَعِنْدَكَ طَعَامٌ ؟ قَالَتْ : لَا ، وَلَكِنْ أَنْطَلِقُ فَأَطْلُبُ لَكَ ، وَكَانَ يَوْمَهُ يَعْمَلُ ، فَعَلَبَتْهُ عَيْنَاهُ ،

فَجَاءَتْ امْرَأَتُهُ ، فَلَمَّا رَأَتْهُ قَالَتْ : خَيْبَةٌ لَكَ (٥٠) ، فَلَمَّا انْتَصَفَ النَّهَارُ غَشِيَ عَلَيْهِ ، فَذَكَرَ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ ، فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ : ﴿ اٰحِلُّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ اِلَى نِسَائِكُمْ ﴾ ، فَفَرَحُوا بِذَلِكَ فَرَحًا شَدِيدًا ، وَنَزَلَتْ : ﴿ وَاَشْرَبُوا حَتَّى يَبَيِّنَ لَكُمْ الْحَيْطُ الْاَبْيَضُ مِنَ الْحَيْطِ الْاَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ﴾ (٥١) .

واته : هاوه لانی پیغه مبهەر ﷺ ئە گەر یه کیکیان به پۆژوو ببوایه و کاتی شکاندنی بهاتیایه و ئەو کاته برۆشتبایه بی ئەوهی نان بخوات ئەوا ئەو شهوه و پۆژیش تا ئیواره به سهر دههات هیچی نه دهخوارد . جار یکیان که (قیس) ی کوری (صیرمه) هی ئەنصاری به پۆژوو ده بییت و که کاتی پۆژوو شکاندن دیت ، دیته لای خیزانه که ی و پیی ده فهرمووی : هیچ خواردنیکت لا هیه ؟ ئەویش فهرمووی : نه خیر ، به لام ئە پۆم بۆت داوا ده کهم ، که چی (قهیس) له بهر هیلاک بوونی له کاری پۆژانه ی خهوی لی کهوت ، که خیزانه که ی گه رایه وه و بینی خهوی لی کهوتوه فهرمووی : به ئاواتی خۆت نه گه یشتی ، به و هۆیه وه له کاتی نیوه پۆدا بورایه وه ، ئەوه له لای پیغه مبهەر ﷺ باس کرا له ئەنجامدا ئەم ئایه ته دابه زی : ﴿ اٰحِلُّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ اِلَى نِسَائِكُمْ ﴾ واته : بۆتان هیه و په وایه له مه و دوا له شهوانی پۆژوو گرتندا (تا کاتی ده رکه وتنی فهجر) له گه لا خیزانه کانتان جووت ببن . هاوه لانی پیغه مبهەر ﷺ به م شته زۆر خوشحال بوون ، پاشان ئەم ئایه ته دابه زی : ﴿ وَاَشْرَبُوا حَتَّى يَبَيِّنَ لَكُمْ الْحَيْطُ الْاَبْيَضُ مِنَ الْحَيْطِ الْاَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ﴾ ، واته : بخۆن و بخۆنه وه تا سپیایی پۆژتان بۆ له تاریکی شه و پوون ده بیته وه .

(٥٠) ئەم ووشه یه کاتیک ئەوتریت : که سیک به دهواکاری یان به مهرامی خۆی نه گات .

(٥١) أخرجه البخاري : (٤ / ٩١١) رقم : (١٩١٥) .

ئهم سۆزه خواوهنديهه که خواي به سۆز و خاوهن ميه ره بانى پشتوويه تى به سه ره بهنده بى فيز و گوپرايه له كانيدا ، ئه وه به ندانهه که فه رموويان :

﴿سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ﴾ کاتى پۆژووی پۆژووان ديارى ده کات :

دهست پى کردن و کۆتاي هاتنى ، ئه وهش له ده رکه وتنى فه جره وه تا پشت هه لکردنى پۆژ و سه ره هه لدان و دهست پى کردنى شه و ، وه به نه مانى باز نه هى خۆر له ئاسۆدا .

١. واتاي (الخيط الابيض) و (الخيط الاسود) :

کاتى ئه و نايه ته دابه زى که له پيشدا باس مان لى وه کرد ، هه نديک له ها وه لانى پیغه مبهەر ﷺ دوو په تى * په ش و سپى يان ده هينا و ده يان خسته ژير سه ره نه كانيانه وه و سه يريان ده کرد بو ئه وه ي بزائن له يه کتر يان جيا ده که نه وه ؟ يان ده يان خسته قاچيان و ده ستيان ده کرده خواردن و خوار دنه وه تا ئه و کاته ي بينينيان ئاشکرا ده بوو ، وه له يه کتر جيا ده کرانه وه .

له (عدي) کورپى (حاتم) ه وه ﷺ ده گيرنه وه فه رمويه تى : "

لَمَّا نَزَلَتْ : ﴿حَسَىٰ يَبِينُ لَكُمْ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ﴾ عَمَدَتْ إِلَى عَقَالٍ أَسْوَدٍ وَإِلَى عَقَالٍ أَبْيَضٍ فَجَعَلْتُهُمَا تَحْتَ وَسَادَتِي ، فَجَعَلْتُ أَنْظُرُ فِي اللَّيْلِ فَلَا يَتَبَيَّنُ لِي ، فَغَدَوْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرْتُ لَهُ ذَلِكَ ، فَقَالَ : إِنَّمَا ذَلِكَ سَوَادُ اللَّيْلِ وَبَيَاضُ النَّهَارِ " (٥٢).

* وشه ي (په ت) له هه ندى ناوچه ي كوردستان دا پى ده وترى ت : (به ن) . وه رگير .

(٥٢) أخرجه البخاري : (٤ / ١١٣) رقم : (١٩١٦) و مسلم رقم : (١٠٩٠) .

واته : كه ئایه تی : ﴿حَسَىٰ يَبِينَ لَكُمْ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ﴾

دابەزینرا دوو پەتی پەش و سپیم هینا و له ژیر سەری نه که مەدا دامنان ، پاشان سەیری ئەو دوو پەتەم دەکرد و بۆم روون دەبوو بە شیوە یەك له یەکیان جیا بکەمەوه ، پاشان رویشتمە لای پِیغَمبەری خوا ﷺ و ئەو باسەم بۆی کرد ، ئەویش فەرمووی : " مەبەستی ئایه ته که بریتی یه له تاریکی شهو و پوناکی رۆژ " .

وه له (سهل)ی کورپی (سعد) هوه ﷺ ده گێر نه وه فەرموویه تی : " لَمَّا

نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ : ﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَبِينَ لَكُمْ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ﴾ قَالَ :

فَكَانَ الرَّجُلُ إِذَا أَرَادَ الصَّوْمَ رَبَطَ أَحَدُهُمْ فِي رِجْلِهِ الْخَيْطَ الْأَبْيَضَ ، وَالْخَيْطَ الْأَسْوَدَ ، فَلَا يَزَالُ يَأْكُلُ وَيَشْرَبُ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُ رُؤْيُهُمَا ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ بَعْدَ ذَلِكَ : ﴿مِنَ الْفَجْرِ﴾ فَعَلِمُوا إِنَّمَا يَعْنِي بِذَلِكَ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ" (٥٣).

(٥٣) أخرجه البخاري : (٤ / ١١٤) رقم : (١٩١٧) ، ومسلم : (١٠٩١) .

ئەم فەرموودە یە ئەو دەگە یە نیت کە (علی) خۆی ئامادە بوو له کاتی دابەزینی ئەم ئایه ته دا ، ئەمەش ئەو دەگە یە نئ له و کاته دا (علی) موسولمان بوو ، بەلام ئەو شتە وانئ یه ، چونکه فرز بوونی رۆژوو له سالی دووهمی کۆچیدا بوو ، که چی موسولمان بوونی (علی) له سالی نۆیه می کۆچیدا بوو هەر وه کوله کتیبی : (الإصابة) دا : (٢ / ٤٦٨) هاتوو ، یان ئەبئ بوتریت : دابەزینی ئایه ته که که دواکه وتوو ، بەلام ئەم ووتیه زۆر دووره ، یان ئەبئ ووتکه ی (علی) که ده فەرموویت : (لما نزلت) بەم شیوە یه تەفسیر بکریت که : کاتیک موسولمان بووم و ئەم ئەم ئایه ته م بەسەردا خویزایه وه ، ئەمەیش باشترین بۆچوونه له بەر ئەوه ی که له پیاویه تی ئیمامی (أحمد) دا : (٤ / ٣٧٧) هاتوو : " علمني رسول الله ﷺ الصلاة والصيام ، قال : صل كذا وكذا ، وصم فإذا غربت الشمس فكل واشرب حتى يتبين لك الخيط الأبيض من الخيط الأسود ، وصم ثلاثين يوماً إلا أن ترى الهلال قبل ذلك ، فأخذت خيطين من شعر أسود وأبيض ... الحديث " ١ . هـ . بهمه ندئ گۆرپانکاریه وه له کتیبی (فتح الباری) هوه : (٤ / ١٣٢ - ١٣٣) وه رگێراوه .

واته : کاتی ئەم ئایه ته دابهزی : ﴿ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَبَيِّنَ لَكُمُ الْحَيْطُ

الْأَيْضُ مِنَ الْحَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ﴾ هه ندىك له پياوانى دهوور و بهرى پيغه مبهەر

ﷺ ئەگەر بیویستایه به پۆژوو بیټ دوو پهتی سپی و پهشی ده بهسته

ههردوو قاجیه وه و بهردهوام ده بوو له خواردن و خواردنه وه تا ئاشکرا

ده بوون ، پاشان خوای پهروهردگار ئایه تی : ﴿ مِنَ الْفَجْرِ ﴾ ی دابه زانده

خواره وه ، پاش ئەوه زانیان مه بهستی له وشه ی (الخیط الأبیض) و (الخیط

الأسود) سپیایى پۆژوو و تاریکی شه وه .

پاش ئەم پوون کردنه وه قورئانیه ، و بهرکه ته بهی پایانه ی خوای

پهروهردگار ، ده بینین پیغه مبهری خوا ﷺ به شیوه یهک ، که هیچ جیگای

گومان نه بی ، ئەو کاره ی بۆ هاوه لانی پوون کردووه ته وه و باسی بۆ

کردوون ، وه په حمه تی خوا له شاعیر بی که فه رموویه تی :

وَلَيْسَ يَصْحُحُ فِي الْأُدْهَانِ شَيْءٌ إِذَا احْتَجَّ النَّهَارُ إِلَى دَلِيلٍ

٢ - فه جری دوو جوړه :

یه کیک له و حوکمانه ی که پیغه مبهری خوا ﷺ به باشترین شیوه بۆ

هاوه لانی پوونی کردووته وه ئەوه یه : فه جری دوو جوړه .

یه کهم : فه جری درۆزن یان درۆزنه فه جری (الفجر الکاذب) :

دهرکه وتنی ئەم جوړه یان کردنی نوژی به یانی حه لال ناکات (واته

: دروست نییه نوژی فه رزی به یانیان له کاتی دهرکه وتنی دا بکری ، به لکو

ده بی دوا بخزیت تا دهرکه وتنی جوړی دووه می فه جری) ، وه خواردنیش

له سه رپوژوان حه رام و قه دهغه ناکات (واته : ئه و که سه ی که نیه تی
پوژووی هه یه بو ی په وایه خواردن و خواردنه وه بخوات و بخواته وه با ئه م
فه جره ش ده رکه وتبی تا وه کو جوړی دووه می فه جر ده رده که وی ئه و کاته
خوی ده گریته وه له خواردن و خواردنه وه) .

دووه م : فه جری راست گو یان فه جری راسته قینه (الفجر الصادق) :

ئه م جوړه ی فه جر خواردن له پوژوان قه دهغه ده کات و نو یژی
به یانی هه لال ده کات (واته : به ده رکه وتنی کاتی نو یژ دیت) .

له (ابن عباس) هوه رضی الله عنه ده گینه وه فه رموویه تی : " **الفجرُ
فَجْرَانِ : فَأَمَّا الْأَوَّلُ فَإِنَّهُ لَا يُحْرَمُ الطَّعَامَ ، وَلَا يُحِلُّ الصَّلَاةَ ، وَأَمَّا الثَّانِي : فَإِنَّهُ
يُحْرَمُ الطَّعَامَ ، وَيُحِلُّ الصَّلَاةَ** " (٥٤).

واته : فه جر دوو فه جره ، جوړی یه که م : خواردن حه رام و قه دهغه
ناکات له پوژوان ، وه کردنی نو یژی ش هه لال ناکات ، به لام جوړی دووه م :
خواردن حه رام و قه دهغه ده کات له پوژوان و نو یژی ش هه لال ده کات .

باش بزانه برای موسولمان که :

١ . فه جری دروژن : بریتی یه له سپیایی یه کی لاکیشه یی له به ره ی
پوژمه لاته وه به رز ده بیته وه بو ماوه یه کی که م پاشان نامینی .

(٥٤) أخرجه ابن خزيمة : (٣ / ٢١٠) ، والحاکم : (١ / ١٩١ و ٤٩٥) ، و الدارقطني : (٢ / ١٦٥) ،
و البیهقي : (٤ / ٢٦١) من طریق سفیان ، عن جریر عن عطاء عن ابن عباس ، و سنده صحیح . و له
شاهد عن جابر : أخرجه الحاکم : (١ / ١٩١) ، و البیهقي : (٤ / ٢١٥) و الدارقطني : (٢ / ١٦٥)
واختلف في وصله و إرساله ، و شاهد آخر عن ثوبان : أخرجه ابن أبي شيبة : (٣ / ٢٧) .

٢ - فه جری راستگۆ : بریتییه له سووایییه کی تیشک دهر له بهرە ی پوژه لاتەوه به سەر دۆل و شاخه کاندای دهرده که ویت ، پاشان زیاد دهکات و دهگاته سەر پێگه و ناومالان ، ئەم جوهری فهجر حوکمه کانی پوژووی پیوه بهنده .

له (سمرة) وه (ﷺ) دهگێرنه وه فهرموویه تی : پیغهمبەری خوا ﷺ فهرموویه تی : " لا یُعْرَتُکُمْ اَدَانُ بِلَالٍ ، وَلَا هَذَا الْبِیاضُ لِعَمُودِ الصُّبْحِ حَتّٰی یَسْتَطِیرُ " (٥٥) .

واته : به ناگا بن نه که ونه هه له وه به بانگی بیلال (واته : بانگی یه که می به یانیان) و سپیایی سبه ییان - واته : فه جری دروژن - که به دریزای ئاسمان بهرز ده بیته وه ، تا وای لیدیت تیشک دهرده چی - واته : تا کاتی دهرکه وتنی فه جری راست گۆ - .

وه له (طلق) ی کوپی (علی) هوه (ﷺ) دهگێرنه وه فهرموویه تی : پیغهمبەری خوا ﷺ فهرموویه تی : " کُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا یُعْرَتُکُمُ السَّاطِعُ الْمُصَعَّدُ ، وَکُلُوا وَاشْرَبُوا حَتّٰی یَعْتَرِضَ لَکُمُ الْاَحْمَرُ " (٥٦) .

واته : بخۆن و بخۆنه وه ، به ناگا بن له وه ی بکه ونه هه له ی فه جری دروژنه وه که بهرز ده بیته وه و پاش که میک نامینی ، به لکو بهرده وام بن له خواردن و خواردنه وه تا تیشکی فه جری راستگۆ رێگرتان ده بیته .

(٥٥) أخرجه مسلم : (١٠٩٤) .

(٥٦) أخرجه الترمذي : (٣ / ٧٦) ، أبو داود : (٢ / ٣٠٤) ، وأحمد : (٤ / ٢٣) ، وابن خزيمة : (٣ / ٢١١) من طريق عبد الله بن النعمان . وثقه ابن معين وابن حبان والعجلي ، ولم يعرف عدالته ابن خزيمة ، وقال ابن حجر : مقبول .

ئەو دەش بزانه - برای سەرکەوتوو بو گوێرایه‌لی خوای په‌روه‌ردگار - که سیفه‌ته‌کانی فه‌جری راستگو له‌گه‌ل ئەم ئایه‌ته‌ پیرۆزه‌دا یه‌ک ده‌گرنه‌ووه :

﴿ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَسِينَ لَكُمْ الْحَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْحَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ﴾ چونکه پووناکی فه‌جر که ده‌رکه‌وت له‌به‌ره‌ی روژه‌لاته‌وه له‌دۆل و سه‌ر شاخه‌کان له‌سه‌ر شیوه‌ی په‌تیکی سپی ده‌بیته‌ له‌سه‌ریشه‌وه په‌تیکی ره‌ش ده‌رده‌که‌ویته بریتی‌یه له‌ پاشماوه‌ی تاریکی شه‌و که پشتی هه‌ل‌کردوه‌و ده‌پوات ، بۆیه ئه‌گه‌ر ئه‌وه‌ت بو پوون بووه‌ خو بگره‌وه له‌ خواردن و خواردنه‌وه‌و جووت بوون له‌گه‌ل خیزانه‌که‌ت ، وه‌ ئه‌گه‌ر په‌رداخیکی ئاوت به‌ده‌سته‌وه‌ بوو یان هه‌ر خواردن و خواردنه‌وه‌یه‌کی تر ، ئه‌وا دایمه‌نی و بیخۆره‌وه‌ نۆشی گیانت بی ، چونکه پێپێدانی (میهره‌بانترینی میهره‌بانه‌کانه) به‌رامبه‌ر به‌نده‌ی روژووانانی با له‌و کاته‌یشدا گوێبیستی ده‌نگی بانگه‌ر بیت .

پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌و باره‌یه‌وه ده‌فه‌رموویته : " إِذَا سَمِعَ أَحَدَكُمْ النَّدَاءَ وَالْإِنَاءَ فِي يَدِهِ فَلَا يَضَعُهُ حَتَّى يَقْضِيَ حَاجَتَهُ مِنْهُ " (٥٧).

واته : ئه‌گه‌ر یه‌کێک له‌ ئیوه‌ گوێی له‌ بانگ بوو و په‌رداخیکی به‌ده‌سته‌وه‌ بوو با دای نه‌نیته‌ تاوه‌کو پێویستی خۆیی پێ ته‌واو ده‌کات .

مه‌به‌ست به‌ بانگ بانگی فه‌جری دووه‌مه‌ که فه‌جری راست گوێه ، به‌و به‌لگه‌یه‌ی که ئیمامی (احمد) : (٢ / ٥١٠) ، وه‌ (ابن جریر الطبری) : (٢ / ١٠٢) ، وه‌ جگه‌ له‌مانیش ده‌یگێرنه‌وه‌ له‌دوای فه‌رمووده‌که‌ی

(٥٧) أخرجه أبو داود: (٢٣٥) ، وابن جریر: (٣١١٥) ، والحاکم: (٤٢٦/١) ، والبيهقي (٢١٨/٢) ، وأحمد: (٤٢٣/٢) من طريق حماد عن عمرو عن أبي هريرة ، وسنده حسن ، وله طريق آخر أخرجه أحمد: (٥١٠/٢) ، والحاکم: (٢٠٣/١) ، (٢٠٥) من طريق حماد ، عن عمار بن أبي عمار ، عن أبي هريرة وسنده صحيح .

سه ره وه : " وَكَانَ الْمُؤَذِّنُ يُؤَذِّنُ إِذَا بَزَغَ الْفَجْرُ " (٥٨) واته : بانگدهر بانگی دهدا له کاتی ئاشکرا بوونی فه جر .

وه ئه وه فه رموده بهی که (**أبو أمامة**) رضی اللہ عنہ ده گَیَرِیْتَه وه شایه تی بو ئه م مانایه دادات که ده فه رموویت : " **أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ ، وَالْإِنَاءُ فِي يَدِ عُمَرَ ، قَالَ : أَشْرِبُهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ قَالَ : نَعَمْ ، فَشَرِبَهَا** " (٥٩) .

واته : قامهت کرا بو نوژیژ و په رداخیک به دهستی (**عُمَر**) ه وه بوو رضی اللہ عنہ ، فه رمووی : ئه ی پَیغَه مَبهری خوا صَلَّى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بیخومه وه ؟ فه رمووی : به لی ، ئه ویش خواردی ه وه .

کهوا بوو سه لمینرا خوگرتنه وه له خواردن پیئش فه جری پراسته قینه به ناوی (**ئیمساك**) و به ناوی (**خُوپاراستنه وه - الاحطیاط**) بیدعه یه .

ئیمامی (**الحافظ بن حجر**) - ره حمه تی خوای لی بیئ - له کتیبی : (**فتح الباری**) دا (٤ / ١٩٩) ده فه رموویت : ((**یه کیک له و بیدعه خراپانه ی که له م کاته دا داهینراوه** :

ئه نجام دانی بانگی دووه می به یانیانه پیئش فه جر به سی یه کی کاتژمیتریک له ره مه زاندا وه کوژاندنه وه ی چراکان که کراوته به لگه له سه ر قه دهغه کردنی خواردن و خواردنه وه له وه که سه ی که ده یه ویئ به رُوژوو بیئ ، به گومانی ئه وه ی ئه م کاره یان بو به ئاگا بوونه له په رستنه که یدا . که سیش به و کاره یان نازانیت جگه له هه ندی که سه نه بیئ ، ئه م کاره یان

(٥٨) هذه الزيادة تبطل ما علقه الشيخ حبيب الرحمن الاعظمي الحنفي علي (مصنف عبدالرزاق) : (٤ / ١٧٣)
 حيث قال : (وهو محمول علي النبي ﷺ كان ينادي قبل طلوع الفجر) !! والحمد لله وحده .
 (٥٩) أخرجه ابن جرير : (٢ / ١٠٢) من طريقين عنه .

به ره وه ئه وهی پراکیشان : که بانگ نه ده ن تا دواى خۆر ئاوا بوون (به ئەندازەیه ک) بۆ دڵیا بوون له هاتنی کات به تهواوی . به گومانى خۆیان . به وه یش به ربانگیان دوا خست و په له یشیان کرد له پاشیۆ کردندا و پیچه وانه ی سوننه ت بوونه وه ❁ . بۆیه ده بینین چاکه یان که م بووه و خراپه یان تیدا زۆر بوو ، ته نها خواش یارمه تی ده ره)) .

❁ **تییینی** : به داخه وه ئیستا له کوردستانى خۆشماندا (**بانگی یه که م**) ی به یانی هه ره نه ماوه و ئه و بانگه یش که ئیستا ده دریت بۆ نوێژی به یانی به ئەندازەى (**نیو سه عات که متر یان زیاتر**) پیش ده رکه وتنى فه جری راستگۆ پیش خراوه وه هه موو خه لکی موسولمان نوێژی به یانیان له کاتیکدا ده که ن که له راستیدا ئه و کاته کاتی شه و نوێژه و کاتی ئیستغفار و پارشیۆ کردنه نه ک کاتی نوێژی به یانیان !!! ئه مه جگه له مانگی په مه زان ، به لام له مانگی په مه زاندا زیاد له مه بیده به ناو (**ئیه ساک**) یش زیادى کردوه و هه ندیک له موسولمانان بى به ش و مه حروم ده که ن له پارشیۆ کردن به م کرداره دوور له قورئان و هه دیسه ئه وانه یش که پارشیۆ ده که ن پیچه وانه ی سوننه تی پیغه مبه ری خوا ﷺ ده که ن چونکه سوننه ت وایه پارشیۆ دوا بخریت ، هه روه کو له م په پتوکه دا ئاماژه ی بۆ ده کریت ، و له وه ش خراپتر نوێژی به یانیان له کاتی خۆیدا ناکه ن !!!

سوودیک : له په پرتوکی (**نظم الفرائد مما فی سلسلتي الألبانی من فوائد** ، جمع و ترتیب : **عبد اللطیف بن محمد بن أبي ربیع** (١ / ٥٠٧ — ٥٠٩) طبعه مکتبه المعارف بالریاض) دا ، و (**باب صفة الفجر الذي یوجب الإمساك**) ماتوه :

((عن طلق بن علي رضي الله عنه : أن النبي صلى الله عليه وسلم قال : " **كُلُوا وَاشْرَبُوا ، وَلَا يَهْدِنَا السَّاطِعُ الْمَصْعَدُ ، فَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَعْتَرِضَ لَكُمْ الْأَمْرُ** " (حدیث حسن ، الصحیحة ، برقم : (٢٠٣١) .

غریب الحدیث :

قوله : (ولا يهيدنكم) : أي لا تنزعجوا للفجر المستطيل فتمنعوا به عن السحور : فإنه الصبح الكاذب ، وأصل (الهيد) : الحركة . " نهاية " .

فائدة (القول للألباني - رحمه الله -) : واعلم أنه لا منافاة بين وصفه ﷺ لضوء الفجر الصادق (الأحمر) ، ووصفه - تعالى - إياه بقوله : (الخيط الأبيض ..) : لأن المراد - والله اعلم - بياض مشوب بالحمرة ، أو تارة يكون أبيض ، وتارة يكون أحمر ، يختلف ذلك باختلاف الفصول والمطالع . وقد رأيت ذلك بنفسي مرارا من دارى في (جبل هملان) جنوب شرق (عمان) ، ومكني ذلك من التاكيد من صحة ما ذكره بعض الغيورين علي تصحيح عبادة المسلمين ، أن أذآن الفجر في بعض البلاد العربية يرفع قبل الفجر الصادق بزمن يتراوح بين العشرين و الثلاثين دقيقة ، أي قبل الفجر الكاذب أيضا ! وكثيرا ما سمعت إقامة صلاة الفجر من بعض المساجد مع طلوع الفجر من بعض المساجد مع طلوع الفجر الصادق ، وهم يؤذنون قبلها بنحو نصف ساعة ، وعلي ذلك فقد صلوا سنة الفجر قبل وقتها ، وقد يستعجلون بأداء الفريضة أيضا قبل وقتها في شهر رمضان ، كما سمعته من إذاعة دمشق وأنا أتسحر رمضان الماضي (١٤٠٦ هـ) ، وفي ذلك تضيق علي الناس بالتعجيل بالإمساك عن الطعام ، وتعرض لصلاة الفجر للبطلان ، وما ذلك إلا بسبب اعتمادهم علي التوقيت الفلكي ، وإعراضهم عن طريق الشرعي : ﴿ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَسِينَ لَكُمْ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ﴾ ، " فكلوا واشربوا حتى يعترض لكم الأحمر " ، وهذه ذكرى ، والذكرى تنفع المؤمنين)) ١ . هـ .

وه برؤانه : (سلسلة الاحاديث الصحيحة) للإمام الألباني - رحمه الله - (٥٠ / ٥ - ٥١) حديث رقم : (٢٠٣١) .

وه هـ ر به مه يشه وه نه وه ستاون : به لكو هه نديك كوت و زنجير و بيدعي ره شيان داهيتاوه و به ستويانه به بانگي به يانيناه وه هك :

١ - ووتنى (الإمساك ، الإمساك ، يا أمة محمد) ، به ماويهك پيش نه و بانگهي كهله كاتى خويدا نايدن به مه به ست خوگرتنه وه له خواردن ، وه نه م بيدعيه تايبته به مانگي ره مه زانه وه .

٢ - ووتنی : (أستغفر الله ، سبحان الله ، والحمد لله ، ولا إله إلا الله ، والله أكبر ، ولا حول ولا قوة إلا بالله) چه‌ند جارێک پێش ئه‌و بانگه‌ی که له کاتی خۆیدا نادریت .

٣ - ووتنی (الصلاة والسلام عليك يا رسول الله ...) وه چه‌ند سه‌له‌واتیکێ تری بیدعه ئامیز له‌و چه‌شنه‌دا (به‌ده‌نگی به‌رز) دوا‌ی ئه‌و بانگه‌ی که له کاتی خۆیدا نادریت ، چونکه ووتنی سه‌لاوات له‌سه‌ر پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌و شیوازه بیدعه‌یه ، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌و شیوازه سه‌حابه‌ی فی‌ر نه‌کردوه ، و نه‌یشی فه‌رموو ه دوا‌ی بانگ به‌ده‌نگی به‌رز سه‌لاوات له‌سه‌رم به‌دن ، به‌لکو فه‌رموو یه‌تی : " إذا سمعتم المؤذن ، فقولوا مثل ما يقول ، ثم صلوا علي ، فإنه من صلى علي صلاة ، صلى الله عليه عشراً ، ثم سلوا لي الوسيلة ... " هتد فه‌رموو ده‌که ، که له (صحیح مسلم ، برقم : ١٩٨) دا هاتوه .

واتاکه‌شی ئه‌وه‌یه : ئه‌گه‌ر گویتان له بانگده‌ر بوو بانگی دا ئه‌و ئیوه‌ش وه‌کو ئه‌و بانگه‌که بلینه‌وه ، ئه‌نجا سه‌لاوات له‌سه‌ر من به‌دن ، چونکه هه‌ر که‌سی سالاوات له‌سه‌ر من به‌دا ئه‌وا خوا‌ی گه‌وره ده‌ جار سالاواتی له‌سه‌ری ده‌دا ، ئه‌نجا داوا‌ی پله‌ی وه‌سیله‌م بۆ بکه‌ن ... ، له‌م فه‌رموو ده‌یه ئه‌وه‌مان بۆ ده‌رده‌که‌ویت که : ته‌نها ئه‌وانی که بانگ ده‌بیسن داوا‌یان لی‌ کراوه سه‌لاوات به‌دن نه‌ک بانگ ده‌ر ، وه شیوه‌ی سه‌لاوات دان له‌سه‌ر سوننه‌ت له‌م فه‌رموو ده‌یه‌دا پوون کراوه‌ته‌وه که له (کعب)ی کو‌ری (عجرة) وه ﷺ ده‌گیرنه‌وه که فه‌رموو یه‌تی :

" قلنا يا رسول الله قد علمنا أو عرفنا كيف السلام عليك ، فكيف الصلاة ؟ قال : قولوا : اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على إبراهيم إنك حميد مجيد " (صحیح البخاري رقم : ٦٣٥٧ ، و صحیح مسلم رقم : ٤٠٦) .

وه هه‌ر به‌م سه‌رپێچیا نه‌وه که له بانگی به‌یانیا نندا ده‌کریت نه‌وه‌ستاون ! به‌لکو بانگی مه‌غریبیش دوا ده‌خه‌ن به‌ئه‌ندازه‌ی (١٠) ده‌قیقه که‌م تریان زیاتر به‌ناوی (دُنْيا بوون و إحطیاط) هوه ، به‌مه‌ش ده‌که‌ونه ناو سه‌رپێچیه‌کی تروه‌ه ده‌ر حه‌ق به‌ سوننه‌ته‌کانی پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ، چونکه پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌گه‌ڵ دیار نه‌مانی بازنه‌ی خۆردا (قرص الشمس) پۆژوه‌که‌ی ده‌شکاند ، وه چاوه‌پروانی دیار نه‌مانی سوورایی یان ده‌رکه‌وتنی

ئیمهش ده‌لین : تاكو ئیستا ئەو بیدعهیه كه به‌ناوی (الإسك) هوه ده‌كری پێش ده‌ركه‌وتنی فه‌جر و هاتنی كات ، وه هه‌ر به‌رده‌وامه‌ تا كاتی ئیستای خه‌لكی ... ئەو گله‌یه‌شمان بۆ لای خوا به‌رز ده‌كه‌ینه‌وه .

٣ - پاشان رُوژووه‌كه‌ی تا كاتی هاتنی شه‌و ته‌واو ده‌كات :

ئه‌گه‌ر شه‌و له‌به‌ره‌ی رُوژه‌ه‌لاته‌وه‌ ده‌ركه‌وت ، و خۆریش له‌ به‌ره‌ی رُوژ ئاواوه‌ پشتی لێ هه‌لكردین و خۆریش ئاوا بوو : ئەو كاته‌ رُوژووان رُوژووه‌كه‌ی ده‌شكینیت .

له (عمر)ی كورپی (الخطاب) هوه (ﷺ) ده‌گێرنه‌وه‌ فه‌رموویه‌تی :
 پیغهمبهری خوا (ﷺ) فه‌رموویه‌تی : " إِذَا أَقْبَلَ اللَّيْلُ مِنْ هَاهُنَا ، وَأَدْبَرَ النَّهَارُ مِنْ هَاهُنَا ، وَعَرَبَتِ الشَّمْسُ : فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ " (٦٠).

واته : ئەگه‌ر شه‌و لی‌ره‌وه‌ ده‌ركه‌وت و رُوژیش له‌ ئیره‌وه‌ پشتی لێ هه‌لكردین و خۆریش ئاوا بوو : ئەوا رُوژووه‌كه‌تان بشكینن .

ئه‌ستیره‌ی نه‌ده‌كرد ، و پاشان یه‌كسه‌ر ده‌ستی به‌ نوێژ ده‌كرد و هیچ دوا‌ی نه‌ده‌خست . عن (سلمة)ی كورپی (الاکوع) هوه (ﷺ) قال : " أن رسول الله ﷺ كان يصلي المغرب إذا غربت الشمس و توارت بالحجاب " (صحيح البخاري رقم : ٥٦١ ، و صحيح مسلم رقم : ٦٣٦) .

ئهم بابته‌ش زیاتر پوون كراوه‌ته‌وه‌ له‌ خالی سێ‌یه‌مدا كه‌ له‌مه‌و دوا‌ باسی لی‌وه‌ ده‌كریت - وه‌رگێر - .

(٦٠) أخرجه البخاري : (٤ / ١٧١) رقم : (١٩٥٤) ، و مسلم رقم : (١١٠٠) ، و مه‌به‌ستی له‌ ووته‌ی : " أفطر الصائم " واته : له‌ پووی واقعه‌وه‌ ، چونكه‌ كاتی به‌ر بانگ هاتووه‌ و چوه‌ته‌ ناو‌ئه‌و كاته‌وه‌ كه‌ كاتی رُوژوو‌شكانده‌ .

ئەم فەرمانە ی پِیغَمبەری خوایش ﷺ یە کسەر پاش ئاوا بوونی بازنە ی خۆر دەبیت بە جیّ بهیتریت با پووناکی یە کەیشی هەندی مابی ، چونکە یەکیکە لە سوننەتەکانی پِیغَمبەر ﷺ ئەوە بوو کاتیک بە پوژوو دەبوو فەرمانی بە یەکیک لە صەحابە دەکرد کە بجیتە سەر شتیک و لە کاتی دیار نەمانی بازنە ی خۆر دەیفەرموو : خۆر ئاوا بوو ، پِیغَمبەریش ﷺ پوژوووە کە ی دەشکاند .^(٦١)

^(٦١) أخرجه الحاكم : (٤٣٤/١) ، وابن خزيمة رقم : (٢٠٦١) ، وصححه الحاكم على شرط الشيخين . ووتە ی : " أوفى " واتە : چوئە سەر شتیک و پوانین بۆ شوینتیک . = سوودیک : پیتشەوا و فەرموودەناسی سەر دەم (العلامة محمد ناصر الدين الألباني) - بەرەحمەت بیت - لە (سلسلة الاحاديث الصحيحة) : (٥ / ١١٨) دا ، و لە ژیر ناو نیشانی (مراقبة غروب الشمس لتعجيل الافطار) : (٢٠٨١) فەرموویەتی : ((كان النبي ﷺ إذا كان صائماً أمر رجلاً فأوفى علي نثر ، فإذا قال : قد غابت الشمس أفطر)) أخرجه الحاكم : (٤٣٤/١) عن محمد بن أبي صفوان الثقفي ثنا عبد الرحمن بن مهدي : ثنا سفيان عن أبي حازم عن سهل بن سعد رضي الله عنه مرفوعاً . وقال : (صحیح علي شرط الشيخين ، لكن ابن مهدي ليس من شيوخهما) . قوله (نثر) أي : مرتع من الارض .

قلت : وفي الحديث اهتمامه ﷺ بالتعجيل بالإفطار بعد أن يتأكد ﷺ من غروب الشمس ، فيأمر من يعلوا مكانا مرتفعا ، فيخبره بغروب الشمس ليفطر ﷺ ، وما ذلك منه إلا تحقيقاً منه لقوله ﷺ : " لا يزال الناس بخير ما عجلوا الفطر " متفق عليه ، وهو مخرج في (الإرواء) رقم : (٩١٧) .

وأن من المؤسف حقا أننا نرى الناس اليوم ، قد خالفوا هذه السنة ، فإن الكثيرين منهم يرون غروب الشمس بأعينهم ، ومع ذلك لا يفطرون حتى يسمعون أذان البلد ، جاهلين :
أولا : أنه لا يؤذن فيه على رؤية الغروب ، وإنما على التوقيت الفلكي .

وه هه ندىك له خه لك وا گومان ده بن كه وا شه و نايه ته دى به خور
 ئاوا بوون ، به لكو ئه و كاته به شه و داده نين كه تاريكى بلاو ده بيته وه به
 لاي پوژه لات و پوژ ئاوا وه ، وه ئه م گومانه يش پوویداوه بو هه ندىك له
 هاوه لانی پیغهمبەر ﷺ ، وه به لام تيگه يه نرا كه وا خور ئاوا بوونی خور
 به سه بو هاتنی شه و كه سه ره تاي تاريكى له به ره ی پوژه لات وه
 ده ركه وي ت دوای نه مانی بازنه ی خور يه كسه ر .

له (عبد الله) ی كورپی (أبي أوفى) هوه ﷺ ده گيرنه وه فه رمووی
 : " له سه فه ريكا له گه ل پیغهمبهری خوادا بوون ﷺ ، وه به پوژوو بووين
 له مانگی رهمه زاندا ، كاتيک خور ئاوا بوو فه رمووی : ئه ی فلان ، وه له
 رپوايه تی ئيمامی (ابو داود) دا : ئه ی بلال ههسته ئاومان به ری ، ئه ويش
 فه رمووی : ئه ی پیغهمبهری خوا ئه گه ر چاوه ری بکه ی شهوت به سه ردا بيت
 له رپوايه تی ئيمامی (البخاري) دا : " لو انتظرت حتى تمسي " ، وه له
 رپوايه تيکی تردا : " ... الشمس ... " ، پاشان فه رمووی : دابهزه ئاومان
 به ری ، ئه ويش فه رمووی هيشتا پوژت به سه ره وه يه ! فه رمووی : دابهزه
 ئاومان به ری ، پاش جاري سييه م دابهزی و ئاوی پيدان و پیغهمبهریش
 خوارديه وه و فه رمووی : ئه گه ر يه كيک بيه وي به سه ر ووشتره كه يه وه ببيني
 ئه وا ده ببيني - واته : خور ده ببيني - پاشان ئامازه ی كرد وه له رپوايه تی
 ئيمامی (البخاري) دا : به ده ستی ئامازه ی كرد ، وه له رپوايه تی

وثانيا : أن البلد الواحد قد يختلف الغروب فيه من موضع إلى آخر بسبب الجبال و الوديان ،
 فرأينا ناسا لا يفطرون وقد رأوا الغروب ! وآخرين يفطرون و الشمس بادية لم تغرب ، لأنهم سمعوا
 الأذان ! والله المستعان ! ا . هـ - وه رگير - .

(البخاري و مسلم) دا : به په نجه ئاماژهی بۆ به ره ی پوژ ئاوا کرد ، پاشان فرموی : " إِذَا رَأَيْتَ اللَّيْلَ قَدْ أَقْبَلَ مِنْ هَاهُنَا فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ " (٦٢).

واته : ئەگەر بینیت شه و له به ره ی پوژ ئاواوه هه لهات ئه و با پوژوان پوژووه که ی بشکینیت . ئەوه شمان پیگه یشتوو که هاوه لانی پیغمبهر (ﷺ) شوینی و ته ی پیغمبهر (ﷺ) که وتون بۆیه کرده وه یان جوت بووه له گه ل و ته کانی پیغمبهر (ﷺ) بۆ نمونه : (أبو سعید الخدري) (رضی الله عنه) پاش ئاوا بوونی بازنه ی خۆر پوژووه که ی ده شکاند (٦٣).

بیر خستنه وه یه ک :

ئەو حوکمانه ی پوژوو که له پيشه وه باسمان لی وه کرد په یوه نده به بینینی بینای (واته : بینینی چاوی مروژ) و نابی (ته که لوف) و زیاده ره ویان تیدا بگریت و به (ئامیری گه ردوونی و فه له کی) تازه سهیری مانگ بگریت یان به و ئامیرانه ی سهیری فه جر بگریت ، چونکه ئەم شته وای

(٦٢) أخرجه البخاري : (٤ / ١٩٩) رقم : (١٩٥٥) ، و مسلم رقم : (١١٠١) ، و احمد : (٤ / ٣٨١) ، و أبو داود رقم : (٢٣٥٢) . و الزيادة الأولى لمسلم رقم : (١١٠١) . و الثانية لعبد الرزاق : (٤ / ٢٢٦) .

ئەم فه رموده یه سویدیکی زۆری تیدایه بۆ زانیان سهیری کتیبی (فتح الباری : ٤ / ١٩٨) بکه .

و ته ی : " إجدح لنا " ، واته : خواردن و خواردنه وه مان بۆ ئاماده بکه . (وأصل الجدح تحريك السويق واللبن بالماء بعود) ، واته : بنه په ته ی ئەم وشه یه تیکه ل کردنی (سهویق) و شیر و تیکدانی به چیلکه داریک ده گه یه نیت .

(٦٣) علقه البخاري : (٤ / ١٩٦) ، و وصله ابن أبي شيبة في (المصنف) : (٣ / ١٢) ، و سعید بن منصور كما في (الفتح) : (٤ / ١٩٦) و (عمدة القاري) : (٩ / ١٣٠) و انظر : (تغليق التعليق) : (٣ / ١٩٥) .

له موسولمانان کردوو ده دور بکه ونه وه له سوننه ته کانی پیغه مبهەر ﷺ بویه ده بینین چاکه یان تیدا که م بووه ته وه و خراپه یان تیدا زوو بووه (٦٤) ، خواش زانتره .

بیرخستنه وه یه کی تر :

له هه ندیک له ولاتانی ئیسلامدا بانگ ده ران پشت ده به ستن به رۆژمیری وا که زیاد له (٥٠) په نجا سال به سه ر دانانیا ندا رۆیشتوو ه ، بویه بهر بانگ (افطار) دوا ده خه ن و پارشیویش (سحور) پیش ده خه ن ، به وه ش ئه که ونه ناو پیچه وانه کردنی سوننه ته کانی پیغه مبهەر ﷺ ، ده بینین له هه ندی له و ولاتانه دا کۆمه لانیکی پا به ند بوون به سوننه ته کانی پیغه مبهەر ﷺ هه لده ستن به به ربانگ کردنی به پیی خۆر و پارشیویشیان به پیی فه جر ده که ن ، بویه کاتی خۆر ئاوا بوو رۆژوو ده شکینن و له کاتی ده رکه وتنی فه جری راستگۆدا هه ر وه کو له پیشدا باس کرا واز له خواردن و خواردنه وه دینن ، کرده وه ی ئه م کۆمه له یه کرده وه یه کی شه رعیه و

(٦٤) هه ر که سیك بیه ویت زیاتر شته که ی لا پروون بیئ و دریزه ی باسه که بزانیئ به چاکی ئه وا دهستی ده که ویت له دوو توئی ئه م کتیبانه دا :

أ / (مجموع فتاوی) : (٢٥ / ١٢٦ - ٢٠٢) لشیخ الإسلام ابن تیمیة .

ب / (المجموع شرح المذهب) : (٦ / ٢٧٩) للنووي .

ج / (التلخیص الحیر) : (٢ / ١٨٧ - ١٨٨) لابن حجر .

ره وایشه به بی گومان ، ئەو که سهیش به هه له یان ده زانیت : له راستیدا خوی به هه له دا چوو هه له یه کی ئاشکرا ، وه (لا حول ولا قوة الا بالله) .

شاراویش نییه ئەم په رستنه په یوه سته به خۆر و فه جری راستگۆه ، جا ئە گەر کۆمه لێک پیچه وانهی هه ستانه : ئەوا خۆیان هه له ن نه ک ئەوانهی که پابه ند به (أصل) و بنچینه وه و له سه ری به رده وامن ، چونکه بانگ دان بریتی یه له ئاگه دار کردنه وه ی موسولمانان به هاتنی کاتی نوێژ ، جا ئە گەر کاتی نوێژ هات و بانگ نه درا ، یان بانگ درا کاتی نوێژ نه بوو ، مانه وه له سه ر (أصل) و بنچینه پیویسته نه ک شتی تر . ئەم خالەت له یاد بی و باش بیری لی بکه ره وه .

پارشیو (واته : السُّحُور)

١. حیکمهت له پارشیو :

خوای په ره درگار پۆژووی له سه ر فه رز کردوین هه ر وه کو چۆن له سه ر ئوممه تانی خاوه ن په رتوک (أهل الكتاب) ی له پیشدا فه رز کردوه ، خوای پایه به رز ده فه رمووی : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴾ [البقرة : ١٨٣].

به شیوه یه ک که پۆژوه که مان له کات و حوکمدا له گه ل پۆژووی ئوممه تانی خاوه ن په رتوک (أهل الكتاب) دا یه کیان ده گرته وه ، که

پیویست بوو خواردن و خواردنه وه و جووت بوون له گه‌ل‌ خیزاندا نه‌ کریت
 دوا‌ی‌ خه‌وتن : واته‌ ئه‌ گه‌ر‌ یه‌ کێک‌ لێیان‌ خه‌وی‌ لێ‌ بکه‌وتبایه‌ ئه‌وا‌ بۆ‌ی‌ په‌وا‌
 نه‌بوو‌ خواردن‌ بخوات‌ تا‌ شه‌وه‌ که‌ی‌ تری‌ به‌ سه‌ردا‌ دیت ، ئه‌ویش‌ له‌ سه‌ر‌
 موسولمانان‌ فه‌رز‌ کرا‌ هه‌ر‌ وه‌کو‌ چۆن‌ پێشتر‌ باس‌مان‌ کرد^(٦٥) ، به‌لام‌ کاتی‌
 (نه‌سخ) کرایه‌ وه ، پیغه‌ مبه‌ری‌ خوا ﷺ فه‌رمانی‌ کرد‌ به‌ پارشیو‌ کردن‌ بۆ‌
 جیا‌ کردنه‌ وه‌ی‌ رۆژووی‌ موسولمانان‌ له‌ رۆژووی‌ ئوممه‌ تانی‌ خاوه‌ن‌ په‌رتوک
 (أهل‌ الکتاب) .

له‌ (عمری‌ کوری‌) (العاص) هوه ﷺ ده‌گێرنه‌ وه‌ فه‌رموویه‌ تی :
 پیغه‌ مبه‌ری‌ خوا ﷺ فه‌رمووی : " فَصُلْ مَا بَيْنَ صِيَامِنَا وَصِيَامِ أَهْلِ الْكِتَابِ :
 أَكَلَةُ السَّحْرِ " (٦٦) .

واته : جیا‌ که‌ ره‌ وه‌ی‌ رۆژووی‌ ئیمه‌ و رۆژووی‌ ئوممه‌ تانی‌ خاوه‌ن‌
 په‌رتوک (أهل‌ الکتاب) : خواردنی‌ پارشیوه .

٢ - چاکه‌کانی‌ پارشیو (فضل‌ السحور) :

أ / پارشیو‌ کردن‌ به‌ ره‌ که‌ تی‌ تیايه :

^(٦٥) بۆ‌ زانینی‌ زیاتر‌ بپوانه‌ ئه‌م‌ کتێبه‌ ته‌فسیرانه‌ی‌ خواره‌وه‌ :
 أ / (زاد‌ المیسر) : (١ / ١٨٤) لابن‌ الجوزی .
 ب / (تفسیر‌ القران‌ العزیم) : (١ / ٢١٣ - ٢١٤) لابن‌ کثیر .
 ج - / (الدر‌ المنثور) : (١٢٠١ - ١٢١) للسیوطی .
^(٦٦) أخرجه‌ مسلم‌ رقم : (١٠٩٦) .

له (سلمان) هوه ده گيڤنه وه فهرموويه تي : پينغه مبه ر وسيله
فهرمووي : " البركة في ثلاثة : الجماعة ، والثريد ، والسحور " (٦٧) .

(٦٧) أخرجه الطبراني في (الكبير) رقم : (٦١٢٧) ، وأبو نعيم في (ذكر أخبار أصفهان) : (٥٧/١) عن سلمان الفارسي . قال الهيثمي في (المجتمع) : (١٥١/٣) : (وفيه أبو عبدالله البصري ، قال الذهبي : لا يعرف ، وبقية رجاله ثقات) . وله شاهد عن أبي هريرة : أخرجه الخطيب في (موضح أوهام الجمع والتفريق) : (١ / ٢٦٣) ، وسنده حسن في الشواهد .

برای موسولمان : زور له كه سانی بیر تهسك و نهزان و ده مارگيڤ له كۆمه له ئيسلاميه كان كه ئيستا له گۆره پانی جيهاندا به گشتی و گۆره پانی كوردستانی خۆشمان به تايه تي هه ن :
ئهم وشه يه ي (الجماعة) به شيويه كي ناروا ليك ده دهنه وه و ته فسيري ده كه ن ، و ده لئين :
: ئه و كه سه ي كه له كۆمه ليك له و كۆمه لانه دا نه بيت ئه و به ركه ت له كايدا نئيه !!! وه
مردنه كه شي مردنيكي نه فامی (واته : جاهلي) يه !!! يان پيی ده لئين : (لا جماعة)
!!!! به لام له راستيدا ئهم وشه يه (الجماعة) مه به ست پيی :

١ / (أهل الحديث) ه هروهك پيشه وا (علي) كورپی (مديني) ، و پيشه وا (أحمد)
ی كورپی (حنبل) - به رحه مه ت بن - فهرموويانه .

٢ / يان (أهل العلم) ه هروهك هه نديك له زانا يان فهرموويانه .

٣ / يان هاودهنگی و هاوكۆك بوونه له گه ل حه قدا (موافقة الحق) ه ، هروهكو (ابن مسعود) فهرموويه تي : " الجماعة ما وافق الحق ولو كنت وحدك " .

٤ / يان (كۆمه لي گه وره ي موسولمانان) ه كه پييان ده وتریت : (أهل السنة والجماعة) .

يان هه ر ناويكي تر كه زانا يان به ره واي ده زانن ، نه ك ئه و كۆمه له چه واشه كارانه ي كه ئيستا به ربلاون له جيهان دا .

له وه ش زياتر هه نديكيان خويان به (الجماعة) ده زانن و خه لكانی موسولمانی تر به سه رپيچی كار داده نين ، و به تاوان باريان ده زانن به گومانی خويان و هه موئه و فهرموودانه ي له م باره يه وه هاتوون به سه رياندا ده يسه لميئن .

واته : بهر هکته له سی شت دایه : جهامعت ، و تريت ، و پارشیو کردن .

وه له (أبو هريرة) وه رضي الله عنه ده گێرنه وه فهرموویه تی : پیغهمبەر ﷺ فهرموویه تی : " إِنَّ اللَّهَ جَعَلَ الْبَرَكَاتِ فِي السُّحُورِ وَالْكَئِيلِ " (٦٨).

واته : خوای پهروهردگار بهر هکته تی خستوو هته پارشیو و پیوانه کردنه وه .

وه له (عبد الله)ی کورپی (الحرث) هوه ده گێرنه وه له پیاوێک له هاوه لانی پیغهمبەر هوه ﷺ فهرمووی : خه ریکی پارشیو کردن بووم پیغهمبەر ﷺ هاته ژوره وه و پیی فهرمووم : " إِنَّهَا بَرَكَاتٌ أَعْطَاكُمْ اللَّهُ أَيَّهَا فَلَا تَدْعُوهُ " (٦٩).

واته : ئەم پارشیوه بهر هکته خوا پیی به خشیون ، نه کهن له

دهستی بدهن .

جا موسوئمانی ژیر : له و فریودانه ی به ناگا به و نه که ی بکه و یته ئه و داوه وه ، چونکه بانگه وازکه رانی ئه و فریودانه زۆرن خوا په نامان بدات له حزایه تی . بو زیاتر به ناگا بوون له م مه سه له یه برونه : گوڤاری (پێگای راست) :

أ - ژماره یهك : (١٧٩ - ١٨٦)

ب - ژماره دوو : (٣٥ - ٥١)

ج - ژماره سی : (٤٩ - ٦٥) - وه رگێر .

(٦٨) أخرجه الشيرازي في (الألقاب) — كما في (الجامع الصغير) رقم : (١٧١٥) ، والخطيب في (الموضح) : (١ / ٢٦٣) عن أبي هريرة بالسند السابق نفسه . وهو حسن في الشواهد ، ويشهد له ما قبله ، و بيض له المناوي في (فيض القدير) : (٢ / ٢٢٣) فكأنه لم يقف على سنده ! (٦٩) أخرجه النسائي : (٤ / ١٤٥) ، و أحمد : (٥ / ٢٧٠) ، وسنده صحيح .

به ره که تی پارشیوکردنیش ئاشکرایه ، چونکه شوین که وتنی سوننه ته ، به هیزکه ریشه بۆ به پۆژوو بوون له بهر سووکی پۆژوو که له سهەر پۆژووان ، ههروهها ئه نجام دانی پیچه وانهی کاری ئوممه ته خاوهن په پرتوکه کانه (**أهل الكتاب**) ه ، چونکه ئه وان پارشیو ناکهن ، بۆیه ئه بینین پیغه مبههری ره حمهت ﷺ ناوی لی ناوه : (**الغذاء المبارك**) واته : خواردنی به پیت و به ره کهت ، ههروهکو له فهرموده ی (**العرباض**) کوری (**ساریه**) هو (**أبي الرداء**) هوه رضی الله عنه هاتوو که پیغه مبههری خوا ﷺ فهرموویه تی : " **هَلُمَّ إِلَى الْغَدَاءِ الْمُبَارَكِ : يَعْنِي السَّحُور** " (٧٠).

واته : وهرن بۆ خواردنی به پیت و به ره کهت ، واته : پارشیو .

ب / خوای پهروهردگار و فریشتهکانی سه لاوات ددهن له سهه رنهو که سانه ی پاشیو ده کهن :

له وانیه گه وره ترین به ره که تی پارشیو ئه وه بی که پۆژووانان لی خوشبوونی خوای پایه بهرز و پاک و بیگهرد ده یانگریته وه و په حمه تی خوی به سهردا پشتوون ، وه ههروهها فریشتهکانی ئه و خوا میه ره بان و به په حمه ده پارینه وه و داوای لی خوشبوونیان بۆ ده کهن ، بۆ ئه وه ی له کومه لی رزگار بووانی خوا بژمیهرین له مانگی په مه زانی پیرۆزا .

(٧٠) أما حدیث العریاض : فاحرجه أحمد : (٤ / ١٢٦) ، و أبو داود : (٢ / ٣٠٣) ، والنسائي : (٤ / ١٤٥) من طریق : یونس بن سیف عن الحارث بن زیاد عن أبي رهم عن العریاض . وفيه الحارث ، وهو مجهول . وأما حدیث أبي الرداء : فرواه ابن حبان رقم : (٢٢٣ — موارد الظمئان) من حدیث المقدم بن معدیکرب ، رواه أحمد : (٤ / ١٣٣) ، والنسائي : (٤ / ١٤٦) . و سنده صحیح ، إن سلم من بقية ، فإنه صرح بالحدیث عن شیخه ! لكن هل ذلك كاف أم ؟ لا بد من التصريح بالحدیث في كافة طبقات السند ، فهو من مدلسي التسوية ؟! فالحدیث صحیح .

له (أبو سعيد الخدري) هوه رضي الله عنه ده گيرپيته وه فهرموويه تي : پيغهمبهر صلى الله عليه وسلم فهرموويه تي : " السَّحُورُ أَكْلَةُ بَرَكَةٍ ، فَلَا تَدْعُوهُ ، وَلَوْ أَنْ يَجْرَعَ أَحَدُكُمْ جُرْعَةً مِنْ مَاءٍ ، فَإِنَّ اللَّهَ ، وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى الْمُتَسَحِّرِينَ " (٧١).

واته : پارشيۆ كردن خواردنيكي به بهر هكه ته ، نه كه ن له دهستي بدن ، نه گهر به خواردنه وهی قومیک ئاويش بو بی ، چونكه خواي پهروه ردگار و فريشته كاني سه لاوات دده ن له سه ر نه وه كه سانه ی پارشيۆ ده كه ن . بويه پيويسته هيچ موسولمانيك نه م پادا شته گوره يه ی خواي بهر هم و ميهره بان له دهست نه دات .

وه با شترين خواردن له پاشيودا (خورمايه) : پيغهمبهر صلى الله عليه وسلم فهرموويه تي : " نَعِمَ سَحُورُ الْمُؤْمِنِ التَّمْرُ " (٧٢).

واته : با شترين خواردني ئيماندار له پارشيودا بريتي يه له : خورما ، وه نه گهر كه سيك هيچ شتيكي ده ست نه كه وت نه وه هيچ نه بي با قوميك ئاو بخواته وه له بهر نه وه شتانه ی كه با سمان لي وه كردن ، وه له بهر فهرمووده ی پيغهمبهر صلى الله عليه وسلم كه فهرموويه تي : " تَسَحَّرُوا وَلَوْ بِجُرْعَةِ مَاءٍ " (٧٣).

واته : پارشيۆ بكنه نه گهر به قوميك ئاويش بيت .

(٧١) أخرجه ابن أبي شيبة : (٣ / ٨) ، و أحمد : (٣ / ١٢) و (٣ / ٤٤) من ثلاثة طرق عن أبي سعيد الخدري ، و يشد بعضها بعضا .

(٧٢) أخرجه أبو داود : (٢ / ٣٠٣) ، وابن حبان رقم : (٢٢٣) ، والبيهقي : (٤ / ٢٣٧) من طرق عن محمد بن موسى عن سعيد المقبري عن أبي هريرة ، وسنده صحيح .

(٧٣) أخرجه أبو يعلى رقم : (٣٣٤٠) عن أنس ، وفيه ضعف . ويشهد له حديث عبدالله بن عمرو عند ابن حبان رقم : (٨٨٤) ، وفيه عنعنة قتادة ، فالحديث حسن .

۳ . دوا خستنی پارشيئو :

سوننه ت وايه پارشيئو دوا بخريټ بؤ كه ميك پيش دهر كه وتني فه جري راسته قينه ، چونكه پيڻه مبهري (ﷺ) له گه ل (زيد بن ثابت) (رضي الله عنه) كاتي كه له پارشيئو كه يان بوونه وه ، پيڻه مبهري (ﷺ) هستا بؤ نويژ و نويژي كرد ، ماوه ي نيوان لي بوونه وه يان له پارشيئو كړدنه كه و ده ست پي كړدني نويژه كه يان نزيكه ي خوښدنه وه ي (۵۰) په نجا نايه تي قورئاني پيروز ده بوو .

(انس) (رضي الله عنه) له (زيد) ي كوري (ثابت) هوه دوگي پيټه وه كه فه رمويه تي : " تَسَحَّرْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ ، قُلْتُ : كَمْ كَانَ بَيْنَ الْأَذَانِ وَالسُّحُورِ ؟ قَالَ : قَدْرُ خَمْسِينَ آيَةً " (٧٤) .

واته : پارشيئومان ده كرد له گه ل پيڻه مبهري (ﷺ) پاشان هستا بؤ نويژ ، (انس) (رضي الله عنه) ده فه رموي : لي م پرسى : نيوان بانگ دان و نويژ كړد چه ندى خاياند فه رموي نزيكه ي (۵۰) نايه تي قورئاني پيروز بوو .

(٧٤) أخرجه البخاري : (٤ / ١١٨) رقم : (١٩٢١) ، ومسلم رقم : (١٠٩٧) .

وه نيمامي (الحافظ ابن حجر) له كتيبي (فتح الباري) دا : (٤ / ١٣٨) : ده فه رمويټ : (نادابي عره ب و ابوو بؤ دباري كړدني كات ده يان شوبهاند به كړده وه يه كيان ، بؤ نمونه : نه وه نده ي مه پ دوشينيك ، يان كاتي نيوان دوو دوشيني ووشتريك ، يان كاتي ووشتر سه رپينيك ، به لام ده بينين (زيد) له جياتي نه و كړده وانه ي نه و كاته ي شوبهاندووه به خوښدنه وه ي قورئان ، نه ميش نامارزه يه له (زيد) هوه (زيد) بؤ نه وه ي نه و كاته كاتي په رسته و كړده وه ي نه وانيش خوښدنه وه ي قورئان بووه به تي فكراندنه وه) . وه رگيراه به هه نديك ده ست كاريه وه .

ئهو دهش بزانه ئه ی بهنده ی خوا - خوی پهروهردگار رینیشاندهرت
 بی - : که خواردن و خواردنه وه و جووت بوون له گه ل خیزانت په وایه ئه گهر
 دوو دل بی له ده رکه وتنی فه جری راستگو و ئاشکرا بوونی ، چونکه خوی
 پایه بهرز پینوسی تاوانی هه لگرتوو ه له سه ره له کردن و له بیر چونه وه ،
 وه خواردن و خواردنه وه و جووت بوونی له گه ل خیزان دا حه لال کردوو ه تا
 کاتی ئاشکرا بوونی فه جری راستگو ، ئه و که سه ش گومانی له ده رکه وتنی
 هه بی ، ده رکه وتنی فه جری لا ئاشکرا نه بووه ، چونکه ئاشکرا بوون
 دلنیا بوونه و ئه بی گومانی له و کاره دا نه بی ، جا باش بزانه .

٤ . حوکمی پارشیو :

له بهر هه موو ئه و شتانه ی که باس کران ده بینین پیغهمبهری خوا
 فه رمانی به پارشیو کردن کردوو ه . فه رمانیکی جهخت له سه ر کراو له و
 باره یه وه ده فه رموی : " مَنْ ارَادَ أَنْ يَصُومَ فَلْيَتَسَحَّرْ بِشَيْءٍ " (٧٥) ، واته :
 ئه و که سه ی که ئه یه ویته به پوژوو بیته ، با به شتیک پارشیو بکات .
 وه ده فه رموی : " تَسَحَّرُوا فَإِنَّ فِي السُّحُورِ بَرَكَهً " (٧٦) .

پاشان نرخی پارشیوی سه بارهت به ئومه ته که ی ئاشکرا کردوو ه ،
 ده فه رموی : " فَصَلُّ مَا بَيْنَ صِيَامِنَا وَصِيَامِ أَهْلِ الْكِتَابِ أَكَلَةَ السَّحْرِ " (٧٧) .

(٧٥) رواه ابن أبي شيبة : (٣ / ٨) ، وأحمد : (٣ / ٣٦٧) ، وأبو يعلى : (٣ / ٤٣٨) ، والبخاري : (١ / ٤٦٥)
 من طريق شريك عن عبدالله بن محمد بن عقيل عن جابر . وشريك ضعيف . لكن له شاهداً مرسلان عن سعيد بن
 منصور في (سننه) بلفظ : " تسرحوا ولو بلقمة " . كما قال الحافظ في (الفتح) : (٤ / ١٤٠) ، وله شاهد آخر
 ، وهو الآتي بعد ثلاثة أحاديث .

(٧٦) أخرجه البخاري : (٤ / ١٢٠) رقم : (١٩٢٣) ، ومسلم رقم : (١٠٩٥) عن أنس رضي الله عنه .

وه ئهوهشی قهدهغه کردوه که موسولمان وازی لی بینیت و دهفه رمووی
 : " السَّحُورُ أَكْلَةُ بَرَكَةٍ ، فَلَا تَدْعُوهُ ، وَلَوْ أَنْ يَجْرَعَ أَحَدُكُمْ جُرْعَةً مِنْ مَاءٍ ،
 فَإِنَّ اللَّهَ -عز وجل- وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى الْمُتَسَحِّرِينَ " (٧٨).

وه دهفه رمووی : " تَسَحَّرُوا وَلَوْ بِجُرْعَةٍ مِنْ مَاءٍ " (٧٩).

ئیمهیش لهم بارهیه وه دهئیین : وا ده بینین فه رمانی پیغهمبەر

لیره دا فه رمانیکی جهخت له سهر کراوه له سئ پوووه وه :

أ / فه رمان پی کردنی . ب / دروشمی پُوژووی موسولمانانه

، و جیا که ره وهی نیوان پُوژووی موسولمانان و ئوممه تانی تره .

ج / قهدهغه کردنی واز لیهینانی .

ئهم سئ خالەش نیشانەیی به هیزن و به لگهی ئاشکران ، به لام
 سه ره پای هه موو ئه و شتانه : ده بینین ئیمامی (الحافظ ابن حجر) له (فتح
 الباری) دا : (٤ / ١٣٩) یه ک دهنگی و کۆرای زانایان (واته : الإجماع)
 ده هیئیته وه له سهر سوننهت بوونی پارشیو ، خواش زاناره .

ئهو شتانه ی که پیویسته

رُوژووان لیی دوور بکه ویته وه :

(٧٧) أخرجه مسلم رقم : (١٠٩٦) .

(٧٨) تقدم تخريجه في التعليقة رقم : (٧١) .

(٧٩) تقدم تخريجه — أيضا — في التعليقة رقم : (٧٣) .

بزانه - ئەى بهندهى سهركه وتوو بۆ گوێپرايه لى په روهردگار پايه بهرز - كه پۆژووان ئەو كه سهيه ئەندامه كانى به پۆژوو بن له تاوان و زمانيشى له درۆكردن و ووتەى پپو پپوچ و نارپهوا ، وه خوڤشى بگريته وه له خواردن و خواردنه وه و جووت بوون له گەل خيزانى ، ئەگەر قسهيشى كرد ووتەيه ك نالى روشينهري پۆژووه كهى بيت ، وه كرده وهيه كيش ناكات پۆژووه كهى به تال بكاتە وه ، به و شيوهيه دهبينين ووتە و كرده وه شى چاك دهبيت . ئەمهيه ئەو پۆژووهيهى كه خواى په روهردگار و پيغه مبهره كهى ﷺ له موسولمانان دهيانه وي ئەنجامى بدن ، نهك تهنها خو گرتنه وه له خواردن و خواردنه وه و ئاره زووه كان ، چونكه پۆژوو : پۆژوو گرتنى ئەندامه كانه له تاوان و خوگرتنه وهيه له خواردن و خواردنه وه ، هەر وهكو چۆن خواردن و خواردنه وه پۆژوو به تال دهكاتە وه به هه مان شيوه تاوانكردنيش پاداشته كانى دهبريت و به ره مه كانى له ناو دهبات و واى لى دهكات هاوشيوه بى له گەل ئەو كه سهى كه پۆژووى نه گرتوه . هه روه ها دهبينين پيغه مبهەر ﷺ موسولمانى پۆژووانى هانداوه خوى پزانينته وه به جوانترين و باشترين په وشت و ، دوريش بكه ويته وه له ووتەى بى نرخ و خراپ و هاوار كردن و دريژه دادپى ، جا ئەگەر ئەم كرده وه خراپانهى كه قه دهغه كراون له سهر موسولمانان له په مه زاندا و جگه له په مه زاندا داوايان لى كراوه لى يان دوور بكه ونه وه له هه موو كاتيكا ، به لام قه دهغه كردنى له په مه زاندا و له كاتى ئەنجامدانى فه رزى پۆژوودا زياتر جه ختى له سهر كراوه .

بۆيه له سهر هه موو موسولمانىكى پۆژووان پيوسته دوور بكه ويته وه له ئەو كرده وانەى ئەبنه هوى پوشاندنى پۆژووه كهى بۆ ئەوهى سوود له

پۆژوو هکه ی وه برگریت و هوی له خوا ترسانی بی ، ئەو له خوا ترسانه ی که
 خوی په روهردگار باسی لی وه دهکات و دهفه رموی : **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ
 عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ** [البقرة : ١٨٣].

چونکه پۆژوو ریگه یه که بۆ له خوا ترسان ، له بهر ئه وهی ریگره له
 بهرامبهر (نهفس) بۆ زۆر له و تاوانانه ی که (نهفس) ئه یه وی ئه نجامی بدات ،
 پیغه مبهری خوا ﷺ دهفه رموی : **" الصَّوْمُ جُنَّةٌ "** (٨٠) ، له پیشیشدا به
 تیرو ته سه لی باسمان لی وه کردوو له بهشی (چاکه کانی پۆژوو) دا .

ئێستایش - **برای موسولمان** - ئه و کاره ناره وایانه ت بۆ ئاشکرا
 ده که یه که پیویسته به ئاگا بی ت لییان بۆ ئه وهی فه رمان به نه کردنیان
 بکه یه ت و خۆتیش پپاریزیت له وهی بکه ویته داویانه وه ، خوایش له شاعیر
 خۆش بی که دهفه رموی :

عرفت الشر لا للشر لكن لتوقيه ومن لم يعرف الشر من الخير يفع فيه

١ - ووته ی درۆ :

له (**أبو هريرة**) وه ﷺ دهگیرنه وه فه رمویه تی : پیغه مبهری خوا
 ﷺ فه رمویه تی : **" مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ فَلَيْسَ لِلَّهِ عِزٌّ وَجَلٌّ .
 حَاجَةٌ أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ "** (٨١) .

(٨٠) تقدم تخريجه : في التعليقة رقم : (٨) .

(٨١) أخرجه البخاري : (٤ / ٩٩) رقم : (١٩٠٣) .

واته : ئەگەر پۆژوووان واز نه هیڤی له ووتە ی درۆ و کردە وە پێی کردنی ، خوای بە توانا و گەورە پێویستی بە وە نییە واز لە خواردن و خواردنە وە کە ی بینیت .

۲ - ووتە ی پر و پوچ و بی سوود :

له (أبو هريرة) وه رضي الله عنه ده گێرناوه فه رموویه تی : پیغه مبهەر صلى الله عليه وسلم فه رمووی : " لَيْسَ الصَّيَامُ مِنَ الْأَكْلِ وَالشَّرَابِ ، إِنَّمَا الصَّيَامُ مِنَ اللَّغْوِ وَالرَّفَثِ ، فَإِنْ سَابَّكَ أَحَدٌ أَوْ جَهِلَ عَلَيْكَ فَقُلْ : إِنِّي صَائِمٌ " (۸۲) .

واته : پۆژووتە نه نا خۆگرتنه وه نییە له خواردن و خواردنە وه ، بە لکو پۆژوو بریتییە له خۆگرتنه وه له ووتە ی پر و پوچ و بی سوود ، وه ئەگەر هاتوو کە سێک جوینی پی دای یان نه زانیکی (کردە وە یه کی نه فامانه ی) به رامبەرت ئە نجامدا (واته : هه له یه کی به رامبەرت کرد) ئە وا پێی بلی : من به پۆژووم ، من به پۆژووم .

بۆیه ده بینین هه ره شه ی توند له لایه ن پیغه مبه ره وه صلى الله عليه وسلم دراوه له وه کە سانه ی ئە م خراپانه ئە نجام ده دن ، پیغه مبه ری راستگۆ و به راست دانراو له لایه ن خوا وه ، ئە و پیغه مبه ره ی کە به پێی ئاره زوو ه کانی ه یچ ووتە یه ک نالی ، ده فه رمووی : " رُبَّ صَائِمٍ حَظَّةٌ مِنْ صِيَامِهِ الْجُوعُ وَالْعَطَشُ " (۸۳) .

(۸۲) أخرجه ابن حزيمة رقم : (۱۹۹۶) ، والحاكم : (۱ / ۴۳۰ - ۴۳۱) ، وسنده صحيح .

(۸۳) أخرجه ابن ماجه : (۱ / ۵۳۹) ، والدارمي : (۲ / ۲۱۱) ، وأحمد : (۲ / ۴۴۱ و ۲۷۳) ، والبيهقي : (۴ / ۲۷۰) من طريق سعيد المقبري من أبي هريرة ، وسنده صحيح .

واته : زۆر رۆژووان ههیه تهنها برسیتی و تینویهتی بۆ ده مینیتتهوه . هۆکاری ئه وهش ئه وهیه ئه و کهسهی ئه و کرده وانه ئه نجام ده دات له راستی رۆژوو تی نه گه شتوو ه که خوای پهروه رداگار فه رمانی پی کردوو ه و سزایشی ده دات به و کرده وانه ی به بیبه ش کردنی له ئه جر و پا داشتی رۆژوو ه که ی ^(٨٤) .

هه ر له بهر ئه وه شه زانایانی پیشینه پیاو چاکه کان (سه له فی صالح) ی ئه م ئوممه ته جیا وازیان کردوو ه له نیوان قه ده غه کردنی ک تایبه ت بی به خودی په رسته نه که وه و به تالی بکاته وه ، له گه ل قه ده غه کردنی ک تایبه ت نه بی به خودی په رسته نه که وه و به تالی ناکاته وه ^(٨٥) .

^(٨٤) وانظر (اللؤلؤ والمرجان فيما اتفق عليه الشيخان) رقم : (٧٠٧) ، و (رياض الصالحين) رقم : (١٢١٥) .
^(٨٥) راجع لهذا (جامع العلوم والحكم) ص : (٥٨) لابن رجب .

ئەو شتانەى كە حەلەلە بۆ پۆژووان :

هەر بەندەىەكى گۆپىرەل ئەگەر تىگەيشتیبى له قورئانى پىرۆژ و سوننەتەكانى پیغه مبهەر (ﷺ) گومانى نابى كە خواى پەرەردگار ئەىهوى كار ئاسان بكات لەسەر بەندەكانى و نایهوى كارىان لەسەر قورس بكات ، بۆىه پىگەى بە پۆژووان داوه چەند شتىك ئەنجام بدات ، و تاوانى لەسەر هەلگرتوو هەگەر هاتوو بەو كارانە هەستا ، ئەو كارانەو بەلگەكانى ئەم خالانەى خوارەوه دەردەكەوئیت :

١ - پۆژووان دەتوانى بە لەش گرانیهوه رۆژ بکاتهوه :

یهكێك له كردهوهكانى پیغه مبهەر (ﷺ) ئەو بووه ، فەجرى بەسەردا دەهات و لەشیشى گران بوو له جوت بوونى لهگەل خیزانەكانى و خوشوشتنى پاش فەجر ئەنجام دەدا و پاشان بە پۆژوو دەبوو .

له (عَائِشَة) و (أُم سَلْمَة) وه - رەزای خوايان لیبیت - دەگێرنهوه فەرموویانه : " أَنْ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُدْرِكُهُ الْفَجْرُ وَهُوَ جُنْبٌ مِنْ أَهْلِهِ ، ثُمَّ يَغْتَسِلُ وَيَصُومُ " (٨٦) .

واته : پیغه مبهەرى خوا (ﷺ) جارى وا هەبوو فەجرى بەسەردا دەهات بە لەش گرانى له جوت بوونى لهگەل خیزانەكانى ، پاشان خوى دەشوشت و بەپۆژوو دەبوو .

(٨٦) أخرجه البخاري : (٤ / ١٢٣) رقم : (١٩٢٧) ، و مسلم رقم : (١١٠٩) .

٢ - سيواك كردن :

پيغه مبهري خوا ﷺ ده فهرمووی : " لَوْلَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي لِأَمْرَتِهِمْ
بِالسَّوَاكِ عِنْدَ كُلِّ وُضُوءٍ " (٨٧).

واته : ئەگەر بهاتبايه و له سهر ئومه ته كه م ناره حهت و قورس نه بوايه ،
ئەوا فهرانم پي ده كردن له كاتي هه موو ده ستنويزتيك دا سيواك بكهن .

ليردها ده بينين پيغه مبهري خوا ﷺ پوژوواني جيا نه كردوو ته وه
له و كه سه ي كه به پوژوو نزيه ، ئەمهش به لگهي ئەوه ي تيدياهه كه سيواك
كردن بو هه موو كه سيك دروسته پوژووان بيت يان نه له كاتي هه موو
ده ستنويزت و هه موو نويزتيكا (٨٨).

سيواك كردن يش ليردها ووتيه كي گشتي يه و كاتيك بو دياري نه كراوه ،
بو يه سيواك كردن دروسته پيش لاداني خوړ له ناوه پاستي ئاسمان و دواي
ئەوه يش (واته : پيش نويزتي نيوه پو و دواي ئەوه يش هه ر دروسته پوژووان
سيواك به كار بينيت) ❀ ، خواش زاناره .

(٨٧) تنبيه : لقد وقع المؤلفان — حفظهم الباري من كل سوء — في وهم يسير في تخريج هذا الحديث ، حيث عزوا
الحديث إلى صحيح مسلم ، والحديث بهذا اللفظ غير مخرج في مسلم ، وإنما أخرجه البخاري تعليقاً — بصيغة الجزم
— بهذا اللفظ عن أبي هريرة ، كما في (الفتح : ٤ / ١٨٨) ، وأخرجه — أيضاً — بهذا اللفظ الإمام أحمد في
(مسنده) : (١٧١ / ٢٩٤ / ١) وابن ماجه في (سننه) رقم : (٥٣١٦) وصحيحه (محدث الفقهاء وفقهيه المحدثين في
عصره) الإمام الألباني في (صحيح ابن ماجه) رقم : (٥٣١٦) ، أمّا لفظ مسلم : " لَوْلَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي لِأَمْرَتِهِمْ
بِالسَّوَاكِ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ " فَتَبَّه .

(٨٨) ئەمهش بوچووني ئيمامي (البخاري) و (ابن خزيمة) و جگه له مانيشه بپروانه ئەم كتيبانه :
(فتح الباري) : (٤ / ١٥٨) ، و (صحيح ابن خزيمة) : (٣ / ٢٤٧) ، و (شرح السنه) : (٦ / ٢٩٨) .
❀ له كتيبتي : (نظم الفرائد مما في سلسلتي الألبان من فوائد) : (١ / ٥٢٨ - ٥٢٩) : (باب /

مشروعية الإستياك للصائم في أي وقت شاء : ئەم فهرمووده يه ده گيرپتته وه ، " كان يستاك آخر النهار

٣ - ئَاو رَادَانَه نَاو دَهَم و لَووت :

چونکه بِيَغَه مَبَهَرِي خَوَا ﷺ ئَاوِي رَادَاوَه بَه نَاو دَهَم و لَووتِي دَا كَاتِيك كَه بَه رُوژوو دَهَبُوو ، بَه لَام زِيَادَه رَهَوِي (**مَوْبَالَه غَهِي**) لَه م دُوو كَارَه دَا قَه دَه غَه (**مَه نَع**) كَر دُووَه لَه سَهَر رُوژوَوَان و فَه رَمُووِيَه تِي : "... وَبَالِغٍ فِي الْإِسْتِشْقِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ صَائِمًا " (٨٩).

واته : زِيَادَه رَهَوِي و (**مَوْبَالَه غَه**) بَكَه لَه ئَاو و هَرَادَانَه نَاو لَووت دَا جَكَه لَه و كَاتَه ي كَه بَه رُوژوو دَهَبِي .

وهو صائم " ، و دَه فَه رَمُووِيَت : (**بَاطِل**) ه (**الضَّعِيفَةُ** ، برقم : ٤٠٢) پاشان سوودِيَك دَه لَيْت :

سوودِيَك : و يَغْنِي عَن هَذَا الْحَدِيثِ فِي مَشْرُوعِيَةِ السَّوَاكِ لِلصَّائِمِ فِي أَيِّ وَقْتٍ شَاءَ أَوَّلَ النَّهَارِ أَوْ آخِرَ عَمُومٍ قَوْلُهُ ﷺ : " لَوْلَا أَنْ أَشَقَّ عَلَيَّ أُمَّتِي ، لَأَمَرْتُهُمُ بِالسَّوَاكِ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ " مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ ، وَهُوَ مَخْرُجٌ فِي (الْإِرْوَاءِ ، رَقْم : ٧٠) . وَمَا أَحْسَنَ مَا رَوَى الطَّبْرَانِيُّ فِي (الْكَبِيرِ : ٢٠ / ٧٠ / ١٣٣) ، وَفِي (مُسْنَدِ الشَّامِيِّينَ : ٢٢٥٠) بِإِسْنَادٍ يَحْتَمِلُ التَّحْسِينَ عَنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ غَنَمٍ قَالَ : " سَأَلْتُ مِعَاذَ بْنَ جَبَلٍ : أَتَسُوكُ وَأَنَا صَائِمٌ ؟ قَالَ : إِنْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : لَخُلُوفُ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ رِيحِ الْمَسْكَ ؟ فَقَالَ : سُبْحَانَ اللَّهِ ! لَقَدْ أَمَرَهُمُ بِالسَّوَاكِ ، وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ لَا بَدَأَ أَنْ يَكُونَ فِي الصَّائِمِ خُلُوفٌ وَإِنْ اسْتَاكَ ، وَمَا كَانَ بِالَّذِي يَأْمُرُهُمْ أَنْ يَنْتَنُوا أَفْوَاهَهُمْ عَمْدًا ، مَا فِي ذَلِكَ مِنَ الْخَيْرِ شَيْءٍ ، بَلْ فِيهِ شَرٌّ ، إِلَّا مِنْ ابْتِلَى بِبِلَاءٍ لَا يَجِدُ مِنْهُ بَدَأً . قُلْتُ : وَالْغَبَارُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَيْضًا كَذَلِكَ : إِنَّمَا يُؤَجَّرُ مِنْ اضْطِرِّ إِلَيْهِ ، وَلَا يَجِدُ عَنْهُ مَحِيصًا ؟ قَالَ : نَعَمْ ، فَأَمَّا مَنْ أَلْقَى نَفْسَهُ فِي الْبِلَاءِ عَمْدًا ، فَمَا لَهُ فِي ذَلِكَ مِنْ أَجْرٍ " . وَقَالَ الْحَافِظُ فِي (**التَّلْخِيسِ** : ص ١٩٣) :

إِسْنَادُهُ حَسَنٌ . ثُمَّ قَالَ الزُّبَيْعِيُّ : " وَيَدْخُلُ فِيهِ أَيْضًا مِنْ تَكْلُفِ الدُّورَانِ ، وَكَثْرَةِ الْمَشْيِ إِلَى الْمَسَاجِدِ ، بِالنِّسْبَةِ إِلَى قَوْلِهِ ﷺ : " وَكَثْرَةِ الْخَطَا إِلَى الْمَسَاجِدِ " ، وَمَنْ يَصْنَعُ فِي طُلُوعِ الشَّيْبِ فِي شَعْرِهِ بِالنِّسْبَةِ إِلَى قَوْلِهِ ﷺ : " مِنْ شَابٍ شَيْبَةٌ فِي الْإِسْلَامِ " : إِنَّمَا يُؤَجَّرُ عَلَيْهَا مِنْ بَلِي بِهَا " ١ . هـ .

(٨٩) أَحْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ : (٣ / ١٤٦) ، وَأَبُو دَاوُدَ : (٢ / ٣٠٨) ، وَأَحْمَدُ : (٤ / ٣٢) ، وَابْنُ أَبِي شَيْبَةَ : (٣ / ١٠١) ، وَابْنُ مَاجَهَ رَقْم : (٤٠٧) ، وَالنَّسَائِيُّ رَقْم : (٨٧) عَنِ لَقِيظِ بْنِ صِرَةَ ، وَسَنَدُهُ صَحِيحٌ .

٤ - ماچ کردن و دهست بازی بو روژووان :

سه لمیتره له (عائیشه) وه - په زای خوی لیبت - که
 فه رموویه تی : " کَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُقْبَلُ وَهُوَ صَائِمٌ وَيُبَاشِرُ وَهُوَ صَائِمٌ ،
 لَكِنَّهُ كَانَ أَمْلَكَكُمْ لِإِرْبِهِ " (٩٠).

واته : پیغه مبهری خوا ﷺ ماچی ده کرد له کاتی به روژوو بوونی دا
 و ده سبازی له گه له خیزانه کانیدا ده کرد له کاتی به روژوو بوونی دا ،
 به لām له هه مووتان زیاتر توانای به سه ر خویدا هه بوو ، به لām : ئەم کاره
 (مه کروهه) بو لاوان و گه نجان جگه له پیران :

(عبد الله) ی کوری (عمرو) ی کوری (العاص) ﷺ ده گپیته وه فه رموویه تی
 : " كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَجَاءَ شَابٌ ، فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ أُقْبَلُ وَأَنَا صَائِمٌ ؟
 قَالَ : لَا ، فَجَاءَ شَيْخٌ فَقَالَ : أُقْبَلُ وَأَنَا صَائِمٌ ؟ قَالَ : نَعَمْ ، قَالَ : فَنَظَرَ
 بَعْضُنَا إِلَى بَعْضٍ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : إِنَّ الشَّيْخَ يَمْلِكُ نَفْسَهُ " (٩١).

واته : لاویک هات و پرسى : ئەى پیغه مبهری خوا ﷺ ماچی
 خیزانه کهم بکه م له کاتی به روژوو بوونم ؟ فه رمووی : نه خیر ، پاشان
 پیاویکی پیر هات و پرسى : ئەى پیغه مبهری خوا ماچی خیزانه کهم بکه م له
 کاتی به روژوو بوونم ؟ فه رمووی : به لى . (عبد الله) فه رمووی : ئیمهش

(٩٠) أخرجه البخاري : (٤ / ١٣١) رقم : (١٩٢٧) ، ومسلم رقم : (١١٠٦) .

(٩١) أخرجه أحمد : (٤ / ١٨٥ و ٢٢١) من طريق ابن لهيعة ، عن يزيد بن أبي حبيب ، عن قيسر التجيبي عنه ، و سنده ضعيف ، لضعف ابن لهيعة . وله شاهد أخرجه الطبراني في (الكبير) رقم : (١١٠٤٠) من طريق حبيب بن أبي ثابت ، عن مجاهد ، عن ابن عباس ، و حبيب مدلس ، وقد عنعنه . فهو به حسن ، و يراجع له — لزاما — (الفقيه و المتفقه) ص : (١٩٢ — ١٩٣) ، فإن له طرقا أخرى .

هه نديکمان سهیری هه نديکی ترمانی کرد ، پاشان پیغہ مبریی خوا ﷺ
 فرموی : پیاوی پیر توانای به سهر خویدا هه یه .

٥ . تاقی کردنه وهی (ته حلیل کردنی) خوین و ده رزی لی دانیك مه به ست لیی خواردن پی دان نه بیئت (٩٢) :

چونکه هیچ له م کرده وانه پُوژوو به تال ناکاته وه .

٦ . که له شاخ کردن (الحجامه) :

یه کیك بوو له و شتانه ی که پُوژووی به تال ده کرده وه ، پاشان
 (نه سخ) کرایه وه ، ئه وه شمان پیگه یشتووه که پیغہ مبر ﷺ ئه و کاره ی
 ئه نجام داوه له کاتی به پُوژوو بوونی .

له بهر ئه و فرموده یه ی که (ابن عباس) رضی الله عنه ده یگیریتته وه : "
 أَنْ النَّبِيِّ ﷺ احْتَجَمَ وَهُوَ صَائِمٌ " (٩٣) .

واته : پیغہ مبریی خوا که له شاخی کردوه له کاتی به پُوژوو بوونیدا .

٧ . چیژ (تام) کردنی خوارده مه نی (ذوق الطعام) :

به لأم ئه م کاره به مه رجیک ئه بی خواردنه که ی نه پواته قورگه وه وه ،
 له بهر ئه و فرموده یه ی که (ابن عباس) رضی الله عنه ده یگیریتته وه : " لَا بَأْسَ أَنْ
 يَذُوقَ الخَلَّ أَوْ الشَّيْءَ مَا لَمْ يَدْخُلْ حَلَقَهُ وَهُوَ صَائِمٌ " (٩٤) .

(٩٢) انظر : (رسالتان موجزتان في الزكاة والصيام) ص : (٢٣) للشيخ عبدالعزيز بن باز .

(٩٣) أخرجه البخاري : (٤ / ١٥٥) رقم : ١٩٣٨ . وانظر : (ناسخ الحديث و منسوخه) ص : (٣٣٤)

واته : پوژووان هیچی له سهر نییه ئەگەر چیژ (تام) ی سرکه یان هەر

شتیکی تر بکات به مهرجیک نه پواته قورگیوه ، له کاتی به پوژوو بونیدا .

٨ . کل (سورمه) کردن و قه تره و هاوشیوه کانی لهو شانهی که ده کریته چاوه وه :

ئو شتانه هیچیان پوژوو به تال ناکه نه وه ، با ئو که سه ش ئه نجامی
دهدات ههست به چیژ (تام) هکه ی له ده م دا بکات . ئه م پوچوونهش
پوچونی (شیخ الإسلام ابن تیمیة) هیه له کتیبه به سو ده که ی (حقیقة
الصیام) ههروه ما پوچوونی (ابن القیم) ی قوتابیی هتی له کتیبه به
نرخه که ی (زاد المعاد) .

ئیمامی (البخاري) یش له (صحیح) ه که یدا هه مان پوچوونی هه یه و
ده فه رموویت : « ولم یر أنس ﷺ ، والحسن ، وإبراهیم ، بالكحل باساً »^(٩٥) .

واته : ئه نه س ﷺ و حه سه نی به صری و إبراهیم پوچوونیان وایه :
که چاو په شتن به کل (سورمه) هیچی تیدا نییه پوژوووان .

٩ . ئاوی سارد کردن به سهر سهردا و خو شوردن :

ئیمامی (البخاري) له (صحیح) ه که یدا له به شنی (باب اغتسال
الصام) ده فه رموویت : « وَبَلَّ^(٩٦) ابن عمر — رضی الله عنها — ثوبا فالتقاء

^(٩٥) علقه البخاري : (٤ / ١٥٤) . ووصله ابن أبي شيبة (٣ / ٤٧) ، والبيهقي : (٤ / ٢٦١) من
طريقين عنه ، وهو حسن وانظر : (تعليق التعليق) : (٣ / ١٥١ — ١٥٢) .

^(٩٥) فتح الباري : (٤ / ١٥٣) . قارنه بـ (مختصر صحيح البخاري) رقم : (٤٥١) لشيوخنا الألباني ، و (تعليق
التعليق) : (٣ / ١٥٢ — ١٥٣) .

^(٩٦) واته : ئاوی به سهردا ده پیرژاند پو فینک بوونه وه له بهر تینویه تی به پوژوو بوونی .

عليه وهو صائم ، و دخل الشعبي الحمام وهو صائم ، و قال الحسن : لا بأس بالمضمضة والتبريد للصائم))^(۹۷) .

واته : (ابن عمر) رضي الله عنهما له كاتى به رُوژوو بوونيدا جليتك له جله كانى خووى ته ر ده كرد وخووى پى داهه پووشى ، وه (الشعبي) ده پوويشته همامه وه له كاتى به رُوژوو بوونيدا ، وه (الحسن) يش ده يفه رموو : هيچى تيدا نى به نه گه ر پُوژووان ئاو هه لداته ده م و خووشى فينك بكاته وه .

پیغهمبهرى خوايش صلى الله عليه وسلم له كاتى به رُوژوو بوونى دا له تاو تينویتی و گهرمادا ئاوى ده كرد به سه ر سه ريدا^(۹۸) .

^(۹۷) انظر المصادر السابقة .

^(۹۸) أخرجه أبو داود رقم : (۲۳۶۵) ، وأحمد : (۵ / ۳۷۶ ، ۳۸۰ ، ۴۰۸ ، ۴۳۰) ، وسنده صحيح .

خوا ئهیهوئی کارتان له سهر ئاسان بکاتهوه

و نایهویتی له سهرتانی قورس بکات :

۱ / بۆ ریبواران (المسافر) :

زۆر فهرموودهی (صحیح) مان پینگه یشتوو ده ربارهی ئهوهی که پۆژوووان پئی پئی دراوه به ههڵ بژاردن له نیوان ئهوهی که به پۆژوو بیئت یان به پۆژوو نه بیئت له کاتی ریبواری (سه فەر) دا ، ئهوه شمان له یاد نه چئی که ئه م میهره بانیه خواوه ندیه له قورئانی پیروژیشدا باسکراوه خوای میهره بان و به به زهیی ده فهرمووی : ﴿ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَتُكْبِرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴾ [البقرة : ۱۸۵] .

واته : هه ریه کیک له ئیوه نه خۆش بوو یان ریبوار و له سه فهردا بوو ، بۆی په وایه به پۆژوو نه بیئت ، به لām پاش ئه و نه خۆشی و ریبواریه پیویسته به ژماره ی ئه و پۆژانه قه زای پۆژوو هه که ی بکاته وه ، خوای په روه دگار له م فهرمانه یدا ئه یه ویتی کارتان له سهر ئاسان بکاته وه و نایه وئی له سهرتانی قورس بکاته وه .

(حمزة) ی کوپی (عمرو الأسلمي) ﷺ پرسیا ری له پیغه مبه ری خوا

کرد و فهرمووی : ئایا پۆژوو بگرم له کاتی ریبواری و سه فهردا ؟ زۆریش به پۆژوو ده بوو ، پیغه مبه ری خوا ﷺ پئی فهرموو : " صُمْ إِنْ شِئْتَ وَأَفْطِرْ إِنْ شِئْتَ " (۹۹) .

واته : به ویستی خۆت ، ئەگەر ویستت به پۆژوو به ، و ئەگەر نا به پۆژوو مه به .

وه له (انس) ی کورپی (مالك) هوه ﷺ ده گێر نه وه فه رموو یه تی : " سَافَرْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي رَمَضَانَ ، فَلَمْ يَعِْبِ الصَّائِمَ عَلَى الْمُفْطَرِ وَلَا الْمُفْطَرُ عَلَى الصَّائِمِ " (۱۰۰) .

واته : له مانگی په مه زانی پیرۆزدا له گه ل پیغه مبهری خوا ﷺ سه فرم کرد ، له م سه فه رهدا ئەوانه ی به پۆژوو بوون لۆمه ی ئەوانه یان نه کرد که به پۆژوو نه بوون ، ههروه ها ئەوانه ش که به پۆژوو نه بوون لۆمه ی ئەوانه یان نه ده کرد که به پۆژوو بوون .

ئهم هه موو فه رموودانه ئه وه ده گه یه نن که پۆژووانان به ویستی خۆیان بوون به پۆژوو بن یان نه ، بئ ئەوه ی که یه کیکیان گرتن یان نه گرتن به باشت بزانی ، به لام ئەتوانی ت به لگه به هه ندی فه رمووده ی گشتی بو ئەوه ی به ی نریت ته وه که پۆژوو نه گرتن باشت ره له کاتی سه فه ردا له گرتنی .

وه کو ئه وه فه رمووده یه ی پیغه مبهری خوا ﷺ که ده فه رمووی : " إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ أَنْ تُؤْتَى رُحْصَهُ ، كَمَا يَكْرَهُ أَنْ تُؤْتَى مَعْصِيَتُهُ " (۱۰۱) .

واته : خوای په روه ردگار پیی خۆشه پێیدانه کانی (پوخسه ته کانی) وه ربگیری ت ، هه روه کو چۆن پیی ناخۆشه تاوانی به رامبه ر بکری ت . له پێوایه تیکی تر دا ها تووه : " كَمَا أَنْ تُؤْتَى عَزَائِمُهُ " (۱۰۲) .

(۱۰۰) أخرجه البخاري : (٤ / ١٦٣) رقم : (١٩٤٧) ، ومسلم رقم : (١١١٨) .

(۱۰۱) أخرجه أحمد : (٢ / ١٠٨) ، وابن حبان رقم : (٢٧٤٢) عن ابن عمر بسند صحيح .

واته : ههروه کو چوڼ پیی خوشه عهزیمه تاکانی وه ربگریټ .

به لأم پیویسته ئه م ووتانه تایبته بگریټ به که سانیک که هیچ ناره حه تیه کیان له سه رزییه له کاتی قهزا کردن و جی به جی کردنیشدا ، بو ئه وهی رپییدانه که ی له سه ر پیچه وانه نه بیته وه به پیچه وانه ی مه به ست ، ئه م فه رموده یه ش که له (أبو سعید الخدری) هوه رضی الله عنه ده گپریته وه ئه م ووته یه پوون ده کاته وه به باشتین شیوه ، فه رموده که ش : " وَكَانُوا يَرَوْنَ أَنَّهُ مِنْ وَجَدٍ قُوَّةٍ فَصَامَ فَحَسَنٌ ، وَمَنْ وَجَدَ ضَعْفًا فَأَفْطَرَ فَحَسَنٌ " (۱۰۳) .

واته : هاوه لانی پیغه مبر صلی الله علیه و آله ئه وه یان به باش ده زانی ئه گهر که سیک به هیز بیټ و توانای پوژووی هه بی له سه فه ردا ، با به پوژوو بیټ و کاریکی چاکی ئه نجام داوه . و ئه و که سه ش لاواز بیټ و توانای پوژووی نه بیټ له سه فه ردا ، با به پوژوو نه بی و کاریکی چاکی ئه نجام داوه .

ئه وه ش بزانه - برای باوه ردارم - خوی په روه ردگار پینیشاند هرت بی بو ریگه ی سه رفرازی و هیدایه ت و له خوا ترسان و پوزیشت بدات له فیروونی ئاین . که پوژوو له سه فه ردا چا که کاری نییه ئه گهر پوژوو گرتنه که ی پوژوو انارحه ت بکات ، به لکو پوژوو شکاندن له و کاته دا و لای خوی په روه ردگایش خوشه ویست تره ، به لگه ش له سه ر ئه م ووته یه ئه و فه رموده یه یه که له زور هاوه لانی پیغه مبر هوه صلی الله علیه و آله ده گپریته وه که

(۱۰۳) أخرجه ابن حبان رقم : (۳۵۴) ، والبزار رقم : (۹۹۰) ، والطبرانی في (الكبير) رقم : (۱۱۸۸۱)
 عن ابن عباس بسند صحيح . وفي الحديث — بلفظيه — كلام طويل ليس هنا موضع بسطه .
 (۱۰۳) أخرجه الترمذي رقم : (۱۷۶۳) عنه ، وسنده صحيح . وإن كان فيه الجري ، فرواية الأعلى عنه من أصح الروايات كما قال العجلي وغيره .

بیغهمبەر ﷺ فهرموویهتی : " لَيْسَ مِنَ الْبِرِّ الصِّيَامُ فِي السَّفَرِ " (١٠٤).

واته : پۆژوو گرتن له سه فهردا له چا که کاریه کان نییه .

بیرخستننه وهیهك : له وانهیه هه ندی که س گومانیان وابییت که

به پۆژوو نه بوون له م سه رده مه ی خۆماندا له کاتی سه فهردا په وا نییه ، و په خنشه بگرن له و که سه ی پپیدانی خوی په روه ردگار و ه رده گری له م کاته دا ، یان ئەلین : پۆژوو گرتن باشتره به هوی ئاسان بوونه وه ی گواستننه وه و زۆر بوونی ، ئەو جووره که سانه ئەو ووته یه ی خوی په روه ردگاری زانا به په نهانی و ئاشکراکانیان بیر ده خهینه وه که ده فه رمووی : ﴿ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ﴾ [مریم : ٦٤] ، واته : په روه ردگاری تو هه رگیز شتی له بیر نه چوو وه و نا چیته وه ، هه روه ها ده فه رمووی : ﴿ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴾ [البقرة : ٢٣٢] ، وه ئەویشیان بیر ده خهینه وه که له و ئایه ته دا هاتوو ه . باس له پپیدانی پۆژوشکاندن ده کات له کاتی سه فهردا . که ده فه رمووی : ﴿ يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّيسَ وَيُغْفِرَ لَكُمْ الرِّيسَ ﴾ [البقرة : ١٨٥] .

واته : خوا ئەیه ویت کارتان له سه ر ئاسان بکات و نایه وی له سه رتانی

قورس بکاته وه .

که واته : ئاسانکردن و سوکردنه وه له سه ر ریبوار کرداریکه ویستی

خوی په روه ردگاره و یه کیکیشه له مه به سه ته کانی ئاینی ئیسلامی پیروژ سه ره پای ئەوه ی که ئەم ئایینه ی دارشتوو به دیهینه ری کات و شوین و مروقیشه ، هه ر ئەویشه زاناترین که س به پیویسته کانی ئەو کارانه ش

(١٠٤) أخرجه البخاري : (٤ / ١٦١) رقم : (١٩٤٦) ، ومسلم رقم : (١١١٥) عن جابر رضي الله عنه .

چاکیان دهکات و ئەو شتانهش بۆیان چاکه ، خوای پهروهردگار دهفه رمووی : ﴿ اَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللّٰطِيفُ الْخَبِيرُ ﴾ [المک : ۱۱۴] .

باسکردنی ئەم شتانه بۆ ئەوهیه که موسولمانان به ئاگا بن که ئەگر خوای پهروهردگار و پیغه مبههره کهی ﷺ فهرمانیکیان پێدا ، بۆ هیچ موسلمانیک نییه ووتهی خووی به باشتتر بزانییت له ووتهی خوا و پیغه مبههره کهی ﷺ ، به لکو پێویسته له گه ل بهنده گوپرایه له کانی خوای پهروهردگار دا که ووتهی خوا و پیغه مبههره کهی ﷺ ناخن بلی : ﴿ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴾ [البقرة : ۱۸۵] .

واته : گوپیستی ووتهکانین و گوپرایه لێن بۆیان ، جا خوییه له تاوانه کانهان خۆشبه و گه رانه وه شمان هه ر بۆ لای تویه .

۲ - بۆ نه خۆشان :

خوای پهروهردگار به میهره بانیتی خووی پۆژوو شکاندن بۆ نه خۆش به رهوا داناوه ، ئەوهش ئاسانکردنه وه که یه بۆیان ، ئەو نه خۆشیهش که رهوایه پۆژووی تیدا بشکینریت ئەو نه خۆشیهیه که له گه ل پۆژوودا ئەبیتته هۆی زیان له مرقّدا یان زیاد بوونی هۆکاره کانی نه خۆشیه که ، یان به بوونی پۆژوو چاکبوونه وهی نه خۆشیه که دوا ده که وی ، خواش زاناره .

۳ - بۆ ئەو ئافره تانهی که له بینووترین یان زه یسانیدا :

زانایان کۆرآن له سه ر ئه وهی که پۆژوو قه ده غه یه له سه ر ئه و ئافره تانه ی که له بی نوژیدا یان له زه یسانیدان ، وه پبویسته به پۆژوو نه بن ، به لام پاشان پۆژوو که یان قه زه ده که نه وه ، به لکو ئه گه ر بیتوو له و کاته یاندا به پۆژوو بن پۆژوو که یان پوچه له و فه رزه که یان له سه ر ناکه وی " پوونکرده وه ی ئه مه ش " به ویستی خوا له لاپه ره ی : (۱۰۶) دا ده بیّت .

۴ - بۆ پیاو ئافره تی به ته مه ن :

(ابن عباس) ، په زای خوا له هه ردووکیان بیّت . فه رموویه تی : " الشَّيْخُ الْكَبِيرُ وَالْمَرْأَةُ الْكَبِيرَةُ لَا يَسْتَطِيعَانِ أَنْ يَصُومَا ، فَيُطْعِمَا مَكَانَ كُلِّ يَوْمٍ مَسْكِينًا " (۱۰۵) .

واته : پیاو و ئافره تی به ته مه ن که توانای پۆژوو گرتنیان نییه با به رامبه ر به هه ر پۆژیک له پۆژوو که یان نانی هه ژاریک بده ن ، ئیمامی (الدارقطنی) یش : (۲ / ۲۰۷) ئه م فه رمووده یه ده گریته وه به (صحیح) یشی داده نی له ریگه ی (منصور) له (مجاهد) له (ابن عباس) وه کاتیک ئه م ئایه ته ی خوینده وه : ﴿ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مَسْكِينٍ ﴾ فه رمووی : " هُوَ الشَّيْخُ الَّذِي لَا يَسْتَطِيعُ الصِّيَامَ فَيُفْطِرُ ، وَيُطْعِمُ عَنْ كُلِّ يَوْمٍ مَسْكِينًا ، نِصْفُ صَاعٍ مِنْ حِنْطَةٍ " (۱۰۶) .

واته : مه به ستی ئایه ته که ئه و پیاوه به ته مه نانه ده گریته وه که توانای

(۱۰۵) أخرجه البخاري رقم : (۴۵۰۵) . وانظر (شرح السنة) : (۶ / ۳۱۶) ، و (فتح الباري) : (۸ / ۱۸۰) ، و (نيل الأوطار) : (۴ / ۳۱۵) ، و (إرواء الغليل) : (۴ / ۲۲ - ۲۵) . وقد نقل في (الإجماع) رقم : (۱۲۹) : الإجماع على ذلك . (۱۰۶) انظر التعليق السابق نفسه .

پۆژوو گرتنیان نییه ، ئه و كهسانه به پۆژوو نابن و بهرامبهر به ههر پۆژێك له پۆژووه كه ی خواردنی ههژاریك ده دات ، ئه ویش بریتییه له نیو (صاع) له گه نم ، ههر (صاع) یك بریتییه له چوار گوێل گه نم ، كه واته ، نیوهی (صاع) یك دوو گوێل گه نمه .

وه له (أبوهریره) وه (ﷺ) ده گێرنه وه فهرموویهتی : ((مَنْ أَدْرَكَهُ الْكِبْرُ فَلَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يَصُومَ رَمَضَانَ ، فَعَلَيْهِ لِكُلِّ يَوْمٍ مُدٌّ مِنْ قَمَحٍ)) (١٠٧).

واته : ههر كه سێ گه شته ته مه نی پیری و نهیتوانی به پۆژوو بیته له رهمه زاندا له سه ری پێویسته بهرامبهر به ههر پۆژێك كه به پۆژوو نابیت گوێلیك گه نم بیه خشیته .

وه له (أنس) ی كوری (مالك) وه (ﷺ) : ((أَنَّ ضَعْفَ عَنِ الصَّوْمِ عَامًا ، فَصَنَّعَ جَفَنَةً ثَرِيدٍ وَدَعَا ثَلَاثِينَ مَسْكِينًا ، فَأَشْبَعَهُمْ)) (١٠٨).

واته : (أنس) سالیك له ساله كانی ته مه نی نهی ده توانی به پۆژوو بیته به هوی پیری وه ، له و كاته دا قازانیکی زۆر گه وهی تریتی دروست كردوو سی ههژاری بۆ ئه و خواردنه میوانداریتی كرد و هه موویانی تیر كرد .

ه . بۆ ئافرهتی سك پرو شیردهر :

یه کیك له میهره بانیه كانی خوای پهروه ردهگار بهرامبهر به بنده لاوازه كانی ئه وهیه كه بۆی پهوا كردوون به پۆژوو نه بن ، له و كهسانه ش كه ئه م پێپیدانه یان بهر ئه كه وی ئافرهتی سك پرو شیردهر .

(١٠٧) أخرجه الدارقني : (٢ / ٢٠٨) وفي سنده عبدالله بن صالح ، وهو ضعيف ، لكن له شواهد .

(١٠٨) أخرجه الدارقني : (٢ / ٢٠٧) وسنده صحيح .

له (أنس)ی کورپی (مالك) هوه (ﷺ) هوه ده گپنه وه فهرموویه تی :
 " غَارَتْ عَلَيْنَا خَيْلُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَوَجَدْتُهُ يَتَعَدَّى ،
 فَقَالَ : أَدْنُ فُكُلٌ " فَقُلْتُ : إِنِّي صَائِمٌ ، فَقَالَ : " أَدْنُ أَحَدْتِكَ عَنِ الصَّوْمِ ، أَوْ
 الصِّيَامِ : إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَضَعَ عَنِ الْمُسَافِرِ شَطْرَ الصَّلَاةِ ، وَعَنِ الْحَامِلِ
 وَالْمُرْضِعِ الصَّوْمَ ، أَوْ الصِّيَامَ . " ، وَاللَّهُ لَقَدْ قَالَهُمَا النَّبِيُّ ﷺ كِلَيْهِمَا أَوْ
 أَحَدَهُمَا فَيَا لَهْفَ نَفْسِي أَلَا أَكُونُ طَعِمْتُ طَعَامَ النَّبِيِّ ﷺ (١١٠) .

واته : سوار چاکه کانی پیغهمبهری خوا (ﷺ) هیرشیان هینایه
 سه رمان ، له و کاته د هاتمه خزمه تی پیغهمبهری خوا (ﷺ) بینیم خه ریکی
 خواردنه ، پیی فهرمووم : وه ره پی شه وه خواردنه له گه لدا بخو ، منیش
 ووتم : من به پوژووم ، پاشان فهرمووی : وه ره پی شه وه باسی پوژوو - یان
 پوژوو گرتن - ت بو بکه م خوای په روه ردگار و پایه به رز نیوهی نوپیژی
 له سه ر ریبواران لابر دووه ، وه له سه ر ئا فره تی سک پپو شیرده ریش پوژووی
 لابر دووه . پاشان (أنس) ده فهرموویت : سویند به خوای په روه ردگار
 پیغهمبهری خوا (ﷺ) ئەم دوو شته ی فهرموو هه ردووکیان یان یه کیکیان ،
 به لام به لام ئای چه ند په رو شم و په شیمانم خواردنه که ی پیغهمبهرم نه خوارد
 (ﷺ) .

(١٠٩) وهو الكعبي ، لا أنس ابن مالك الانصاري ، خادم رسول الله ﷺ ، وإنما هذا رجل من بني عبد الله بن
 كعب ، وقد نزل البصرة ، وروى عن النبي ﷺ حديثنا واحدا فقط ، وهو هذا الحديث . انظر (الإصابة) :
 (١١٤ / ١ - ١١٥) لابن حجر ، و (تجريد أسماء الصحابة) : (١ / ٣١) للذهبي ، وقارن مع (فيض
 القدير) : (٢ / ٢٦٨) فيبينهما فروق دقيقة !

(١١٠) أخرجه الترمذي رقم : (٧١٥) ، النسائي : (٤ / ١٨٠) ، وأبو داود رقم : (٧١٥) ، والنسائي : (٤ /
 ١٨٠) ، وأبو داود رقم (٢٤٠٨) وابن ماجه رقم : (١٦٦٧) ، وسنده حسن كما قال الترمذي .

بهربانگ کردن (الإفطار) :

۱ - روژووای که ی بهربانگ دهکات ؟

خوای په روه ردگار فه رموو یه تی : ﴿ تَمَّاتُوا الصَّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ ﴾ ، پیغمبهری خواش ﷺ ئە وهی بۆ راقه و تهفسیر کردووین به هاتنی شه و و پشت هه لکردنی روژ له گه ل نه مانی باز نهی خوړ له گه ل ئاسودا ، له باسه کانی پیشوشدا ئە وهنده باسمان لیوه کردوو دلی موسولمانانی شوینکه وتوی سوننه ته کانی پیغمبهر ﷺ ئارام بگریت له وهر گرتنی جا ئە ی بهنده ی خوا ، ئە مه ووته ی پیغمبهری خوا یه ﷺ له بهر دهستدایه و خویندوتنه وه و حاله ته کانیشی شاراوه نین له لات و دهیانزانیته ، کرده وهی هاوه لکانیش ﷺ به چاوی خوژ ده بینی ، که چوون شوینی ئە و سونه تانه که وتوون ههنگاو به ههنگاو .

له (عمر)ی کوری (میمون الأودی) یه وه ﷺ ده گپ نه وه که فه رموو یه تی : " كَانَتْ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ ﷺ أَسْرَعَ النَّاسِ إِفْطَارًا وَأَبْطَأَهُمْ سُحُورًا " (۱۱۱) .

واته : هاوه لانی پیغمبهر ﷺ له هه موو خه لکی خیراتر بوون له بهربانگ کردن و له هه مووشیان خواتر بوون له دواخستنی پاشیودا .

۲ - په له کردن له بهربانگ دا :

جا ئە ی برای باوه پردار ، هه وللی بهربانگ کردن بده که خوړ ئاوا بووو ، په ندیش له وه دا نی یه سواری یه کی توخ له ئاسودا مابیت ، چونکه ئە و

(۱۱۱) أخرجه عبدالرزاق في (المصنف) رقم : (۷۵۹۱) بإسناد صحيحة الحافظ في (الفتح) : (۴ /

۱۹۹) ، والهيثمي في (مجمع الزوائد) : (۳ / ۱۵۴) .

کارهت شوینکه وتنی سوننه ته کانی پیغه مبهری خوایه ﷺ ، وه پیچه وانه کردنی جوله که و گاور (خاچ په رست) ه کانه ، چونکه جوله که و گاوره کان به ربانگ دوا ده خن بۆ کاتیکی دور و دریز به شیوه یه ک تا کو ئه ستیره له ئاسماندا ده رده که ویت ، ئه وهش بزانه شوینکه وتنی رپیازی پیغه مبهەر ﷺ و دواکه وتنی سوننه ته کانی ده رخستنی دروشمه کانی ئایینه ، وه شانازی کردنه به و هیدایه ته ی که موسلمانانی له سه ره ، دواکارین له خوای په روه رداگار هه موو مروؤ و جنۆکه شی له سه ر کۆ بکاته وه .

فه رمووده کانی پیغه مبهەر ﷺ له م برگانه دا ئه وه مان بۆ پوون ده که نه وه که :

أ / په له کردن له به ربانگ دا هوکاریکه بۆ چاکه :

له (سهیل)ی کوری (سعد) هوه ﷺ ده گێر نه وه فه رموویه تی : پیغه مبهری خوا ﷺ ده فه رمووی : " لا یزالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا عَجَلُوا الْفَطْرَ " (۱۱۲) .
واته : به رده وام خه لکی له چاکه دان ، تا ئه و کاته ی په له له به ربانگیاندا ده که ن .

ب / په له کردن له به ربانگ سوننه تی پیغه مبهری خوایه ﷺ :

ئه گه ر ئومه تی ئیسلامی په له بکات له به ربانگی دا ، ئه وا له سه ر سوننه تی پیغه مبهەر ﷺ مانه ته وه و هان له سه ر رپیازی پیشینه پیاوچا کانی ئه م ئوممه ته ، وه هه رگیز گومرا نابن - به ویستی خوا - تا ئه و کاته ی دانیان پیۆه گرتوو به کاکيله کان، یان ، ئه وهش رهت ده که نه وه که ببیته هوی

(۱۱۲) أخرجه البخاري : (۴ / ۱۷۳) رقم (۱۹۵۷) ، و مسلم رقم : (۱۰۹۳) .

گۆرینی ئه و بنه وایانه .

ههروهها له (سههل) ی کورپی (سعد) هوه ﷺ دهفه رمووی :
 پیغه مبهری خوا ﷺ فهرموویه تی : " لا تَزَالُ أُمَّتِي عَلَي سُنَّتِي مَا لَمْ تَنْتَضِرْ
 بِفَطْرَهَا التَّجُومَ " (١١٣).

واته : بهردهوام ئومه ته کهم له سهه سوننه تی منن تا ئه و کاته ی
 بهربانگیان دوا نه خه ن بۆ کاتی ده رکه وتنی ئه ستیره کان .

**ج / په له کردن له بهربانگ کارکردنه به پیچه وانهی جوله که و
 گاوره کان :**

ئه گهر خه لکی له چاکه دا بن له بهر ئه وه ی رپیازی پیغه مبه ره که یان
 گرتبیته به رو پاریزگاریان له سهه سوننه ته کانی کردبیته ، که واته ئاینی
 ئیسلام به ئاشکرای و به توانایی ئه مینیته وه هیچ زیانیکی پی ناگات
 له لایه ن ئه و که سانه وه که پیچه وانهی ده بن ، له و کاته شدا ئومه ته ی
 ئیسلامی وه کو چرایه کی پرووناک ده بیته له تاریکی شه وه زهنگ دا
 ده دره وشیتته وه و پیشه وایه کی چاکیش ده بی بۆ لاسای کردنی ، چونکه ئه و
 کاته نابیته کلک و شوینکه وته ی هیچ ئومه تیکی رۆژه لات ، و رۆژئاواش ،
 و ناشبیته سیبه ره ی هیچ بانگه وازی که له گه ل بادا بیته و بروت .

(١١٣) أخرجه ابن حبان رقم : (٨٩١) بسند صحيح . وأصله كما تقدم في (الصحيحين) .

ده ئین : کرداری (شیعه ی دوانزه ئیمامی) له گه ل کرداری جوله که و گاور (خاچ
 په رستان) دا یه که ده گرنه وه له دواخستنی به ربانگ کردن تا کاتی ده رکه وتنی
 ئه ستیره . خوای گه وره په نای هه موومان بدات له گومرایی یان و بمان پاریزیت .

له (أبو هريرة) وه رضي الله عنه دهگیرنه وه فهرموویه تی : پیغه مبهی خوا
 ده فهرموویت : " لا يزال الدين ظاهراً ما عجل الناس الفطر ، لأنَّ
 اليهود والنصارى يؤخرون " (۱۱۴).

واته : بهردهوام ئایینی ئیسلام ئاشکرا و سههرکه وتوو به سههر
 هه موو ئایینه کان تا ئه و کاته ی که خه لکی په له بکه ن له به رانگ کردنیاندا
 چونکه جوله که گا وره کان به ربانگ دوا ده خن . له و کۆمه له فهرموودانه ی
 که باسکران کۆمه لیک سوود و په ندیان لی به دی ده کریت ، ئه وه ش به م
 پییه ی خواره وه :

یه که م : مانه وه ی ئیسلام و شه کاندنی ئالاکه ی به شیوه یه کی
 ئاشکرا ، به ستراوه به پیچه وانه کردنی ئه و ئومه تانه ی که له پیش ئیسلام
 دا هه بوون و هه ن له وانه ی که کتیبی ئاسمانیان بو نیردراوه (**أهل الكتاب**)
 ، وه له وه شدا ئه وه ئاشکرا ده بی بو ئومه تی ئیسلامی که له خیردا ده بی
 ئه گه ر هاتوو ئومه ته یکی خوا وه ندی (**رهبانی**) و جیاواز بو ، واته نه
 رۆژه لاتی و نه ش پۆژئاوایی بن ، وه ئه وه ش په ت بکه نه وه که له ئاسمانی
 (**کرملن**) دا بسورینه وه ، یان ئارامی و خوشیان ده سکه ویت له باخچه کانی
 (**کۆشکی سپی**) دا - خوای په روه ردگار په شی به سه ردا بریژیت - ، یان
 پروویان وه ربگرین به وه ی (**لندان**) - خوای په روه ردگار بیکات به که لاره و
 چۆله وانی - ئه گه ر ئه و شتانه ی کرد ئه و کاته وه کو خالیکی دره وشاوه
 ده مینیته وه له ناو ئومه تاندا و هه موو خه لکی چاوی لی ده بی ، دلّه کانیش
 پووی تی ده که ن ، ئه مه ش هه رگیز نابیت جگه له و کاته نه بیت که

(۱۱۴) أخرجه أبو داود : (۲ / ۳۰۵) ، وابن حبان رقم : (۲۲۴) وسنده حسن .

ئه‌گه‌ر بیته‌وه بۆ لای قورئانی پیرۆز و سوننه‌ته‌کانی پیغه مبهەر ﷺ له بیرو باوه‌ر و پرۆگرامیشدا .

دووهم : پابه‌ند بوون به ئیسلام ده‌بی پابه‌ند بوون بی به‌وردوو

درشتی ئیسلام ، به‌لگه‌ش ووته‌ی خوی په‌روه‌ردگاره که ده‌فه‌رمووی : ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَافَّةً﴾ [البقرة : ٢٠٨] ، واته : ئه‌ی ئه‌و که سانه‌ی که باوه‌ردارن ئایینی ئیسلام وه‌رگرن به گشتی .

له‌سه‌ر ئه‌م بنه‌وایه‌ش دابه‌شکردنی ئایین بۆ ناوه‌رک و پوکه‌ش بیدعه‌یه و تازه‌گه‌ریه‌کی نه‌فامانه‌ی سه‌رده‌مه ، مه‌به‌ست له‌ی تیکدانی بیرو موسولمانانه و موسولمانان ده‌خاته گێژاوه‌ی گرنگی دان به هه‌ندیك شت که هیچ بنه‌وایه‌کی نه‌یه له ئایینی ئیسلامدا ، به‌لکو په‌گه‌که‌ی درێژ ده‌بیته‌وه تا ده‌گاته سه‌ر ئه‌و کۆمه‌له‌ی که خوی په‌روه‌ردگار غه‌زه‌بی له‌گرتن و توپه‌ بوو لێیان (واته : **جوله‌که‌کان**) ئه‌وانه‌ی که باوه‌ریان به به‌شیک له کتێبه‌که‌یان هه‌بوو کوفریشیان به به‌شه‌که‌ی تری ده‌کرد ، ئه‌وانه‌ی فه‌رمانمان پی کراوه پیچه‌وانه‌یان بین له وردوو درشتماندا ، ئه‌وه‌شت زانی که به‌ره‌می پیچه‌وانه‌ بوونی جولوکه و گاوه‌کان مانه‌وه‌ی ئایینه به ئاشکرا و به ده‌سه‌لات داریتی .

سێیه‌م : بانگه‌واز کردن بۆ لای خوی په‌روه‌ردگار و بیرخستنه‌وه‌ی

باوه‌رداران ، بنه‌واکانیان له یه‌که‌تر جیا نابیته‌وه ، وه ئه‌و پوداوه‌ گه‌ورانه‌ی که هاتۆته سه‌ر ئوممه‌تی ئیسلامی وامان له ناکات جیاوازی بکه‌ین له نیوان دروشمه‌کانی خوی په‌روه‌ردگار ، واشمان له ناکات به شیکی به باشت

بزانین له بهشه که ی تری ، به مه بهستی به که م زانینی هه ندیک له و به شانە وه بلیین هه روه کو زۆر که س هه ن ده لێن : ئەم شتانه ی پوکە شین و لاو کین و خیلافین و هان له په راویزی بابە ته کان و پپۆیسته وازیان لی بپنن و توانا کتمان یه کخه ین له سه ر بابە ته سه ره که یه کان که هۆکاری تیکدانی پیزی موسولمانان و په رش و بلاوی کردوین !!

که واته ، ئە ی موسولمانی بانگه وازکار بۆ لای خوی په روه دگار له سه ر بینایی و زانست . ئە وه ت زانی له م فه رمووده پیرۆزانه وه که مانه وه ی ئایین به ئاشکرای به ستراوه به په له کردن له به ربانگ کردن و ئە وه ش به ئاوا بوونی بازنه ی خۆر ده بییت ، جا با له خوی په روه دگار بترسن ئە وه که سانه ی گومانی ئە وه ده که ن که به ربانگ کردن له کاتی ئاوا بوونی بازنه ی خۆر هۆی ئاشوبه ، وه بانگه واز کردن بۆ زیندو کردنه وه ی ئە م سوننه ته بانگه وازه بۆ گومرایی و نه زانین و دور خستنه وه ی موسولمانان له ئاینه که یان ، یان ئە وه کاره بانگه شه یه که هه یچ نرخیکی نییه و هه رگیز موسولمانانی له سه ر کۆ نابیته وه ، چونکه به شیکه له کرده وه لاوه که یه خیلافیه کان یان به شیکه له پوکە ش !! وه (لا حول ولا قوه إلا بالله) .

د / به ربانگ پیش نویژی مه غریب ده کریت :

پیغه مبهری خوا ﷺ به ربانگی ده کرد پیش ئە وه ی نویژی مه غریب ئە نجام بدات ^(١١٥) ، چونکه په له کردن له به ربانگ له ره وشتی پیغه مبه رانه ، له (أبو الدرداء) وه ﷺ فه رموویه تی " ثَلَاثٌ مِنْ أَحْلَاقِ النَّبِيِّ :

^(١١٥) أخرجه أحمد : (٣ / ١٦٤) ، وأبو داود رقم : (٢٣٥٦) عن أنس رضي الله عنه بسند حسن .

تَعْجِيلُ الْإِفْطَارِ ، وَتَأْخِيرُ السُّحُورِ ، وَوَضْعُ الْيَمِينِ عَلَيِ الشَّمَالِ فِي الصَّلَاةِ " (١١٦)

واته : سێ رەوشت له رەوشتی پیڤه مبههرا نه : په له کردن له بهربانگ دا ، وه دواخستنی پارشیو ، وه دانانی دهستی راست له سهه دهستی چهپ له نوێژدا .

٣ / رۆژووان به چی بهربانگ دهکاتهوه ؟

پیڤه مبههری خوا ﷺ هانی پۆژوووانان دهوات به خورما بهربانگ بکهن ، ئەگەر خورمایان دهست نهکهوت به ئاو ، ئەمهش له تهواوی بهزهیی و سور بوونیتهی ﷺ له سهه ئوممه تهکهی و ئامۆژگاری کردنیان .

په روهردگاری هه موو عالم ئه و زاتهی (محمد ﷺ) ی ناردوه ، وهك په حمه تیک بۆ خه لك ده فه رمووی : ﴿ لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ ﴾ [التوبة : ١٢٨] ، چونکه به پیدانی شتیکی شیرین به له ش له کاتی به تال بوونی گه ده ، زیاتر وای لی ده کات ئه و خواردنه وه ربگریت و ئەندامه کانی سودی لی وه ربگرن ، به تایبته له شی ساغ ، پیی به هیز ده بیته به لام سه بارهت به ئاو : له بهر ئه وهی له ش تووشی جوړیک له ووشکی ده بیته به هوی پۆژووه وه ، ئەگەر به ئاو ته ر بیته زیاتر سوود وه رده گریته له خواردنه که .

(١١٦) أخرجه الطبراني في (الكبير) — كما في (الجمع) : (٢ / ١٠٥) — وقال : (... مرفوعا وموقوفا ، والموقوف صحيح والمرفوع فيه رجاله من لم أجد من ترجمة) . قلنا : والموقوف — كما هو ظاهر — له حكم الرفع أيضا .

ئەو هەش بزانه ئەی بەندە ی گوپرایە ل که خورما بەرە کەت و تاییە تمەندی هە یە . هەر و هە ئاویش . لە کارکردنە سەر دڵە کان و پاک کردنە و هە یان ، ئەو هەش جگە لە و کە سانه نە بی که شوپین کە و تووی سوننە تن کە سی تر نایزانیّت .

له (انس) ی کورپی (مالک) هوه (ﷺ) ده گێر نه وه ده فه رمووی :
 " كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُفَطِّرُ عَلَي رَطَابَاتٍ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ رَطَابَاتٍ ، فَتَمْرَاتٍ ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ تَمْرَاتٍ حَسَا حَسَوَاتٍ مِنْ مَاءٍ " (۱۱۷) .

واته : پیغه مبهەر (ﷺ) بهر بانگی ده کرد به چه ند خورمایه کی ته ر پيش ئەو هە ی نوپژ بکات ، جا ئە گەر خورمای ته ر نه بوایه ، به هەر خورمایه کی تر بهر بانگی ده کرد ، به لام ئە گەر خورمای هەر ده ست نه کە و تبا یه چه ند قومیک ئاوی ده خوارده وه .

۴ / رُوژووان چی ده یین له کاتی بهر بانگ کردندا ؟

برای رُوژووان بزانه - خوای په روه ردگار ئیمه و تۆش سه رکه و توو بکات بو شوینکه و تنی سوننه ته کانی پیغه مبهر که مان (ﷺ) - که پارانه وه یه کت بو هه یه و وه لامیش ده دریته وه ، جا به دهستی بی نه وه کو هه لیک ، بشپار پیره وه و دلنیا به به وه لام دانه وه ی ، ئەو هەش بزانه خوای په روه ردگار وه لامی پارانه وه ی دللی بی ئاگا و دل رۆیش توو ناداته وه ، وه لای بیار پیره وه ئەو هە ی ئەو ی له پارانه وه ی چاک ، به لکو چاکه ی دنیا و دوا رۆژیشت به ده ست بی نی .

(۱۱۷) أخرجه أحمد: (۳ / ۱۶۳) ، وأبو داود: (۲ / ۳۰۶) ، وابن خزيمة: (۳ / ۲۷۷ - ۲۷۸) ،
 والترمذي: (۳ / ۷۰) من طريقين عن أنس (ﷺ) ، وسنده صحيح .

له (أبو هريرة) وه (ﷺ) ده گێرنه وه فه رموویه تی : پیغهمبهر (ﷺ) ده فه رمووی : "ثَلَاثُ دَعَوَاتٍ مُسْتَجَابَاتٍ : دَعْوَةُ الصَّائِمِ ، وَدَعْوَةُ الْمَظْلُومِ ، وَدَعْوَةُ الْمَسَافِرِ" (١١٨).

واته : سی پارانوهه هه ن وه لām ده درینه وه : پارانوهه ی پۆژووان و پارانوهه ی سته م لیكروا و پارانوهه ی ریبوار.

ئهو پارانوهه ی كه رهت ناكریته وه له كاتی به ربانگ دایه له بهر فه رموده ی (أبو هريرة) (ﷺ) له پیغهمبهر وه (ﷺ) كه ده فه رمووی : "ثَلَاثٌ لَا تُرَدُّ دَعْوَتُهُمْ : الصَّائِمُ حِينَ يَفْطُرُ ، وَالْإِمَامُ الْعَادِلُ ، وَدَعْوَةُ الْمَظْلُومِ" (١١٩).

واته : سی كه س پارانوهه كانیان رهت ناكریته وه : پۆژووان له كاتی به ربانگ كردنیاندا ، و پیشه وای دادپه روه ر ، و پارانوهه ی سته م لیكراو .

وه له (عبدالله) ی كوری (عمر) ی كوری (عاص) وه (ﷺ) ده ده گێرنه وه فه رموویه تی : پیغهمبهر ی خوا (ﷺ) فه رموویه تی : " إِنْ لِلصَّائِمِ عِنْدَ فِطْرِهِ لَدَعْوَةٌ مَا تُرَدُّ " (١٢٠) .

واته : پۆژووان له كاتی به ربانگیدا پارانوهه یه کی هه یه ، هه رگیز رهت ناكریته وه .

وه باشتین پارانوهه ش ، ئهو پارانوهه یه كه له پیغهمبهر وه (ﷺ) له

(١١٨) أخرجه العقيلي في (الضعفاء) : (٧٢/١) ، وأبو مسلم الكنجي في (جزئ) ومن طريقه ابن ماسي في (جزء الأنصاري) : (٩ق/ب) وسنده صحيح له لا عن عنة يحيى ابن أبي كثير . وله شاهد : وهو الآي بعده .

(١١٩) أخرجه الترمذي رقم : (٢٥٢٨) ، وابن ماجه رقم : (١٧٥٢) ، وابن حبان رقم : (٢٤٠٧) . وفيه جهالة أبي مدله .

(١٢٠) أخرجه ابن ماجه : (٥٥٧/١) ، والحاكم : (٤٢٢ / ١) ، وابن السني رقم : (١٢٨) ، والطيالسي رقم : (٢٩٩) من طريقين عنه . وقال البوصري (٢ / ٨١) : (هذا إسناد صحيح رجاله ثقات ...) .

کاتی به ربانگ دا دهیفرموو : " ذَهَبَ الظَّمَاءُ وَابْتَلَّتِ العُرُوقُ ، وَثَبَّتَ الأَجْرُ
إِنْ شَاءَ اللهُ " (۱۲۱) .

واته : تیونویتی نه ما قورگ ته پر بوو ، پاشان پاداشتیشمان جیگیر
بوو بهویستی خوا .

۵ / خواردن پیدانی رُوژووان :

برای خۆم - خوای پهروهردگار به ره که تهی خۆیت به سهردا برپێژیت و
سهرکه وتوت کات بۆ کاری چاکه و له خواترسان - سوربه له سه ره ئه وهی که
خواردن بدهی به رُوژووانان ، له بهر ئه و پاداشته گه وره یه ی که له و کاره دا
هه یه ، له بهر ئه و چاکه زۆر و فراوانه ی که تیدایه .

پیغه مبهەر ﷺ فه رموویه تی : " مَنْ فَطَرَ صَائِمًا كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ ،
غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَنْقُصُ مِنْ أَجْرِ الصَّائِمِ شَيْئًا " (۱۲۲) .

واته : هه ره که سی خواردن بدات به رُوژووانیک له کاتی به ربانگ دا ،
وه کو پاداشتی ئه و رُوژووانه ی ده ست ده که ویت بی ئه وه ی له پاداشتی
رُوژووانه که ی که م بیته وه .

وه ئه گه ر رُوژووان میوان داریتی کرا پیویسته له سه ری وه لامی
میوان داریه ته که بداته وه ، چونکه ئه و که سه ی وه لامی میوان داریه ته که
نه داته وه سه ریچی له فه رمانی (**أبوقاسم**) کردوه ﷺ ، وه پیویسته

(۱۲۱) أخرجه أبو داود : (۳۰۶ / ۲) ، والبيهقي : (۲۳۹ / ۴) ، والحاكم : (۴۲۲ / ۱) ، وابن السني رقم : (۱۲۸)
والنسائي في (عمل اليوم والليلة) رقم : (۲۶۹) ، والبيهقي : (۱۸۵ / ۲) وقال : (إسناده حسن) . قلنا : وهو كما قال .
(۱۲۲) أخرجه أحمد : (۴ / ۱۱۴ - ۱۱۵ و ۱۱۶) و (۵ / ۱۹۲) ، والترمذي رقم : (۸۰۴) ،
وابن ماجه رقم (۱۷۴۶) ، وابن حبان رقم : (۸۹۵) ، وصحيحه الترمذي . وهو كما قال .

چونیتی روژووی پیغه مبهەر (ﷺ) له رهمه زاندا

باوه‌ری و ابیت ئه‌و میوانداریتی‌یه هیچ له هسه‌ناته‌کانی وون ناکات و هیچیش له پاداشتی که م ناکاته وه .

وه سوننه‌تیشه میوان بپاریته‌وه له خوا بو‌خواهن مال ، دواى واز هینان له خواردن ، به‌و پارانه‌وانه‌ی که له پیغه‌مبه‌ره‌وه (ﷺ) پیمان گه‌یشتووه ، ئه‌وه‌ش چه‌ند جوړیکه له وانه‌ش فه‌رمووده‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) که ده‌فه‌رمووئ :

أ / " أَكَلَطَعَامُكُمُ الْأَبْرَارُ ، وَصَلَّتْ عَلَيْكُمُ الْمَلَائِكَةُ ، وَأَفْطَرَ عِنْدَكُمُ الصَّائِمُونَ " (١٢٣) .

واته : پیاو چاکان خواردنتان بخۆن و فریشته‌کانی خواش سه‌لاواتتان له‌سه‌ر بده‌ن (واته : بو‌تان بپارینه‌وه) و روژووانیش له لاتان به‌ربانگ بکات .

ب / " اللَّهُمَّ أَطْعِمْ مَنْ أَطْعَمَنِي ، وَاسْقِ مَنْ سَقَانِي " (١٢٤) .

واته : خوايه خواردن بده به‌و که‌سه‌ی خواردنی پيداوم و ئاويش بده به‌و که‌سه‌ی ئاوی پئ دام .

ج / " اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُمْ وَارْحَمَهُمْ وَبَارِكْ لَهُمْ فِي مَا رَزَقْتَهُمْ " (١٢٥) .

واته : خوايه له تاوانه‌کانیان خو‌ش به‌و په‌حمیان پئ بکه و به‌ره‌که‌تیش بخه‌ره روژيانه‌وه .

(١٢٣) أخرجه ابن أبي شيبة : (٣ / ١٠٠) ، وأحمد : (٣ / ١١٨) ، والنسائي في (عمل اليوم و الليلة) رقم : (٢٦٨) ، وابن السني رقم : (١٢٩) ، وعبد الرزاق : (٤ / ٣١١) من طريق عنه . وسنده صحيح . تنبيه : فما يزيده بعضهم في هذا الحديث : " وذكركم الله في من عنده " . مما لا أصل له هنا ، فتأمل .

(١٢٤) أخرجه مسلم رقم : (٢٠٥٥) عن المقداد .

(١٢٥) أخرجه مسلم رقم : (٢٠٤٢) عن عبد الله بن بسر .

به تالکهره وه کانی رۆژوو :

زۆر شت هه ن پێویسته پۆژووان لێیان دوور بکه ویته وه ، چونکه ئەگەر ئەو شتانه له پۆژانی رهمه زان دا ئە نجام بدات پۆژووه که ی به تال ده بێته وه و تاوانه کانی زۆر ده بن ، ئەو شتانه ئەمانه ن :

۱- خواردن و خواردنه وه به ئەنقەست :

خوای پایه به رز ده فه رمووی : ﴿ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَسِينَ لَكُمْ الْحَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْحَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ﴾ [البقرة : ۱۸۷] ، له م ئایه ته وه تیده گه ین که پۆژوو گرتن خۆگرتنه وه یه له خواردن و خواردنه وه ، واته : ئەگەر پۆژووان خواردن و خواردنه وه بخوات پۆژووه که ی به تال ده کاته وه .

ئهمه ش تایبه ته به که سیك ئەو کاره ئە نجام بدات به ئەنقەست ، چونکه پۆژووان ئەگەر له کاتی له بیر چوون یان به هه له و نارازی پێی کرا ، له و کاته دا هیچی له سه ر نی یه .

ئهمانه ش به لگن له سه ر ئەو ووته یه :

پيغه مبه ری خوا ﷺ ده فه رمووی : " إِذَا نَسِيَ فَأَكَلَ أَوْ شَرِبَ فَلَيْتَمَّ صَوْمَهُ فَإِنَّمَا أَطْعَمَهُ اللَّهُ وَسَقَاهُ " (۱۲۶) .

واته : ئەگەر پۆژووان له بیری چوو که به پۆژوو وه و خواردن و خواردنه وه ی خوارد ، با پۆژوو وه که ی ته واو بکات ، ئەو که سه خوای په روه ردگار خواردن و خواردنه وه ی پێ داوه .

ههروهها پیغه مبهەر (ﷺ) ده فهرمووی: " إِنَّ اللَّهَ وَضَعَ عَنُّ أُمَّتِي الْحَطَأَ وَالنَّسِيَانَ وَمَا اسْتَكْرَهُوا عَلَيْهِ " (١٢٧) .

واته : خوای پهروهردگار قه له می تاوانی له سه ر ئومه ته کهم هه لگرتوو ، ئه گه ره له بکه ن یان له بیریان بجیته وه یان کاریکیان به زۆر پی بکریت بی په زامه ندی خو یان .

٢ - خۆرشانه وهی به ئه نقه ست :

چونکه ئه وه که سه ی پرشانه وه زۆری پی هیئا و پرشایه وه هیچی له سه ر نییه .

پیغه مبهری خوا (ﷺ) فه رموویه تی : " مَنْ ذَرَعَهُ الْقَيِّءُ فَلَيْسَ عَلَيْهِ قِضَاءٌ ، وَمَنْ اسْتَقَاءَ فَلْيَقْضِ " (١٢٨) .

واته : هه ره که سه ی پرشانه وه زۆری پی هیئا و پرشایه وه قه زای رۆژووی له سه ر نییه ، به لام که سه یك به ئه نقه ست خو ی پرشانه وه با قه زای رۆژووه که ی بکاته وه .

٣ - بی نوپژی و زه یستانی :

ئه گه ر ئا فره ت بی نوپژی و زه یستانی به سه ردا هات له کاتی به رۆژووبوندا - سه ره تای رۆژ بی ت یان کۆتای - رۆژووه که ی ده شکینیت و نابی

(١٢٧) أخرجه الطحاوي في (شرح معاني الآثار) : (٢ / ٥٦) ، والحاكم : (٢ / ١٩٨) ، وابن حزم في (الإحكام) : (٥ / ١٤٩) ، والدارقطني : (٤ / ١٧١) من طريقين عن الأوزاعي عن عطاء بن أبي رباح ، عن عبيد بن عمير ، عن ابن عباس ، وسنده صحيح .

(١٢٨) واته : زۆری پیهینا .

بەردەوام بێ ، چونکە پۆژووی ئەو پۆژەى لەسەر ناکەوێت ئەگەر بە پۆژوویش بێ .

پیغەمبەرى خوا ﷺ فەرموویەتى : " أَلَيْسَ إِذَا حَاضَتْ لَمْ تُصَلِّ ، وَتُفْطِرُ فِي رَمَضَانَ ، فَهَذَا نُقْصَانُ دِينِهَا " (١٢٩) .

واتە : ئایا ئافرەت کە کەوتە بێنۆیژیەو وە از لە نوێژ و پۆژوویش ناهێنیت ؟ فەرموویان : بەلێ ، فەرمووی : ئەو یە کەمى ئایینە کەى .

وە لە پێوایەتییکی تردا : چەندەها شەو دەمێنیتەو وە نوێژ ناکات و پۆژووش ناگریت لە رەمەزان دا ئەو یە کەمى ئایینە کەى (١٣٠) .

فەرمانى قەزا کردنەو وەشى - واتە : پۆژووش لە فەرموودە یە کە دا لە (معاذة) وە هاتوو کە دە فەرمووی : " پرسیارم لە (عائيشة) کرد و ووتم : بۆ چى ئافرەت لە دواى بى نوێژى دا قەزای پۆژوو کەى دە کاتەو وە قەزای نوێژەکانى ناکاتەو ؟ فەرمووی : ئایا تۆ (حەرورى) (١٣١) ت ؟!

(١٢٩) أخرجه أبو داود : (٣١٠/٢) ، والترمذي : (٧٩/٣) ، وابن ماجه : (٥٣٦/١) ، وأحمد : (٢/٤٩٨) من طريق هشام بن حسان ، عن محمد بن سيرين عن أبي هريرة ، وسنده صحيح كما قال شيخ الإسلام في (حقيقة الصيام) ص : (١٤) .

(١٣٠) أخرجه مسلم رقم : (٧٩) و (٨٠) عن ابن عمر و عن أبي هريرة .

(١٣١) الحرورى : نيسبته بؤ لای (حروراء) شاریکە نزیکەى دوو (میل) دوورە لە شارى (الکوفة) وە ، بەو کەسە یەش بێر و باوهرى (خهوارج) ی هەبیت ئەوتريت : (حەرورى) چونکە یە کەم کۆمەلێ (خهوارج) لەم جیگایەو وە سەرى هەلداو وە دژ بە - خەلیفەى پیغەمبەرى خوا ﷺ - (علي) رضی اللہ عنہ ، بۆیە نيسبته دەدرینه پال ئەم شارە . ئەمە ووتەى ئیمامى (الحافظ بن حجر) ه لە کتیبى : (فتح الباري) دا : (٤ / ٤٢٤) . وە برونە : (اللباب) : (١ / ٣٥٩) ی (ابن کثیر) .

ووتم : نه خیر من (چهوری) نیم ، به لام ته نها پرسیار ده که م ،
 فهرمووی : له سهر ده می پیغه مبهردا (ﷺ) ده که وتینه بی نوژیته وه
 فرمانان پی ده کرا قه زای رۆژه کانمان بکه یه وه و فه رمانی قه زا کردنه وه ی
 نوژیتمان پی نه ده کرا (١٣٢) .

٤ - ده رزی لیدانیک مه به ست پیی خواردن پیدان بیت (الحقن

الغذائیه) :

ئهمه ش بریتی یه له که یاندنی هه ندی شتی خوارده مه نی بو گه ده به
 مه به ستی خواردن پی دانی هه ندیک له نه خوشه کان ، ئەم جو ره ش رۆژووی
 رۆژووان به تال ده کاته وه ، چونکه ئەم خواردنه ده کریته ناو له شه وه (١٣٣) ،
 به لام ئەگه ر ده رزیه که نه ده گه یشته گه ده به لام ده کرایه خوینه وه ،
 ئەمه شیان هه مان حوکمی هه یه چونکه جیگه ی خواردن پی دانی و
 خواردنه وه ده گریته وه ، چونکه چه ندین نه خوش به هوی ئەم جو ره
 ده رزیانه وه له کاتی بی ناگایی و له هۆش خو چووندا خواردنیان پی
 ده دریت ، وه کو : (کلکوژ) و (سلاین) ، هه روه ها ئەو که سانه ی که تووشی

ئهو (چه روریانه) : وا پیویست ده که ن له سهر ئافه رت ئەگه ر پاک بووه وه له بی نوژی
 قه زای ئەو نوژیانه ی بکاته وه که له کاتی بی نوژیته که یدا له ده ستی چوون بویه (عائیشه) -
 په زای خوای لیبت - له وه ترسا که (مه اذة) پرسیاره که ی له (خه وارچ) هوه وه ده رگرتبیت ، ئەو
 کۆمه له ی هه موو کاتی به بوچوونه کانیا ن په خنه یان له فه رموده کانی پیغه مبهەر (ﷺ) ده گرت
 ، یان به پیوانه کانیا ن (الاقیسه) ، نمونه شیان له م رۆژگاره مان دا زۆره !!! وه بروانه به شی :
 (التوثیق عن الله ورسوله) له کتبی : (دراسات منهجية في العقيدة السلفية) دانانی : سلیم الهالی .

(١٣٢) أخرجه البخاري : (٤ / ٤٢٩) رقم (٣٢١) ، ومسلم رقم : (٣٣٥) .

(١٣٣) انظر (حقیقة الصيام) ص : (٥٥) لشيخ الإسلام ابن تيمية .

تهنگه نه فهسی سنگ بوون ، هندی شتیان دهریتی ، بهه مان شیوه
 پُوژوو که یان به تال ده کاته وه .

٥ - جووت بوون له گهل خیزان دا :

ئیمامی (الشوکانی) له کتیبی : (الدرای المضیة) دا : (٢ / ٢٢)
 فهرموویه تی : (جووت بوون له گهل خیزان دار پُوژوو به تال ده کاته وه ئه گهر
 که سیک ئه نجامی بدات به ئه نقهسته وه ، به لام ئه گهر له کاتی له بیر چووندا
 ئه نجام بدریت ، هه ندیک له زانایان ده یخه نه پیزی ئه وه که سهی خواردن و
 خواردنه وهی خواردبیت له کاتی له بیر چوون دا) .

ههروه ها ئیمامی (ابن القیم) له کتیبی : (زاد المعاد) دا : (٢ / ٦٠)
 فهرموویه تی : ((به لگهی قورئان له سه ره ئه وه یه که جووت بوون له گهل
 خیزان دا پُوژوو به تال ده کاته وه ، هه ره وه کو چوون خواردن و خواردنه وه
 پُوژوو به تال ده که نه وه ، خیلافیش له وه دا نی یه)) .

به لگه که شی له قورئانی پیرۆزدا ئه م ئایه ته یه : ﴿ فَالآنَ بَاشِرُوهُمْ وَأَبْعُوا مَا
 كَبَّ اللَّهُ لَكُمْ ﴾ [سورة البقرة : ١٨٧] ، له م ئایه ته دا خوی په ره ردگار پیده دات به
 جووت بوون له گهل خیزان دا . ئه وه شمان بو دهر ده که ویت که پُوژوو گرتن
 خوگرتنه وه یه له جووت بوون له گهل خیزاندا و خواردن و خواردنه وه ، وه
 هه ره که سیک پُوژوو که ی به تال بکاته وه به جووت بوون له گهل خیزاندا ،
 پیویسته له سه ره پُوژوو که ی قه زا بکاته وه و که فاره تیش بدات ، به لگه ش
 له سه ره ئه مه فهرمووده ی (أبوهريرة) یه ﷺ که له پیغهمبهر وه ﷺ
 ده گپیتته وه و ده فهرموویت : "أَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلَكْتُ؟ قَالَ :

وَمَا أَهْلَكَ؟ قَالَ: وَقَعْتُ عَلَيَّ امْرَأَتِي فِي رَمَضَانَ، قَالَ: هَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَعْتِقَ رَقَبَةً؟ قَالَ: لَا، قَالَ: هَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَصُومَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ؟ قَالَ: لَا، قَالَ: فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تُطْعِمَ سِتِّينَ مَسْكِينًا؟ قَالَ: لَا قَالَ: اجْلِسْ، فَجَلَسَ، فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ بَعْرَقَ فِيهِ تَمْرٌ، قَالَ: تَصَدَّقْ بِهِ، قَالَ: مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا أَحَدٌ أَفْقَرُ مِنَّا، قَالَ: فَضَحَكَ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى بَدَتْ أُنْيَابُهُ، قَالَ: خُذْهُ فَأَطْعِمَهُ أَهْلَكَ " (١٣٤).

واته : پیاویک هاته خزمه تی پیغه مبهەر (ﷺ) و پئی فهرموو :
 تیاچوم ئه ی پیغه مبهری خوا ، ئه ویش پئی فهرموو : چی له ناوی بردیت ؟ فهرموو : له گه ل خیزانه که مدا جوت بووم له مانگی رهمه زاندا ، فهرموو : ئایا ده توانیت کویله یه ک رزگار بکهیت ؟ فهرموو : نه خیر ، فهرموو : ئایا ده توانیت دوو مانگ له سه ر یه ک به روژوو بیت ؟ فهرموو : نه خیر ، فهرموو : ئایا ده توانیت خواردنی شه ست هه ژار بدهیت ؟ فهرموو : نه خیر ، فهرموو باشه دانیشه و چاوه ری بکه ، ئه ویش دانیشت ، له و کاته دا سه به ته یه ک خورمایان هینا بو پیغه مبهری خوا (ﷺ) فهرموو : ئه م خورمایه به ره و بیکه به خیر ، فهرموو : له نیوان ئه م په رو ئه و په ری ئه م شاره دا که سیکی تر نی یه له ئیمه هه ژارتر بیت ، (أبو هريرة) (رضی اللہ عنہ) ده فهرموویت : پیغه مبهری خوا (ﷺ) پیکه نی تا دانه کانی ده رکهوت و فهرموو : بیبه ، به خواردنی خیزانه که تی ده .

(١٣٤) ثبت الحديث بألفاظ مختلفة عن البخاري : (٥١٦/١١) رقم : (٦٧٠٩) و (١٩٣٦) ، ومسلم رقم : (١١١١) ، والترمذي رقم : (٧٢٤) ، والبيهقي : (٢٨٨/٦) ، وأبي داود رقم : (٢٣٩٠) ، والدارمي : (١١/٢) ، وابن ماجه رقم : (١٦٧١) ، وابن أبي شيبة : (١٨٣/٢ — ١٨٤) ، وابن خزيمة : (٣/ ٢١٦) ، وابن الجارود رقم : (١٣٩) ، والشافعي رقم : (٢٩٩) ، ومالك : (١/ ٢٩٧) ، وعبدالرزاق : (٤/ ١٩٦) . وأرسله بعضهم ، ووصله جلهم ، وصحت عند بعضهم زيادة : " اقضي يوما مكانه " وقد صححها الحافظ ابن حجر في (الفتح) : (٥١٦/١١) ، وهو كما قال ، **والعرق** : زنبيل منسوج من بسائج الخوص . واته : زه مبيليكي چنراو له شوئی دار.

قهزا کردنه وه :

۱ - موسولمانی خواناس - خوای پهروهردگار زانستی شه رعیمان
 فیرکات - بزانه که قهزا کردنه وهی له دهست چوههکانی رهمه زان پیویست
 نییه راسته وخۆ پاش رهمه زان بی ، به لکو پیویسته له سه رخۆ بی په له
 کردن بی ، له بهر ئه و فرموده یه ی که له دایکه (عائشه) وه - رهای
 خوای لیبت - دهگیرنه وه فرموویه تی : " كَان يَكُونُ عَلَيَّ الصَّوْمُ مِنْ
 رَمَضَانَ فَمَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَقْضِيَهُ إِلَّا فِي شَعْبَانَ " (۱۳۰) .

واته : قهزای رهمه زانم له سهر ئه مایه وه و نه م ده توانی قهزای
 بکه مه وه له شه عباندا نه بی .

ئیمامی (الحافظ) - په حمه تی خوای لی بیت - له کتیبی (الفتح)
 دا : (۴ / ۱۹۱) فرموویه تی : (فرموده که به لگه یه له سهر دواخستنی
 قهزا کردنه وهی رهمه زان ، جا ئه و دواخستنه له بهر عوزریک بی یان بی عوزر
 بی) .

ئه وهش ئاشکرا و به لگه نه ویسته زوو قهزا کردنه وهی چاکتره له
 دواخستنی ، چونکه زوو قهزا کردنه وهی ئه چیته ژیر ئاماژه ی گشتی ئه و
 به لگانه ی که ئاماژه به په له کردن ده کن له کاری خیردا و دوانه خستنی ،
 به لگه ی ئه وهش له قورئانی پیروژدا : ﴿ وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ ﴾ [آل عمران :
 ۱۳۳] ، واته : پیش برکی بکه ن بو به دهست هینانی لی خوش بوونی
 پهروهردگارتان .

ههروهها ووتهی خوای به توانا و پایه بهرز : ﴿أُولَئِكَ يُسَارِعُونَ فِي

الْحَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ﴾ [المؤمنون : ٦١] .

٢ - پئویست نزیه قهزاکردنه وه که له دواى یهك بن ، بهوهی که

چونیتی قهزاکردنه وهی بشوبهینریت به چونیتی ئەدا کردنی ، له بهر ووتهی

خوای پایه بهرز : ﴿فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾ [البقرة : ١٨٥] .

وه (ابن عباس) - رهزای خوا له خوای و باوکیشی بییت -

فهرموویه تی : ((لا بأسَ أَنْ يُفَرَّقَ)) (١٣٦) .

واته : نکولی و هیچ له وهدا نزیه ئەگەر جیا بکرینه وه .

وه (أبوهريرة) رضي الله عنه فهرموویه تی : ((يُوَاتِرُهُ إِنْ شَاءَ)) (١٣٧) .

واته : ئەگەر بیه ویت ئەتوانی تاکی بکات ، واته لیک جیا بکریته وه .

بهلام سه بارهت به و فهرموودهیهی که له (أبوهريرة) وه رضي الله عنه

دهیگێرپنه وه به (مرفوع) ی : " مَنْ كَانَ عَلَيْهِ صَوْمٌ مِنْ رَمَضَانَ فَلْيَسْرِدْهُ

وَلَا يُقَطِّعْهُ " (١٣٨) .

واته : ئەو که سهی پوژووی رهه زانی له سه ره با له سه ریهك بن و

نیوانیان نه خات .

(١٣٦) عَلَّقَهُ الْبُخَارِيُّ : (٤ / ١٨٩) ، ووصله عبدالرزاق ، والدارقطني ، وابن أبي شيبة ، بسند صحيح .

وانظر : (تعليق التعليق) : (٣ / ١٨٦) .

(١٣٧) راجع له (إرواء الغليل) : (٤ / ٩٥) .

(١٣٨) وقد زدنا هذا بياناً بالاستفسار مشافهةً من شيخنا (الألباني) نفع الله به ، فذكرَ نحواً مما كتبنا ، و

ئەم فەرموودەیه لاوازه (واتە : **ضعیف**) ه .

پوختەیی ووتەش ئەوێهه که هیچ فەرموودەیهکی (**مرفوع**) ی
 (**صحيح**) نەیه . له سنوری زانستماندا . له سەر جیاکردنەوه یان له دوای
 یهك بوون ، نزيك ترين و ئاسان ترينيان ئەوێهه که هەر دوو شیوه که پەوايه
 ، ئیمام و پیشه‌وای ئەهلی سوننه (**أحمد بن حنبل**) یش . پەحمەتی خوای
 لیبیت . ئەمەیی فەرمووه ، ئیمامی (**أبو داود**) له (**مسائل**) ه کهیدا : (**ص** :
 ۹۵) فەرموویهتی : ((بیستم پرسیار کرا له (**أحمد**) دەربارەیی قەزای
 پەزماهان ؟ فەرمووی : ئەگەر ویستی جیا یان دەکاتەوه ، وه ئەگەر ویستی
 له سەر یهك دەیگرئ)) خواش زاناتره .

له بهر ئەوه ، پەوا بوونی لیک جیا کردنەوه یان ، نه فی له سەر یهك
 بوونیان ناکات .

۳ = زانایان کۆ پان له سەر ئەوهی که ئەگەر کهسیک مرد و نوێژی له
 دەست چوویی له سەر بوو وهلییه‌کهی (که سوکاری) له جیاتی قەزای
 ناکاتەوه ، نه خۆی و نه جگه له ویش ، هەر وه‌ها هەر کهس توانای پۆژووی
 نه‌بی کهس پۆژوو ناگریت له جیاتیدا تا له ژياندا ما بی به‌لکو به‌رام‌به‌ر به
 هەر پۆژیک نانی هەر ژاریک دەدات ، هەر وه‌کو چۆن (**أنس**) رضی الله عنه ئەنجامی دا
 لهو (**أثر**) ه‌ی که پیش که میک هینامانه وه .

به لآم ئەو كەسەى بمریت و پۆژووی نه زری له سه ربى وه لیه كه ی له جیاتى پۆژوو ده گریت ، له بهر ئەو فهرموده یه ی پیغمبەر (ﷺ) كه تیبدا فهرموویه تی : " مَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ صَوْمٌ صَامَ عَنْهُ وَلِيُّهُ " (۱۳۹) .

واته : هه ر كه سى مرد و پۆژووی له سه ربوو وه لیه كه ی له جیاتى پۆژوو ده گریت .

وه له (ابن عباس) هوه - په زای خوا له خو ی و باوكیشى بیّت - فهرموویه تی : " جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ (ﷺ) فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أُمَّي مَاتَتْ وَعَلَيْهَا صَوْمٌ شَهْرٍ فَأَقْضِيْهُ عَنْهَا ؟ قَالَ : نَعَمْ ، فَذَيْنُ اللَّهِ أَحَقُّ أَنْ يُقْضَى " (۱۴۰) .

واته : پیاویك هاته خزمهت پیغمبهری خوا (ﷺ) و فهرمووی : ئەى پیغمبهری خوا ، دایكم مردوو و پۆژووی مانگیكى له سه ره ، ئایا له جیاتى قه زای بکه مه وه ؟ فهرمووی : به لى قه زى خوا له پیشتره بو ئە وه ی قه زا بگریته وه .

ئەم فهرمووده گشتى یانه ئاشكران له وه ی كه پۆژوو گرتنى وه لى (كه سوکار) له جیاتى مردوو پى پى دراوه به هه موو جوړه كانى یه وه ، ئەمه ش ووتەى هه ندیکه له شافعی مه زه به كان ، و بوچوونى (ابن حزم) ه : (۷ / ۲ ، ۸) .

به لآم ئەم فهرموودانه له وه فهرمووده گشتى یانه كه تايبهت كراون ، كه واته : هىچ وه لى یه ك پۆژوو ناگریت له جیاتى مردوو جگه له پۆژووی

(۱۳۹) أخرجه البخاري : (۴ / ۱۶۸) رقم : (۱۹۵۲) ، ومسلم رقم : (۱۱۴۷) .

(۱۴۰) أخرجه البخاري : (۴ / ۱۶۹) رقم : (۱۹۵۳) ، ومسلم رقم : (۱۱۴۸) .

(نەزر) نەبی ئەمەش ووتە ی پێشەوا (أحمد) ه هەر وه کو چۆن له (مسائل الإمام أحمد) دا هاتوو له پیاویەتی (أبو داود) : (ص ۹۶) :
 فەرموویەتی : (بیستم) أحمد بن حنبل) فەرمووی : رُوژوو ناگیریت له
 جیاتی مردوو جگه له رُوژووی نەزر (صوم النذر) نەبی ، ئیمامی (أبو داود) دەلی ووتم به (أحمد) : ئەی مانگی رهمه زان ؟ فەرمووی : خواردن دەدری له جیاتیدا) .

ئەم بۆچوونەشە که نەفس پی ئارام دەبی ، دلێش پی دەکریتەوه ، سنگیش فینک دەکاتەوه ، و فیهی بەلگەش (فقه الدلیل) هەلی دەبژیریت ، چونکه ئەم بۆچوونە کار کردنی تیاپە به هەموو ئەو فەرموودانە ی که له م باره وه هاتوون ، به بی رەتکردنەوه ی هیچ یه کیکیان له گەل تیگە یشتنی راست بۆیان ، به تاییبەتی یه که میان ، چونکه (عائشة) - رەزای خوی لیبیت - به و رەهایی (مطلق) یه ای تی نه گە یشت که رُوژووی رهمه زان و جگه له ویش بگریته وه ، به لکو بۆ ئەوه دەچوو که خواردن بدریت و ئەمەشی لی دەگیرنەوه به و به لگە یه ی که (عمرة) دهیگریته وه : ((که دایکی مردوو هەندی رُوژووی رهمه زانی له سەر مابوو ، به (عائشة) ی فەرموو : قەزای بکه مه وه له جیاتیدا ؟ فەرمووی : نه خیر ، به لکو به رامبەر به هەر رُوژیک نیو (صاع) بدە به هەژاریک)) (١٤١) .

(١٤١) أخرجه الطحاوي في (مشكل الآثار) : (٣ / ١٤٢) ، و ابن حزم في (المحلى) : (٧ / ٤) - واللفظ له - بسند صحيح .

واش بریار دراوه که راوی فهرمووده (واته : ئه و که سهی
فهرمووده که دهگپرتهوه) له هه موو کهس شاره زاتره به واتای ئه وهی که
دهیگپرتهوه .

(حبر الأمة) ه واته : (ابن عباس) یش - په زای خوا له خوی و
باوکیشی بیّت - هه مان بوچوونی هه یه و فهرموویه تی : (ئه گهر مروّف
نه خۆش کهوت له رهمه زاندا ، پاشان مرد و پۆژووی نه گرت ، له جیاتی ئه وه
خواردن ده دریّت و قه زای له سه ر نی یه ، وه ئه گهر قه زای نه زر (صومُ
النذر) ی له سه ر بوو وه لای یه که ی له جیاتی ئه ودا قه زای ده کاته وه) (۱۴۲) .

ئه وه یش ئاشکرایه که (ابن عباس) - په زای خوا له خوی و
باوکیشی بیّت - خوی راوی فهرمووده ی دووه مه ، به تایبهت که
فهرمووده یه کی گپراوه ته وه به لگه یه له سه ر ئه وه ی وه لی له جیاتی مردوو
پۆژووی نه زر (صومُ النذر) ده گریت ، فهرمووده که ش : " أَنْ سَعْدَ بْنَ عَبَادَةَ
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ اسْتَفْتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ : إِنَّ أُمَّي مَاتَتْ وَعَلَيْهَا نَذْرٌ ؟ فَقَالَ : أَقْضِهِ
عَنْهَا " (۱۴۳) .

واته : (سعد بن عبادة) (ﷺ) پرسپاری کرد له پیغه مبهری خوا (ﷺ)
و فهرمووی : دایکم مردوو و پۆژووی نه زری له سه ره ؟ فهرمووی : له
جیاتی قه زای بکه ره وه .

(۱۴۲) أخرجه أبو داود بسند صحيح ، وابن حزم في (المحلى) : (۷ / ۷) و صحح إسناده .

(۱۴۳) رواه البخاري ومسلم وغيرهما .

ئەم لێك دانەو هەش دەگونجی له گەل بنه واکانی شەریعە تەدا هەر وەکو چۆن (العلامة ابن القيم) له کتیبی (إعلام الموقعین) یدا پوونی کردۆتەو ، وە زیاتر پونکردنەو و تووژینه وەهی (التوضیح و التحقیق) له و بارهیه وە کردوو له (تهذیب سنن أبي داود) دا : (٣ / ٢٧٩ - ٢٨٢) ، جا بۆی بگه پیره وە چونکه گرنکه .

٤ = ئەگەر که سێك بمریت و پۆژووی نەزری له سەر بی ، ئەوا پەوایه کۆمه لێك پیاو پۆژوو بگرن به ژماره ی ئەو پۆژانه ی که له سەریه تی ، **حەسەنی بەصری** فەرموو یه تی : (پەوایه ئەگەر سی پیاو له جیاتى که سێك هەر یه کێك پۆژێك پۆژووی بو بگریت) (١٤٤) .

سەبارەت به خواردن ، پەوایه ئەگەر وه لای یه که ی به ژماره ی ئەو پۆژانه ی که له سەریه تی هەژار کۆ بکاته وە و تیر خواردنیان بکات ، هەر وەکو چۆن (**أنس بن مالك**) ﷺ ئەم کاره ی ئەنجام داوه .

(١٤٤) أخرجه البخاري : (٤ / ١١٢) مُعَلَّقًا ، ووصله الدارقطني في (كتاب المُدْبِج) وصَحَّحَ سَنَدُهُ شيخنا الألباني في (مختصر صحيح البخاري) : (١ / ٥٨) . وانظر : (تغليق التعليق) : (٣ / ١٨٩) .
(تنبيه) : نَحَرَفَ اسْمُ كِتَابِ (المُدْبِج) في بعض المراجع إلى كتاب (الذبح) ! و هو تحريفٌ قبيحٌ فتذكَّرْ .

که فارهت دان :

١ - فهرمودهی (**أبو هريرة**) رضی اللہ عنہ دهربارهی ئه و پیاوهی که له نیوه پۆی رهمه زاندا له گه ل خیزانه کهی دا جووت بوو بوو له پیشدا باس کرا که چۆن قه زا کردنه وه و که فارهتی له سه ره ، ئه وهیش : پزگار کردنی کۆیله یه که ، ئه گهر دهستی نه کهوت پۆژووگرتنی دوو مانگی له سه ریه ک ، ئه گهر نهیتوانی خواردن پیدانی شهست هه ژار .

وه ووتراوه : که که فارهتی جووت بوون به هه لبژاردنه (**التخیر**) نه که به له دوا یه ک (**الترتیب**) ، به لام ئه وانهی پیاویه تی له دوا ی یه ک ده گپنه وه زۆر ترن و پیاویه ته که یان هه لبژاردنه تر (**أرجح**) ه ، چونکه ژماره یان زیاتره ، و زیادهی زانستیان پیییه . له کاتی کدا کۆ پان له سه ر ئه وهی که جووت بوون پۆژوو به تال کره وه یه ، که چی ئه مه پوی نه دا له پیاویه ته کانی تردا ، ئه و که سه ش که زانستی پییی به لگه یه له سه ر ئه وهی که زانستی پیی نییه ، هه روه ها له و هۆکارانه ی که ته رجیحی له دوا ی یه که که (**الترتیب**) ده دن ئه وه یه که ئه مه یان باشته ره ، وه له بهر ئه وهی که کار پی کردنی به تال نییه ئه گهر بلین به هه لبژاردنه یان نه ، به پیچه وانهی دژه که ی .

٢ - ئه و که سه ی که فارهت دان بیگریته وه و توانای نه بی به سه ر پزگار کردن و پۆژوو و خواردندا که فاره ته که ی له سه ر ده که وی ، چونکه داواکاری (واته : **التکلیف**) به ستراره به توانا وه ، خوا ی پایه به رز فهرموویه تی : ﴿ لَا يَكْلَفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا ﴾ [البقرة : ٢٨٣] ، وه به به لگه ی

کرداری پیغه مبهەر ﷺ که که فاره تی له سه ر پیاوه که لادا کاتی دهست کورتی خوی پی ږاگه یاند ، وه سه به ته یه ک خورمای پی به خشی بو ئه وه ی به خواردنی خیزانه که ی بدات .

۳ - هیچ که فاره تیک ئافره ت ناگریته وه ، چونکه پیغه مبهەر ﷺ کرده وه یه کی پی ږاگه یه نرا پوویدا بوو له نیوان پیاوه که و خیزانه که ییدا ، ده بینین پیغه مبهەر ﷺ یه ک که فاره ت زیاتری پیویست نه کرد . خواش زاناره .

فیدیه دان :

۱ - ۲ / ئافره تی سک پر و شیرده ر ئه گه ر له خویان و منداله کانیا ن بترسن به رۆژوو نا بن و هه موو پۆژیک خواردنی هه ژاریک دده دن ، به لگه ی ئه وه یش له کتییی خویا ی په روه ردگار دا : ﴿وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَ فِدْيَةَ طَعَامِ مَسْكِينٍ﴾ ، روى هه لئینجاندی به لگه ش (وجه الاستدلال) ئه وه یه که ئه م ئایه ته تاییه ته به پیاو و ئافره تی پیر و نه خوشیک که هیوا ی چاک بوونه وه ی لی نه کری و شیرده ر و سک پر ئه گه ر له خویان و منداله کانیا ن بترسن ، هه ر وه کو باسه که ئاشکرا ده کریت له رپوا یه ته کانی (ابن عباس) و (ابن عمر) هوه ﷺ .

۳ - برای باوه ردار - له وه ی که پۆیشت - ئه وه ت بو ده رکه وت که ئه م ئایه ته (نه سخ) کراوته وه ، له به ر هه ردوو فه رمووده ی (ابن عمر) و (سلمة بن الاكوع) ﷺ به لام له (ابن عباس) هوه ده گێر نه وه که (نه سخ) نه کراوته وه و تاییه ته به پیاو و ژنی پیره وه که توانای پۆژوو گرتنیان

نیه پیویسته هه موو پۆژیک خواردن بدن به هه ژاریک . (١٤٥)

له بهر ئه مه له وانیه گومانی ئه وه ببریته که (ابن عباس) پیچه وانیه رۆبه ی هاوه لانه ، یان دوو بۆچوونی دژیه کی هه یه ، به تایبته ئه گهر زانیت به راشکاوی له ریوایه تی تردا فه رموویه تی (مه نسوخه) ریوایه ته که ش ئه مه یه که ده فه رموی : ((رَخَّصَ لِلشَّيْخِ الْكَبِيرِ وَالْعَجُوزِ الْكَبِيرَةِ فِي ذَلِكَ وَهُمَا يُطِيقَانِ الصَّوْمَ أَنْ يُفْطَرَا إِنْ شَاءَا أَوْ يُطَعَمَا مَكَانَ كُلِّ يَوْمٍ مَسْكِينًا وَلَا قِضَاءَ عَلَيْهِمَا ، ثُمَّ نُسِخَ ذَلِكَ فِي هَذِهِ الْآيَةِ : ﴿ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ﴾ ، وَتَبَتَ لِلشَّيْخِ الْكَبِيرِ وَالْعَجُوزِ الْكَبِيرَةِ إِذَا كَانَا لَا يُطِيقَانِ الصَّوْمَ ، وَالْحَبْلَى وَالرُّضْعُ إِذَا خَافْنَا أَفْطَرْنَا وَأَطَعَمْنَا كُلَّ يَوْمٍ مَسْكِينًا)) . (١٤٦)

واته : ریدراوه به پیاو و ژنی پیر له وه دا که توانای پۆژوشیان هه بی پۆژوکه یان بشکینن ئه گهر ویستیان ، یان هه موو پۆژیک خواردنی هه ژاریک بدن و قه زاشیان له سه ر نییه ، پاشان (نه سخ) بووه وه له م ئایه ته دا : ﴿ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ﴾ ، وه ئه وه جیگیر بوو که پیاو و ئا فره تی پیر ئه گهر توانای پۆژوویان نه بی و ئا فره تی سک پر و شیر ده ریش ئه گهر له خویان و منداله کانیان ترسان هه موو پۆژیک خواردنی هه ژاریک بدن .

(١٤٥) أخرجه البخاري : (٨ / ١٣٥ — الفتح) .

(١٤٦) أخرجه ابن الجارود رقم : (٣٨١) ، والبيهقي : (٤ / ٢٣٠) ، وأبو داود رقم : (٢٣١٨) ، و

ئەو کۆمەڵە یەسەیری رووکەش (**ظاهر**) ی ریوایەتی پێشوو یان کردوو ه لە لای (**البخاری**) له (**کتاب التفسیر**) له (**صحيح**) ه کەیدا کە ئاشکرایە لە نەفی کردنی (**نەسخ**) دا ، گومانی ئەوەیان برد کە (**حبر الأمة**) پێچەوانە ی زۆربە ی هاو ئەلانە ، بەلام کە پێکدادانیان کرد لە گەڵ ئەو ریوایەتە ی کە بەراشکاو ی باس لە (**نەسخ**) دەکات ، گومانی ئەوەیان برد کە دوو بۆ چوونی دژ یەکی هە یه !!

بەلام راستی یە کە گومانی تێدا نەبۆ ئەوە یه کە ئایەتە کە (**مەن سوخه**) بەلام بە تێگە یشتنی پێشین (**سە لە ف**) بۆ (**نەسخ**) ، چونکە پێشینە پیاوچاکان – رەزای خویان لیبیت – ووشە ی (**نەسخ**) یان دەفەرموو بەرامبەر بە هە لگرتنی ئاماژە ی گشتی و رەها و روکەش و جگە لە مانەشیان هەندی جار بە نەسخ دادەنا ((**فقد كان السلف الصالح يُطلقون النسخ على رفع دلالة العام والمطلق والظاهر وغيرها تارة**)) ، بۆ نمونە بە تاییەت کردن و تەقید کردن و لیکدانە وە ی موقە یە دیک بە رە هایە ک و راقە کردن و ئاشکرا کردنیان دەوت نەسخ ، تەنانەت هەندی جار بە (**الاستثناء**) واتە : لیدەر کردن ، و (**الشرط**) واتە : مەرج ، و سیفەش (**الصفة**) دەلین نەسخ ، چونکە ئەوانە هە لگرتنی ئاماژە ی روکەش و ئاشکرا کردنی مە بەستی تێدایە .

کەواتە : نەسخ لە زمانی ئەواندا بریتی یە لە ئاشکرا کردنی مە بەست بە شتیکی دەرەکی نە ک بە خودی پسته کە (^{١٤٧}) .

(^{١٤٧}) راجع لذلك : (**إعلام الموقعين**) : (١ / ٣٥) لابن القيم ، و (**الموافقات**) : (٣ / ١١٨) للشاطبي .

ئاشكراشه كه هەر كهسێ برونیتته ووته كانیان ووته یه کی زۆر - كه نایه ته ژماردن - ده بیئیت له و بابه ته و ، ئه و ئیشكالاته نه ی لا نامینئێ كه هۆكاره كه ی لیكدانه وه ی ووته كانیانه له روانگه ی زاروه ی تازه ی دوایینه كان (اصطلاح المتأخرین) ، ئه و ووته یه ی كه بریتیه یه له هه لگرتنی حوكمیه ی شه رعی پیشوو به به لگه یه کی شه رعی دواتر تابه ت به داوا لیكراوان ((واته : المكلفون)) .

٤ = ئه وه ش پشتگیری ئه م واتایه بكات ئه وه یه كه نایه ته كه گشتیه یه بو هه موو داوا لیكراویك ، ئه وانه ی توانایان هه بی به رُوژوو بن و ئه وانه یش توانایان نییه به رُوژوو بن ده یانگریته وه ، به لگه ی ئه وه یش له سوننه تا ئه و فه رموده یه یه كه ئیمامی (مسلم) له (سلمة بن الأكوع) هوه (ﷺ) ده یگریته وه كه فه رمویه تی : " كُنَّا فِي رَمَضَانَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَنْ شَاءَ صَامَ ، وَمَنْ شَاءَ أَفْطَرَ فَأَفْتَدَى بِطَعَامِ مَسْكِينٍ ، حَتَّى نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ : ﴿ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ﴾ " .

واته : ئیمه له رهمه زان دا له سه رده می پیغهمبهری خوادا (ﷺ) هه ر كه سێ بیویستایه به رُوژوو ده بوو ، ئه وه ش بیویستایه به رُوژوو نه ده بوو و خواردنی هه ژاریك فیدییه ی ده دا ، تا ئه و كاته ی ئه م نایه ته : ﴿ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ﴾ هاته خواره وه .

له وانه یه فه رموده ی (ابن عباس) كه به راشكاو ی باسی (نه سخ) ده كات هه ندیک ئیشكال دروست بكات كه ده فه رمووئێ : رییئدانه كه بو پیاو و ئافره تی پیر بوو كه له توانایاندا بووه ، به لام ئه م ئیشكاله نامینیت

ئەگەر لات پوون بووهوه که ئەو ووتەیه بۆ بەلگە هینانەوهیه نەک بۆ تاییبەت کردنی ، بەلگە ی ئەم تیگە یشتنەش خودی فەرمووده که یە چونکە ئەگەر رێپیدانە که بۆ پیاو و ئافرهتی پیر بوو پاشان (**نەسخ**) کراو مایه وه بۆ پیاو و ئافرهتی پیر ، واتای ئەم رێپیدانە که جارێک ریی پێ دەدرییت و جارێکی تر نە فی دەکرێ ئەگەر مەبهست له باس کردنی له لایه نیا نه وه رێپیدان و بەلگە هینانەوه نەبێ نەک تاییبەت کردن ؟ واتای چی دەبێ ؟

ئەگەر ئەووت بۆ ئاشکرا بوو ، پێی دلتیا بووی ، ئەووت لاجیگیر دەبییت که واتای ئایه ته که (**مه نسوخه**) سه بارهت به ئەوانه ی توانای رۆژوویان هه یه ، وه مه نسوخیش نییه سه بارهت به وانه ی که توانای رۆژوو گرتنیان نییه ، حوکمی یه که م به ئاماژه ی قورئان (**نەسخ**) بوه ته وه ، به لام حوکمی دووهم جیگیره به ئاماژه ی سوننهت و (**نەسخ**) یش نەبووته وه تا رۆژی دوا یی .

ئەو ووتەیه ی که (**ابن عباس**) له و رپوایه ته یدا که به پاشکاو ی باس له (**نەسخ**) ده کات ئەم بۆچوونه پته و ده کات : ((**وَتَبَّتْ لِلشَّيْخِ الْكَبِيرِ وَالْعَجُوزِ الْكَبِيرَةِ ، إِذَا كَانَا لَا يُطِيقَانِ الصَّوْمَ ، وَالْحَبْلَى وَالْمُرْضِعُ إِذَا خَافَا أَفْطَرْنَا وَأَطَعَمْنَا كُلَّ يَوْمٍ مَسْكِينًا**)) .

وه زیاتر فەرمووده که ی (**معاذ بن جبل**) ئاشکرای ده کات ﷺ که فەرموویه تی : ((**أَمَّا أَحْوَالُ الصِّيَامِ ، فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدِمَ الْمَدِينَةَ فَجَعَلَ يَصُومُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ، وَصِيَامَ عَاشُورَاءَ ، ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ فَرَضَ عَلَيْهِ الصِّيَامَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ ... ﴾** الآیة ، ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ الْآیةَ

الأخرى : ﴿ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ ... ﴾ الآية ، فَأَثَبَتَ اللَّهُ صِيَامَهُ عَلَى الْمُقِيمِ الصَّحِيحِ ، وَرَخَّصَ فِيهِ لِلْمَرِيضِ وَالْمَسَافِرِ ، وَثَبَتَ الإِطْعَامَ لِلْكَبِيرِ الَّذِي لَا يَسْتَطِيعُ الصِّيَامَ فَهَذَا حَوْلَانِ ...)) (١٤٨) .

به م دوو فرموده هیه ش ئاشکران بۆ پوون کردنه وهی ئه وهی که ئایه ته که (مه نسوخه) سه بارهت به که سیئک توانای پۆژووی هه بی ، و مه نسوخ نیه سه بارهت به که سیئک توانای پۆژووی نییه ، واته : ئایه ته که تایبته دهکات .

له بهر ئه وه (ابن عباس) هاو دهنگه له گه ل هاوه لآن ، فرموده که شی ده گونجی له گه ل فرموده ی (عبدالله بن عمر) و (سلمة بن الأكوع) هه روه ها ووته کانی دژ یه ک نین ، چونکه ووته ی : ((لَيْسَتْ بِمَنْسُوخَةٍ)) راقه (ته فسیر) ده کریت به ووته ی ((إِنَّهَا مَنْسُوخَةٌ)) ، واته : ئایه ته که تایبته دهکات ، به مه ش ئاشکرا ده بیته که زاراوه ی (النسخ) له تیگه یشتنی هاوه لآندا به رامبه ره به زاراوه ی : (التخصیص) یان (التقیید) له تیگه یشتنی (الأصولیین المتأخرین) واته : زانا دوانیه کانی (الأصول) ، وه ئیمامی (القرطبی) ئاماژه ی به مه کردووه له (تفسیر) ه که یدا (١٤٩) .

٥ = برای موسولمان له وانیه گومانی ئه وه ببه ی ئه وهی که له (ابن عباس) و (معاذ بن جبل) ده یگیره وه ﷺ ته نها (رأی واجتهاد وإخبار) : ئیجتهاو و بۆچوونی خویان بی و گیره وه بی ، و ناگاته پله ی فرموده ی

(١٤٨) أخرجه أبو داود في (سننه) رقم : (٥٠٧) ، و البيهقي في (سننه) : (٤ / ٢٠٠) ، و أحمد في (المسند) : (٥ / ٢٤٦ - ٢٤٧) ، و سندُه صحیح .
(١٤٩) المسَمَّى : (الجامع لأحكام القرآن) : (٢ / ٢٨٨) .

(المرفوع) که حوکمی گشتی (عام) ی قورئانی پیّ تاییهت (تخصیص) دهکری ، یان ره ما (مُطلق) کانی قورئان پیّ قهید (تقیید) دهکری ، و گشتی (مُجمل) ه کانی قورئان پیّ ږاڅه دهکریټ ، وه لّامی ئه وهش ئه مه یه :

أ / ئه م دوو فهرمووده یه حوکمی (الرفع) یان هه یه ، به کورای زانایانی زانستی فهرمووده کانی پیڙه مبر خوا ﷺ بویه نا بیټ هیچ باوه ږداریک - که خوا و پیڙه مبر ی ﷺ خوش دهوی - ئه گهر ئه م دوو فهرمووده یه له لا جیگیر بو پیچه وانه یان بکات ، چونکه ئه م دوو فهرمووده یه دهرباره ی ږاڅه (تفسیر) یه ک هاتون په یوه نده به هوکری هاتنه خواره وه وه (واته : أسباب التزل) .

واته : ئه م دوو هاوه له که ئاماده ی هاتنه خواره وه ی (وهی) و دابه زینی ئایه ته کان بوون ، وه هه والیان دهرباره ی یه کیک له ئایه ته کانی قورئانی پیروژ دابی که له ئه و شته دابه زیووه ، بی گومان ئه م ووته یه فهرمووده یه کی (مُسنَد) ه (١٥٠) .

ب / (ابن عباس) ئه م حوکمه ی داوه بو ئافره تی سک پړو شیردر ، باشه له کوئوه ئه م حوکمه ی داونه تی ؟ گومان له وه دانی یه که له سوننه ته وه ، به تاییهت خوئی به ته نها ئه مه ی نه فهرمووه ، به لکو (عبدالله بن عمر) هاو دهنکه له گه لی دا که ده گپړیته وه ئه م ئایه ته (مه نسوخه) .

(١٥٠) انظر: (تدريب الراوي) : (١ / ١٩٢ — ١٩٣) للسيوطي ، و (علوم الحديث) ص : (٢٤) لابن الصلاح .

له (مالك) هوه دهگيرينه وه ئه ویش له (نافع) هوه كه (ابن عمر) پرسيارى لى كرا ده باره ی ئافره تی سك پر ئه گهر له منداله كه ی ترسا ، فه رموى : " تُفْطِرُ وَتُطْعِمُ مَكَانَ كُلِّ يَوْمٍ مَسْكِينًا مُدًّا مِنْ حِنْطَةٍ " (١٥١) ، واته : پوژوو ناگريت و بهرامبه ر به هر پوژيک خواردنى هه ژاريك ده دات (مُد) يك له گه نم .

وه له (ابن عمر) هوه دهگيرينه وه كه فه رمويه تی : " الْحَامِلُ وَالْمَرْءُ تُفْطِرُ وَلَا تَقْضِي " (١٥٢) ، واته : ئافره تی سك پر و شيرده ر پوژوو ناگريت و قه زاشى ناكاته وه .

وه له ريگه يه كى تره وه : " أَنَّ امْرَأَتَهُ سَأَلَتْهُ وَهِيَ حُبْلَى ، فَقَالَ : أَفْطِرِي وَأَطْعِمِي عَنْ كُلِّ يَوْمٍ مَسْكِينًا وَلَا تَقْضِي " (إسناده) ه كه شى (جيد) ه ، وه له ريگه ي سى يه مه وه هه ر له وه وه ﷺ : " أَنَّ بِنْتًا لَهُ كَانَتْ تَحْتَ رَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ ، وَكَانَتْ حَامِلًا ، فَأَصَابَهَا عَطَشٌ فِي رَمَضَانَ ، فَأَمَرَهَا أَنْ تُفْطِرَ وَتُطْعِمَ عَنْ كُلِّ يَوْمٍ مَسْكِينًا " .

ج / هيج له هاوه لانى پيغه مبهەر ﷺ پيچه وانه ی (ابن عباس) نين (١٥٣)

ﷺ

ئهم پوون كردنه وه واتای لا بردنى پوژوومان بو دهكات له سه ر ئافره تی سك پر و شيرده ر كه له فه رموده كه ی پيشوى (انس بن مالك)

(١٥١) أخرجه البيهقي في (سننه) : (٤ / ٢٣٠) من طريق الإمام الشافعي ، و سنده صحيح .

(١٥٢) أخرجه الدارقطني : (١ / ٢٠٧) و صححه .

(١٥٣) كما نصَّ ابنُ قدامة في (المغني) : (٣ / ٢١) .

الكعبي) هوه هاتووه ، وه ئه وهش كه تايبه ته به ترسان له سه ر خۆی و منداله كهی ، و ئه وهی كه فیدیه دانی له سه ره نهك قه زا كردنه وه ، له (ابن عباس) هوه ده گێر نه وه كه یه كێك - له وه كه نيزه كانه ی كه مندالی لیی هه بوو (أم ولد) - به سك پری یان شیردهری ببینی و فه رموی : " أَنْتِ مِنَ الَّذِينَ لَا يُطِيقُونَ ، عَلَيْكَ الْجَزَاءُ ، وَلَيْسَ عَلَيْكَ الْقَضَاءُ " (١٥٤) .

واته : تو له وانه ی كه توانای رۆژوویان نییه ، فیدیه دانت له سه ره نهك قه زا كردنه وه .

هه ر كه سی ووتی لابرندی رۆژوو له سه ر سك پیر و شیردهر وه كو لابرندی رۆژوو له سه ر ریبوار (موسافر) ، و له سه ر ئه وه بریاری دا كه پیویسته قه زای رۆژوو كه ی بكاته وه ، ئه وا ووته كه ی ر هت ده كریتته وه و لیی وه ر ناگیریت ، چونكه قورئانی پیروژ واتای لابرندی رۆژووی له سه ر ریبواران ر پوون كردۆته وه به : ﴿فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾ ، هه روه ها واتای لابرندی رۆژووی له سه ر ئه وانه ی كه توانایان نییه ر پوون كردۆته وه به : ﴿وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مَسْكِينٍ﴾ ئه وه شت لاجیگیر بووه كه سك پیر و شیردهر له وانن كه ئه م ئایه ته ده یانگریته وه ، به لكو تايبه ته به وانه وه .

شەوی قەدر :

ئەم شەوێ فەزلی گەورەییە ، چونکە شەوی هاتنە خوارەوێ قورئانی پیرۆزە ، ئەو قورئانەیی رینیشاندەرە بۆ کەسێک دەستی پێئوێ بگرتیت بۆ رینگەیی سەر بەرزێ و سەرفە رازی ، بەرزیشی دەکاتەوێ بۆ چلە پۆپەیی سەرفە رازی و مانەوێ هەتا هەتایی ئوممەتی ئیسلامیش کە شوینکە وتووی سوننەتەکانی پیغه مبهەر کە یەتی ﷺ شوین پێی بە شوین پێی ، لەم شەوێدا ئالاهەل ناکات ، و کەوان دانانی ، بە لکو پیش برکی دەکەن لە زیندو کردنەوێ بە بیر و باوهرەوێ لە گەل چاوهری کردنی پاداشت لە لایەن خواوە .

ها بگرە برای موسولمان ئەمەش ئەو ئایەتە قورئانیانە و ئەو فەرموودانەیی پیغه مبهەر ﷺ کە لێی وێ دەگێرێنەوێ و دەربارەیی ئەم شەوێ هاتووە ، ئەو هەش بەم شیوێه :

۱- فەزلی شەوی قەدر :

بەسە بۆ پایەیی شەوی قەدر کە چاکترە لە هەزار مانگ ، خوی بە توانا و پایە بەرز فەرموویەتی :

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ تَنْزِيلُ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ﴾ [القدر : ۱ - ۵].

وه تیایدا هه موو کرداریکی دانایانه جیا ده کریتته وه : خوای پایه بهرز

فه رموویه تی : ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مَبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ أَمْرًا مِنْ عِنْدِنَا إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ [الدخان : ٣ - ٦].

٢ - کاتی شهوی قه در :

ئه وه مان پی گه یشتوو له پیغه مبهری خواوه ﷺ که ئه وه شهوه شهوی بیست و یهک ، و شهوی بیست سی ، و شهوی بیست و پینج ، و شهوی بیست و چهوت ، و شهوی بیست و نو ، وه شهوی کۆتایی مانگی رهمه زانه ^(١٥٥) .

ئیمامی (الشافعی) فه رموویه تی : ((ئه مه له لای من وه کو ئه وه یه - خواش زاناته - که پیغه مبهەر ﷺ وه لآمی ده دایه وه به و پی یه ی که پرسیری لی ده کرا له سه ر ئه وه شهوه ، پییان ده فه رموو : ئایا به دوایدا بگه ریین له شهوی ئه وه دا ، ده یفه رموو : به دوایدا بگه ریین له شهوی ئه وه دا)) ^(١٥٦) .

ووته ی هه لَبَزارد ه ش ئه وه یه که له (١٠) ده شه وه تاکه کانی کۆتایی رهمه زاندا بی ، به لگه ش له سه ر ئه مه فه رموده ی (عائشه) یه - ره زای خوای لیبیت - که فه رموویه تی : " كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُجَاوِرُ فِي

^(١٥٥) والأقوال الواردة فيها مختلفة ومتغايرة ، و قد صَنَّفَ الإمام العراقي رسالة مفردة سماها : (شرح الصدر بذكر ليلة القدر) استوعب فيها كلام العلماء في المسألة ، فلتنظر .
^(١٥٦) فيما نقله عنه البغوي في (شرح السنة) : (٦ / ٣٨٨) .

العَشْرِ الْأَوَّخِرِ مِنْ رَمَضَانَ وَيَقُولُ : تَحَرَّوْا (وفي رواية : التَّمَسُّوا) لَيْلَةَ الْقَدْرِ
 فِي (الْوَتْرِ مِنْ) الْعَشْرِ الْأَوَّخِرِ مِنْ رَمَضَانَ " (١٥٧) .

واته : پیغه مبهەری خوا ﷺ له ده روژی کوئایی رهمه زاندا له مزگهوت
 ده مایه وه بو خوا په رستی (**الإعتكاف**) ، و ده یفه رموو : له تاكه كان له ده
 شهوی کوئایی رهمه زان دا بگه رین به دوای شهوی قه در دا .

به لām ئەگەر مرۆف لاواز بوو یان توانای نه بوو با حه وتی کوئایی له
 ده ست نه پوات ، له بهر ئه و فرموویدی ه ی که له (**ابن عمر**) ه وه
 ده یگێر نه وه که فرموویه تی : پیغه مبهەری خوا ﷺ فه رموویه تی :
 التَّمَسُّوْهَا فِي الْعَشْرِ الْأَوَّخِرِ ، فَإِنْ ضَعُفَ أَحَدُكُمْ أَوْ عَجَزَ فَلَا يَغْلِبَنَّ عَلَى
 السَّبْعِ الْبَوَاقِي " (١٥٨) .

واته : به دوایدا بگه رین له ده شهوی کوئایی دا ، ئەگەر یه کیکان
 لاواز بوو یان توانای نه بوو ، با له دهستی نه پوات له و حه وتی که ماون .

ئەمەش ئەو ووتیه ی پیغه مبهەر ﷺ راقه و ته فسیر ده کات که
 فرموویه تی : " أَرَى رُؤْيَاكُمْ قَدْ تَوَاطَّاتُ فَمَنْ كَانَ مُتَحَرِّبَهَا فَلْيَتَحَرَّهَا فِي
 السَّبْعِ الْأَوَّخِرِ " (١٥٩) .

واته : وا ئەبینم خه ونه کانتان پیکهاتوون ئەگەر هەر که سی و یستی
 به دوایدا بگه ریّت با له حه وتی کوئایدا بی .

(١٥٧) أخرجه البخاري : (٢٢٥ / ٤) رقم : (٢٠١٧) و (٢٠١٩) و (٢٠٢٠) ، و مسلم رقم : (١١٦٩) .
 (١٥٨) أخرجه البخاري : (٢٢١ / ٤) رقم : (٢٠١٥) ، و مسلم رقم : (١١٦٥) .
 (١٥٩) انظر التعليق السابق .

ئەوێش زانراوه له سوننه تهوه که زانینی ئەو شهوه هه لگراوه ، چونکه خه لکی دوو به ره کێیان کرد له سه ر ئەو شهوه و به هۆیه وه هه لگرا ، له (عبادة بن الصامت) رضي الله عنه ده گێر نه وه فه رموویه تی : پیغه مبه ری خوا صلی الله علیه و آله له شهوی قه دردا ده رچوو دوو پیاو له موسولمانان دوو به ره کێیان ده کرد له سه ر شهوی قه در ، فه رمووی : " إِنِّي خَرَجْتُ لِأُخْبِرَكُمْ بَلِيلَةَ الْقَدْرِ فَتَلَا حِي (١٦٠) فُلَانٌ وَفُلَانٌ فُرِفِعَتْ ، وَعَسَى أَنْ يَكُونَ خَيْرًا لَكُمْ ، فَالْتَمِسُوهَا فِي النَّاسِعَةِ وَالسَّابِعَةِ وَالْحَامِسَةِ (وفي رواية : فِي السَّبْعِ وَالْتَسَعِ وَالْخَمْسِ " (١٦١) .

واته : من هاتم بو ئەوهی هه والی ئەو شهوه تان پی بدهم ، به لام له بهر ئەوهی فلان و فلان دوو به ره کێیان کرد ، هه لگرا ، هیوام وایه ئەو کاره خیر بی بۆتان ، جا به دوایدا بگه رین له نۆیه م ، و حه وته م ، و پینجه م (وه له ریوایه تیکی تردا : له حه وت ، و نۆ ، و پینج دا) .

بیر خستنه وه یه ک :

هه ندیک فه رمووده مان پی گه شیتوو ه که شهوی قه در له ده شهوی کۆتاییه ، وه هه ندیکی تر که له تاکه کانی دهی کۆتاییه ، یه که میان گشتییه و دوو هه میان تاییه ته ، و تاییه تیش پیش ده خرئ له سه ر گشتی ، هه روه ها هه ندیک فه رمووده ئاماژه به وه ده که ن که له حه وته ی کۆتایی بی ، ئەمه ش تاییه ته به نه توانین و لاوازیه وه و ئیشکالیش نییه له نیوانیاندا ، لیژهدا فه رمووده کان یه ک ده گرنه وه و دژ یه ک نین ، وه کۆ ده بنه وه و بلاوه ناکه ن .

(١٦٠) تلاحی : تخصام ، واته : دوو به ره کی کردن .

(١٦١) أخرجه البخاري : (٤ / ٢٣٢) رقم : (٢٠٢٣) و (٤٩) .

پوختهی ووتیش ئه وه یه که موسولمان به دوای شهوی قه دردا ده گه پیت له ته کاکانی دهی کۆتایی ، شهوی بیست و یهک ، و بیست و سی ، و بیست و پینج ، و بیست و چهوت ، و بیست و نۆ ، وه ئه گه ر لاواز بوو یان توانای نه بوو ئه و با له تاکه کانی ئه و چهوتهی که ماوه به دوایدا بگه ریت : (شهوی بیست و پینج ، و بیست و چهوت ، و بیست و نۆ) ، خواش زاناره .

٣ - چۆن موسولمان به دوای ئه م شهوه دا بگه ریت ؟

ئه م شهوه پیرۆزه هه ر که سیک له دهستی بچی ، هه موو خیریکی له دهست چوو ، که سیش له دهستی ناچی جگه له بی بهش نه بی ، له بهر ئه وه سوننه ته بو موسولمانی سور بوو له سه ر گوپرایه لی خوای په روه ردگار ، ئه م شهوه زیندوو بکاته وه به باوه ره وه بو به دهست هی نانی پاداشتی گه وهی خوای په روه ردگار ، ئه گه ر ئه وهی ئه نجام دا خوای په روه ردگار له و تاوانانه ی کردونیه تی خو ش ده بی .

پیغه مبهەر ﷺ فه رموویه تی : " مَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ " (١٦٢) .

واته : هه ر که سی شهوی قه در زیندو بکاته وه و باوه ری پیی هه بی و چاوه ری پاداشتی خوا بی ، خوا له تاوانه کانی پیشووی خو ش ده بی .

سوننه تیشه له و شهوه دا پارانه وه زۆر بکریت ، چونکه له دایکه (عائشة) وه - په زای خوای لیبت - ده گپنه وه که فه رموویه تی : " و وتم : ئه ی پیغه مبهری خوا ئه گه ر زانیم چ شهوی شهوی قه دره ، چی بلیم له و

شهوه دا ؟ فهرمووی : بلی : اللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي " (۱۶۳) .
واته : خوايه تۆ لیّ بوردهیت و لیبور دنت خۆش ئهوی ، لیم ببوره .

برام - خوای پهروه دگار به ره که تهی خۆیت به سهردا برپێژیت و سهرکه وتووت کات بۆ گوێرایه لی خۆی - که زانیت ئه م شهوه چ شهویکی گه وره یه ، که وابوو ده شهوی کۆتایی ههسته و زیندووی بکه ره وه به په رستن و دورکه وتنه وه له ئافره تان ، و فره مان بکه به خیزانه که ت به و شتانه و په رستنی زیاتر بکه له م شهوه دا .

له (عائشة) وه - په زای خوای لیبیت - ده گێر نه وه ، فهرمووی تهی : "كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا دَخَلَ الْعَشْرُ شَدَّ مُمْرَهُ" (۱۶۴) ، وَأَحْيَى لَيْلَهُ ، وَأَيَّقَطَ أَهْلَهُ " (۱۶۵) .

واته : پیغه مبهەر ﷺ ئه گه ره ده شهوی کۆتای به ابته یه پشتی لیّ ده به ست (واته : دور ئه که وته وه له جووت بوون له گه ل خیزانه کانیدا) و شهوه کانی زیندو ده کرده وه خیزانه کانیشی به خه بهر ده هینا .

هه ره ها له (عائشة) وه ده گێر نه وه فهرمووی تهی : "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَجْتَهِدُ فِي الْعَشْرِ الْأَوَّخِرِ مَا لَا يَجْتَهِدُ فِي غَيْرِهَا" (۱۶۶) .

(۱۶۳) أخرجه الترمذي رقم : (۳۷۶۰) ، وابن ماجه رقم : (۳۸۵۰) عن عائشة . وسنده صحيح .

وراجع لشرحه : (بغية الإنسان في وظائف رمضان) ص : (۵۵ — ۵۷) لابن رجب الحنبلي .

(۱۶۴) واته : دور ئه که وته وه له ئافره ت به مه به ستی خوا په رستن ، وه قۆلی بۆ هه ل ده کرد و

به دوایدا دوگه را .

(۱۶۵) أخرجه البخاري : (۴ / ۲۳۳) رقم : (۲۰۲۴) ، و مسلم رقم : (۱۱۷۴) .

(۱۶۶) أخرجه مسلم رقم : (۱۱۷۴) .

واته : پیغه مبهری خوا ﷺ له ده روژی کۆتایدا زیاتر ههولێ

خواپهرستی ده دا به شیوهیهك ئه وههولێ له روژانی تر دا نه ده دا .

٤ - نیشانه کانی ئەم شهوه :

بزانه ئه ی بهنده ی گوپرایه ل - خوای پهروهردگار یارمهتیت بدات به رهحمی

خوی و پشتوانیشت بی به سهرکه وتنی خوی - که پیغه مبهری خوا ﷺ

دهمه و بهیانی ئەم شهوه ی بو وسف کردوین ، بو ئەوه ی موسولمان بزانی

ئەم شهوه چ شهویکه (١٦٧) :

له (اَبِي بِن كَعْب) هوه ﷺ دهگیرنه وه که فهرموویه تی : پیغه مبهر

ﷺ فهرموویه تی : " صَبِيحَةُ لَيْلَةِ الْقَدْرِ تَطْلُعُ الشَّمْسُ لَا شُعَاعَ لَهَا ، كَأَنَّهَا

طَسَتْ حَتَّى تَرْتَفِعَ " (١٦٨) .

واته : به ره بهیانی شهوی قه در خور هه لدیت و تیشکی نییه ،

ههروه کو ته شتیك تا ئە و کاته ی بهرز ده بیته وه .

(١٦٧) خه لکی عه وام (نه شارهزا له دین) زور نیشانه یان هه یه ده رباره ی شهوی قه در و

هه مووشی خورافی و بیر و باوه ری پوچه لن ، له وانه : داره کان سوچه ده بهن ، وه

خانوه کان ده خه ون (!) و ... و ... هتد .

منیش ده لیم : له کوردستانی خوشمان هه ندی له و خورافه ت و بیر و باوه ره

پوچه لانه له لای خه لکی عه وام باسی لی وه ده کریت ، له وانه : له م شه وه دا ئە ستیره

دا ناچو ری ت و سه گه کان ناوه رن و ... و ... هتد ، که هه مووی و ته ی پوچه ل و بی

به لگه ن و هیه ب نه وایه کیان نییه له ئایینی ئیسلامی پیروژدا .

(١٦٨) أخرجُه مسلم رقم : (٧٦٢) .

وه له (أبو هريرة) وه (رضي الله عنه) ده گيرنه وه فه موويه تی : باسی شهوی

قه درمان ده کرد له لای پیغه مبهری خوا (ﷺ) فه رموی :

" أَيُّكُمْ يَذْكُرُ حِينَ طَلَعَ الْقَمَرُ ، وَهُوَ مِثْلُ شِقِّ جَفْنَةٍ " (١٦٩) .

واته : کامه تان له یادیتی کاتی مانگ ده رکهوت وه کو نیوهی قاپیک بوو.

وه له (ابن عباس) هوه - په زای خوا له خوی و باوکی بیت - ده گيرنه وه

فه رموی ته تی : پیغه مبهەر (ﷺ) فه رموی ته تی :

" لَيْلَةُ الْقَدْرِ سَمْحَةٌ ، طَلْقَةٌ ، لَا حَارَّةَ ، وَلَا بَارِدَةَ ، تُصْبِحُ الشَّمْسُ صَبِيحَتَهَا ضَعِيفَةً حَمْرَاءَ " (١٧٠) .

واته : شهوی قه در شهویکی بی دهنگ و پوونه ، نه گهرمه و نه سارد

، خوری به یانیه که ی لاواز و سور ده بی .

(١٦٩) أخرجه مسلم رقم : (١١٧٠) .

وه (شِقِّ جَفْنَةٍ) : الشِقِّ : واته : نیو ، الجَفْنَةُ : واته : قاپ ، وه (القاضي عياض)

ده فه رموی : (له م فه رمووده یه دا ئاماژه کراوه بو ئه وهی که له کوتای مانگدا ئاوا ده بیت ،

چونکه مانگ به و شیوهیه نابیت له کاتی ده رکهوتنیدا جگه له کوتای مانگ نه بیت) .

(١٧٠) أخرجه الطيالسي رقم : (٣٤٩) ، وابن خزيمة : (٢٣١/٣) ، والبزار : (٤٨٦/١) ، و سنده حسن .

مانه وه له مزگهوت بۆ خوا په رستن

((الإعتكاف))

۱ . حکمه تی مانه وه له مزگهوت خوا په رستنه :

پیشه وا (العلامة ابن القيم) فه رموویه تی : ((له کاتی کدا که چاک کردنه وهی دل و بهرده وام بوون له سهر ریگه ی بهره و خوا چوون (واته : بۆ خوا سولحان) وه ستاوه له سهر کۆ کردنه وهی بهره و خوا ، و کۆ کردنه وهی بلاو بووه کانی و به ته واو پوو تی کردنی بهره و خوی په روه ردگار ، چونکه بلاو بووه کانی دل هیچ کۆی ناکاته وه جگه له پوو کردنه خوی په روه ردگار نه بی ، له بهر ئه وهی زیاده ی خواردن و خواردنه وه و زیاده ی تیکه ل بوون له گه ل خه لک دا ، و زیاده ی ووتن ، و زیاده ی خه وتن کرداره کانی دل یان بهر به لاوتر ده کرد ، و به لاوه یان پی ده کرد به هه موو دۆله کاندا ، وه ده یبری له پۆیشتن بهره و لای خوی په روه ردگار یان لاوازی ده کات یان کۆسپی ده خاته ری و له کاری ده خات .

میهره بانیتی خوی به توانا و میهره بان به رامبه ر به به نده کانی ئه وهی کرد پۆژووی له سهر فهرز کردن که هۆی نه هیشتنی زیاده ی خواردن و خواردنه وهیه ، دلش به تال ده کات له ئاره زووه کانی که هۆی له کارخستنی تی له بهرده وام بوونی له سهر ریگه ی بهره و خوا چوون ، فهرز کردنه که ش به پی قازانج بووه به شیوه یه ک به نده سوودی لی وهر بگریت له دنیا و دوا پۆژیش دا ، و زیانیشی پی نه گه یه نی و نه شی بپی له قازنجه پیش وهخت و دوا خراوه کانی .

ههروهها ریی پیدان بهمانهوه له مزگهوت بۆ خوا په رستن ، ئهوهی که مه بهست و ناوه پۆکه کهی مانهوهی دله له سههر ریگهی خوای پایه بهرز و کومه ل بوونیتی له سههری و تاک بوونی له گه لیدا ، وه بۆ بران له خو خه ریک کردنی به خه لکه وه ، و خو خه ریک کردنی ته نها به خوای بی گه رده وه ، به شیوه یه ک یاد کردن و خوشه ویستی و پرو کردنه خوا جیگای ویسته کانی دل و ساته کانی ده بی ، به وه یش دهست به سههر دلدا بگریت به هوئی ملکه چی دلّه وه ، به مهش ویسته کانی هه مووی به خوایه وه موو ساته کانیشی به یادی ئه وه ، و بیر کردنه وه شی ته نها له ئه نجام دانی ئه و کردارانه یه که رازی بوونی خوای پی به دهست دی و له خوا نزیکه ده کاته وه ، ئه و کاته هاوده میتی به خوا ده بی له جیاتی ئه وهی خه لکی بی ، دووریشی له وه له بهر هاوده میتی یه تی له رۆژی ته نهایی له ناو گۆردا له کاتی کدا هیچ هاوده میک نییه ، وه هیچ دل پی خوشکراویک نییه جگه له و نه بی ئه مه یه

مه بهست له مانه وهی گه وره له مزگهوت (((۱۷۱) .

۲. واتاکهی :

(الإعتکاف) : مانه وه یه له سههر شتیك ، له بهر ئه مهش به و که سهی

که له مزگهوت ده میتی ته وه بۆ خوا په رستی و وتراره : (معتکف) و

(عاکف) (۱۷۲) .

۳. ری پی دانی :

(۱۷۱) زاد المعاد : (۲ / ۸۶ - ۸۷) .

(۱۷۲) المصباح المنیر : (۲ / ۴۲۴) للفيومي ، و (لسان العرب) : (۹ / ۲۵۲) لابن منظور .

له هه موو پوژه کانی سال دا سوننه ته له رهمه زان بى يان جگه له رهمه زان ، چونکه له پیغه مبهره وه (ﷺ) ده گيرنه وه که له ده پوژى کوتای شه وال دا ماوه ته وه له مزگوت بو خوا په رستى (۱۷۳) .

وه ده گيرنه وه له (عمر) هوه (ﷺ) به پیغه مبهرى فه رموه (ﷺ) :
 " يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي كُنْتُ نَذَرْتُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ ، أَنْ أَعْتَكِفَ لَيْلَةً فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ؟ قَالَ : فَأَوْفِ بِنَذْرِكَ فَاعْتَكِفِ لَيْلَةً " (۱۷۴) .

واته : نهى پیغه مبهرى خوا (ﷺ) من له سه رده مى نه فاميدا نه زرم کرد بوو شه ويك له مزگوتى مالى خوادا ، واته : (مسجد الحرام) بيمينه وه ؟ فه رموى : وه فا بکه به نه زره که ت (شه ويك له مزگوت بيمينه وه) .

وه باشترينى له رهمه زاندا ده بى ، له بهر فه رموده ي (أبو هريرة)
 (ﷺ) که ده فه رمويت : " كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَعْتَكِفُ فِي كُلِّ رَمَضَانَ عَشْرَةَ أَيَّامٍ فَلَمَّا كَانَ الْعَامَ الَّذِي قُبِضَ فِيهِ أَعْتَكِفَ عَشْرَيْنِ يَوْمًا " (۱۷۵) .

واته : پیغه مبهرى خوا (ﷺ) له هه موو پهمه زانيك ده پوژ له مزگوت ده مايه وه ، به لام کاتيک نه و سالي که تنييدا وه فاتى کرد بيست پوژ مايه وه .
 وه باشترينىشى له کوتايى رهمه زاندايه چونکه پیغه مبهەر (ﷺ) :
 " كَانَ يَعْتَكِفُ الْعَشْرَ الْأَوَّلَ مِنْ رَمَضَانَ حَتَّى تَوَفَّاهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ " (۱۷۶) .

(۱۷۳) أخرجه البخاري : (۲۲۶ / ۴) رقم : (۲۰۴۱) ، و مسلم رقم : (۱۱۷۳) .
 (۱۷۴) أخرجه البخاري : (۲۳۷ / ۴) رقم : (۲۰۴۲) ، و مسلم رقم : (۱۶۵۶) .
 (۱۷۵) أخرجه البخاري : (۲۴۵ / ۴) رقم : (۲۰۴۴) .
 (۱۷۶) أخرجه البخاري : (۲۲۶ / ۴) رقم : (۲۰۲۶) ، و مسلم رقم : (۱۱۷۳) عن عائشة .

۴ - مهرجه کانی :

أ - دروست نیه جگه له مزگه وته کان نه بی له بهر ووتهی خوای پایه بهرز : ﴿وَلَا تَبَاشِرُوهُنَّ﴾ (۱۷۷) وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ ﴿البقرة : ۱۸۷﴾ .

ب - (المساجد) : ووشه ی مزگه وته کان بهر په های (واته : مطلق) ی نیه ، چونکه فهرمووده ی (صحیح) مان له سوننه ت داپی گه شیتوو ه بۆ (تقیید) کردنی ، ئه وهش ئه و فهرمووده یه ی پیغهمبهره ﷺ که فهرموویه تی : " لَا اعْتِكَافَ إِلَّا فِي الْمَسَاجِدِ الثَّلَاثَةِ " (۱۷۸) .

واته : مانه وه له هیچ مزگه وتیکدا نیه بۆ خوا په رستی ، جگه له سی مزگه وته که نه بی .

ج - سوننه تیش له سه ر ئه وه یه بۆ ئه و که سانه ی که له مزگه وت ده میننه وه به رۆژوو بن ههروه کو له پیشدا باسکرا له (عائشة) وه - په زای خوای لیبت - (۱۷۹) .

۵ - چی ره وایه بۆ ئه و که سه ی له مزگه وت ده مینته وه بۆ خوا په رستن :

(۱۷۷) آی : لَا تُجَامِعُوهُنَّ ، كما هو قول الجمهور . انظر (زاد الميسر) : (۱ / ۱۹۳) لابن الجوزي .
واته : جووت مه بن له گه ل خیزاندا ، وه ئه مه یش ووته ی زۆرینه ی زانایانه .

(۱۷۸) وهو حديثٌ صحيحٌ ثابتٌ ، صحَّحه الأئمة والعلماء ، راجع لتخریجه والكلام فيه ، والرد على ما أثاره (البعض) : رسالة : (الإنصاف في أحكام الإعتكاف) تأليف : علي حسن علي عبد الحميد ، طبع : المكتبة الإسلامية ، وانظر لزيادة البيان (جزء الإعتكاف) للحمامي ، بتحقيقه وتخریجه ، وهو تحت الطبع .
(۱۷۹) أخرجه عبد الرزاق في (المصنّف) رقم : (۸۰۳۷) . وروی رقم : (۸۰۳۳) . معناه عن ابن عمر وابن عباس .

أ = بۆی رهوايه ده چپیت بۆ پئويستيه کانی ، يان سه ری له مزگه وته وه ده رکات بۆ ئه وه ی بشۆرریت و پرچی دا بهینریت ، (عائشة) - رهزای خوی لیبیت - فه رمویه تی : " وَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَيَدْخُلُ عَلَيَّ رَأْسَهُ وَهُوَ [مُعْتَكِفٌ] فِي الْمَسْجِدِ [وَأَنَا فِي حُجْرَتِي] فَأَرْجَلُهُ (وفي رواية : فَأَعْسَلُهُ) [وَإِنَّ بَيْنِي وَبَيْنَهُ لَعَتَبَةُ الْبَابِ] [وَأَنَا حَائِضٌ] وَكَانَ لَا يَدْخُلُ الْبَيْتَ إِلَّا لِحَاجَةٍ [الْإِنْسَانِ] إِذَا كَانَ مُعْتَكِفًا " (١٨٠).

واته : پیغه مبهری خوا ﷺ سه ری ئه هینایه ژوره وه بۆ لام له کاتیك دا که له مزگه وت ده مایه وه منیش له ژووری خۆم بووم پرچم بۆ دا ده هینا یان ئه مشوشت ته نها به رده رگا که مان له نیواندا بوو له کاتیك دا له بئینوژی ده بووم ، و نه ده هاته مال ه وه جگه له کاتیكدا نه بی که نیازی چونه سه ر ئاوی هه بی .

ب = وه راویه بۆ که سیك که له مزگه وت مابیته وه به مه بهستی خوا په رستی یان بۆ هه ر شتیکی تر له مزگه وت دا ده ست نویتز بشوات له بهر ووته ی پیاویك که خزمه تی پیغه مبهری کردوه ﷺ ده فه رموی : " تَوَضَّأَ النَّبِيُّ ﷺ فِي الْمَسْجِدِ وَضُوءً خَفِيفًا " (١٨١).

واته : پیغه مبهری خوا ﷺ ده ست نویتزیکی سوکی له مزگه وت دا شوشت .

(١٨٠) أخرجه البخاري : (١ / ٣٤٢) ، و مسلم رقم : (٢٩٧) . و انظر (مختصر صحيح البخاري) رقم : (١٦٧) لشبخنا الألباني ، و (جامع الأصول) : (١ / ٣٤١) لابن الأثير .
(١٨١) أخرجه أحمد : (٥ / ٣٦٤) ، بسند صحيح .

ج = وه بوی ره وایه خیمه یه کی بچوک هه لَدات له کۆتای مزگهوت دا بۆ ئه وهی تیییدا بمینیتته وه بۆ خوا په رستن ، چونکه (عائشة) - په زای خوی لیبیت - (خباء) يك ^(۱۸۲) ، واته : خیمه یه کی بۆ پیغه مبر ﷺ هه لده دا ، ئه گه ر له مزگهوت بمایه ته وه بۆ خوا په رستن ، ئه وه ش به فه رمانی پیغه مبر بوو ﷺ ^(۱۸۳) .

د = وه بوی ره وایه جیگه خه وه که ی یان ته ختی خه وتنه که ی له وه خیمه دا دابنی ، له بهر ئه وه ی که له (ابن عمر) هوه ده یگپرنه وه - په زای خوا له خوئی و بابی بیت - له پیغه مبر هوه ﷺ که ئه گه ر له مزگهوت بمایه ته وه جیگه خه ویکی بۆ داده نرا یان ته ختی خه وتنیکیان بۆ داده نا له پاش کۆله که ی ته وه وه (إسطوانة التوبة) ^(۱۸۴) .

۶ = مانه وهی ئافرهت له مزگهوتدا بۆ خوا په رستی و سهردانی میژده که ی له مزگهوت :

أ = ره وایه بۆ ئافرهت سهردانی میژده که ی بکات له کاتیک دا پیاوه که ی له مزگهوت دا مابیتته وه بۆ خوا په رستن ، وه بۆ پیاوه که شی ره وایه ئافره ته که ی تا ده رگای مزگهوت په وان ه بکات ^(۱۸۵) ، (صفیة) خیزانی

^(۱۸۲) الخباء : خیمه یه کی بچوک له تووک یان له صوف دروست ده کریت ، دوو کۆله یان سی کۆله ی هیه .

^(۱۸۳) كما في (صحيح البخاري) : (۴ / ۲۲۶) رقم : (۲۰۳۳) .

^(۱۸۴) كما في (صحيح مسلم) رقم : (۱۱۷۳) .

^(۱۸۵) أخرجه ابن ماجه رقم : (۶۴۲ - زوائد) ، و البيهقي - كما قال البوصيري - من طريقين عن عيسى بن عمر ، عن نافع ، عن ابن عمر .

پیغه مبهەر ﷺ - ره زای خوای لیبیت - فه رموویه تی : "كَانَ النَّبِيُّ ﷺ مُعْتَكِفًا [في العشرِ الأواخرِ مِنْ رمضان] فَأَتَيْتُهُ أَزُورُهُ لَيْلًا ، [وعنده أزواجه فَرُحْنَ] ، فَحَدَّثْتُهُ سَاعَةً ، ثُمَّ قَمْتُ لِأَنْقَلَبَ ، [فَقَالَ : لَا تَعْجَلِي حَتَّى أَنْصِرَفُ مَعَكَ] ، فَقَامَ مَعِي لَيْقَلْنِي ^(١٨٦) ، — وَكَانَ مَسْكِنَهَا فِي دَارِ أَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ — [حَتَّى إِذَا كَانَ عِنْدَ بَابِ الْمَسْجِدِ الَّذِي عِنْدَ بَابِ أُمِّ سَلَمَةَ ، فَمَرَّ رَجُلَانِ مِنَ الْأَنْصَارِ ، فَلَمَّا رَأَى النَّبِيَّ ﷺ أَسْرَعَا .

فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَيَّ رَسَلِكُمْ ^(١٨٧) إِنَّهَا صَفِيَّةُ بِنْتِ حُبَيْبٍ .

فَقَالَا : سُبْحَانَ اللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ .

قال : إِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنْ ابْنِ آدَمَ مَجْرَى الدَّمِّ وَإِنِّي خَشِيتُ أَنْ يَقْذِفَ فِي قُلُوبِكُمْ شَرًّا — أَوْ قَالَ — شَيْئًا ^(١٨٨) .

واته : پیغه مبهری خوا ﷺ له دهی کۆتایی ره مه زاندا ما بووه وه بو خوا په رستی ، منیش به شه و هاتم بو سهردانی ، له و کاته دا خیزانه کانی له لای بوون و روشتن ، ماوهیه که له گه لیدا دووام ، پاشان هه ستام بگه ریمه وه ، فه رمووی : په له مه که بو ئه وهی له گه لت بيم ، له کاتی که له لای ده رگای مزگه وت بووین له لای ده رگای مالی (أم سلمة) وه دوو پیاو له ئه نصار تیپه ر بوون ، کاتی که پیغه مبهریان بینی ﷺ په له یان کرد ،

^(١٨٦) واته : ده میگه پانده وه و خویشی له گه لیدا ده هات .

^(١٨٧) آی : مهلاً ، لا تعجلوا في الذهاب ، فليس هذا شيئاً تکرهاناه !

واته : له سهر خو بن ، په له مه که ن ، چونکه ئه مه شتیک نییه پیتان ناخوش بیت .

^(١٨٨) أخرجه البخاري : (٤ / ٢٤٠) رقم : (٢٠٣٥) و (٢٠٣٨) و مسلم رقم : (٢١٥٧) ، و

الزيادة الأخيرة لأبي داود : (٧ / ١٤٢ — ١٤٣ عون المعبود) .

پیغهمبهر ﷺ فهرمووی : په له مه کهن ئه وه (صفیة بنت حی) ه ،
 فهرموویان : (سُبْحَانَ اللَّهِ) ئه ی پیغهمبهری خوا ! فهرمووی : " شهیتان
 به ناو پریره وی خوینی نه وه کانی ئا دم دا دیت و ده پوات منیش ترسام
 خراپه یه ک یان شتیک بخاته دل تانه وه " .

ب = وه په وایه بۆ ئا فرته له مزگه وت بمینیته وه بۆ خوا په رستن
 له گه ل میرده که یدا ، یان به ته نهایی له بهر فهرمووده ی (عائشة) - په زای
 خوی لیبت - که ده گپریته وه : پیغهمبهری خوا ﷺ له مزگه وت ده مایه وه
 له ده ی کو تای په مه زاندا تا کاتی وه فاتی کرد ، پاشان خیزانه کانی له دوی
 خوی له مزگه وت ده مانه وه (۱۸۹) .

شیخمان خوا پیپاریزی [✽] فهرموویه تی : ((ئه م فهرمووده یه
 به لگه یه له سه ر په وایی مانه وه ی ئا فرته له مزگه وت بۆ خوا په رستن ، وه
 گومانیش له وه دا نیه یه که پابه نده به پرپیدانی خاوه نه کانیان بۆ ئه و کاره و
 نه بوونی فیتنه ، و نه بوونی خه لوه ت له گه ل پیوا وندا ، له بهر ئه و به لگه
 زورانه ی که هه ن له سه ری ، و بنه وا فیه یه که ش : [دَرُّ الْمَافَسِدِ مُقَدَّمٌ عَلَى
 جَلْبِ الْمَصَالِحِ] واته : پالنانی خراپه کان پیش خراوه له سه ر به ده ست
 هیئانی چا که کان)) ا. ه .

(۱۸۹) تقدم تخریجه فی التعلیق رقم : (۱۷۵) .

[✽] ئه م کتیبه له کاتیکدا نووسراوه ته وه که فهرمووده ناسی سه رده م شیخی (محمد ناصر
 الدین الألبانی) له ژیاندا بووه ، بویه نووسه ره کان فهرموویانه : خوا بیپاریزیت ، به لام
 ئیستا که وه فاتی کردووه ده لیین : په حمه تی خوی لیبت و به به هه شتی پان و به رینی
 خوی شادی بکات ، - آمین -

نویژی ته راویح :

١ - رپییدانی (مشروعیته) :

کردنی نویژی ته راویح به جهاماعت دورسته له بهر ئه و فهرموده یه که (عائشة) - رهزای خوای لیبیت - ده یگیریته وه : " أَنْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ فَصَلَّى فِي الْمَسْجِدِ ، وَصَلَّى رَجُلًا بِصَلَاتِهِ ، فَأَصْبَحَ النَّاسُ فَتَحَدَّثُوا ، فَاجْتَمَعَ أَكْثَرُ مِنْهُمْ ، فَصَلَّى فَصَلُّوا مَعَهُ ، فَأَصْبَحَ النَّاسُ فَتَحَدَّثُوا فَكَثُرَ أَهْلُ الْمَسْجِدِ مِنَ اللَّيْلَةِ الثَّلَاثَةِ فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَصَلَّى بِصَلَاتِهِ ، فَلَمَّا كَانَتْ اللَّيْلَةُ الرَّابِعَةَ عَجَزَ الْمَسْجِدُ عَنْ أَهْلِهِ حَتَّى خَرَجَ لِصَلَاةِ الصُّبْحِ ، فَلَمَّا قَضَى الْفَجْرَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَتَشَهَّدَ ثُمَّ قَالَ : " أَمَا فَإِنَّهُ لَمْ يَخْفَ عَلَيَّ مَكَانَكُمْ وَلَكِنِّي خَشِيتُ أَنْ تُفْرَضَ عَلَيْكُمْ فَتَعْجِزُوا عَنْهَا " ، فَتَوَفَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالْأَمْرُ عَلَى ذَلِكَ (١٩٠).

واته : پیغه مبهری خوا ﷺ له ناوهندی شه ودا ده رچوو نویژی له مزگه و تدا کرد ، ههندی له پیاوان به نویژه که ی ئه وه وه نویژیان کرد ، که پوژ بو وه وه خه لکی باسیان لی وه کرد ، له شهوی دو وه مدا له وان زیاتر کو بو وه وه ، پیغه مبهەر ﷺ نویژی کرد و خه لکیش له گه لیدا ، که پوژ بو وه وه خه لکی دیسان باسیان لی وه کرد ، و خه لکی ناو مزگه وته که زور تر بو وه شهوی سی یه م ، که پیغه مبهەر ﷺ ده رکهوت نویژیان کرد به نویژه که یه وه ، به لام که شهوی چواره م بوو مزگه وت ری ی خه لکی نه ده کرده وه ، پیغه مبهەر ﷺ ده رنه چو له مال تا کاتی نویژی به یانی ئه نجا ده رچو بو

(١٩٠) أخرجه البخاري : (٣ / ٢٢٠) رقم : (٩٢٤) و (٢٠١٢) ، و مسلم رقم : (٧٦١) .

نویژی به یانی ، وه کاتی نویژی به یانی ئەجامدا پرووی تیی کردن و شایه تمانی هیناو پاشان فهرمووی : " سه بارهت به من جیگای ئیوه شاراو نه بوو لیم (واته : من ئاگادارم بووم که ئیوه هاتوون بو مزگهوت) ، به لام له وه ترسام له سه رتان فهرز بیّت و پیّتان ئەجام نه درئ " وه پیغه مبهری خوا ﷺ وه فاتی کرد و کار ههر له سه ره ئه وه بوو .

به لام که پیغه مبهری خوا ﷺ گه راپه وه بو لای خوی په روه ردگار خوی و شه ریهت جیگیر بوو ، و ترسی فهرز بوونی نه ما ، وه ری پی دانی کردنی نویژه که ی به جماعت مایه وه به هوی نه مانی هۆکاره که ی ، چونکه هۆکار ده سوریته وه له گه لی کرداردا به بوونی و نه بوونی [الْعِلَّةُ تَدُورُ مَعَ الْمَعْلُولِ وَجُودًا وَعَدَمًا] .

تا خه لیه ی هۆشمه ند و کارامه و لیها توو (عمر بن الخطاب) رضی الله عنه ئەم سوننه ته ی زیندو کرده وه ههر وه کو چۆن (عبد الرحمن بن عبد القاري) ^(١٩١) ده گیریته وه و ده فهرمووی : " له گه ل (عمر بن الخطاب) دا رضی الله عنه ده رچووم بو مزگهوت شه ویک له په مه زاندا بینمیان خه لکی کۆمه ل کۆمه ل جیاوازن ، پیایوی وا هه بوو بو خوی نویژی ده کرد ، وه پیایوی واش هه بوو کۆمه لیک له گه لیدا نویژیان ده کرد ، جا (عمر) : فهرمووی : من وا ئە بینم ئە گه ره ئه وانه له سه ره یه ک قورئان خۆین کو بکرینه وه باشتره ، پاشان ئەمه له دلدا جیگیر بوو و له سه ره (ابي بن کعب) کووی کردنه وه ، پاشان له شه ویکی تردا له گه لیدا ده رچووم و خه لکیش به نویژی قورئان خۆینه که یان نویژیان

^(١٩١) بتونین (عبد)، و (القاري) مشددة الباء — دون إضافة — انظر (اللباب في تهذيب الأنساب) :

ده کرد ، (عمر) فهرمووی : ئەمه باشتترین بیدعهیه * ، وه ئەو نوێژهی که له سهری دهخهون (واته : دواى ههستان له خه و نوێژی تهراویح بکات) چاکتره له وهی که یهک سهری پێی ههلا دهستن (دواى نوێژی عیشا) ، جا خه لکی له سهره تایی شهودا (واته : دواى نوێژی عیشا) ههلا دهستان بو نوێژی تهراویح (١٩٢) .

٢ - ژماره ی رکاته کانی :

خه لکی جیاوازن له دیاری کردنی رکاته کانی ، ووته ی گونجا و بو ریئمووی پیغه مبهەر محمد ﷺ ئەوهیه که ههشت رکات بێ جگه له ویتره کان

* برای موسوئمان :

أ = مه بهستی عمر ﷺ له پستهی " نعمت البدعة هذه " ئەوه نییه که کرداره که ی عمر ﷺ بیدعه بیته له زاراوهی شهر عدا ، چونکه ههروکو ئاشکرایه بیدعه : شتیکی تازه یه دهخریته سهه ئایینی ئیسلامی پیروژ و هیچ بنهوا یهکی له قورئان یان له سوننه تهکانی پیغه مبهردا ﷺ نییه ، بهلام کرده وه که ی عمر ﷺ بنهوا ی هیه له سوننه تی پیغه مبهردا ﷺ بهلام له ترسی فهرز بوونی وازی لیتهیناوه ، وه که ترسی فهرز بوونی نه ما عمر ﷺ ئەو سوننه ته ی زیندوو کرده وه .

ب = به کار هینانی زاراوهی (بیدعه) له لایه ن عمر وه ﷺ به کار هینانیکی زمانه وانیه و هیچی تر ، جا به ئاگه به له ووته ی ئەو که سانه ی که ده لاین : ئەمه به لگه یه له سهه ئەوه ی که (بیدعه ی حه سه نه) له ئاییندا هیه !!!

چونکه پیغه مبهری خوا ﷺ فهرموویه تی : " کُلُّ بَدْعٍ ضَالَةٌ ، وَكُلُّ ضَالَّةٍ فِي النَّارِ " . خوی پهروه دگار پارێزه ری من و ئیوه ی ش بیته له گومرایی و گومرایی بووان و گومراییه ران .

بهوانه کتیبی : (علم أصول البدع) ل : (١٢٦ - ١٢٩) نووسینی : علی حسن الحلی ، و (البدعة وأثرها السیء فی الأمة) ل : (٢٢ - ٢٤) نووسینی : سلیم الهلایی .

(١٩٢) أخرجه البخاري : (٤ / ٢١٨) رقم : (٢٠١٠) ، والزيادة لمالك : (١ / ١١٤) ، وعبد الرزاق رقم : (٧٧٢٣) .

، له بهر فەرموودهی (عائشة) - رەزای خوای لیبیت - که فەرمووێهتی : " مَا كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَزِيدُ فِي رَمَضَانَ وَلَا فِي غَيْرِهِ عَلَى إِحْدَى عَشْرَةِ رَكْعَةٍ " (١٩٣) .

واته : پیغه مبهەری خوا ﷺ له یازده رکات زیاتری نەده کرد له رهمه زاندا و جگه له رهمه زانیش دا .

ووته که ی (عائشة) - رەزای خوای لیبیت - له گەل فەرموودهی (جابر بن عبدالله) دا ﷺ یەک دەگرنه وه ، که دەگیریتته وه : " أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَحْبَبَ إِلَى النَّاسِ لَيْلَةَ فِي رَمَضَانَ ، صَلَّى ثَمَانِي رَكَعَاتٍ وَأَوْتَرَ " (١٩٤) .

واته : پیغه مبهەری خوا ﷺ شەویکی رهمه زانی زیندوو کرده وه له گەل خەلکدا هەشت رکات نوێژی کردوو پاشان ویتره کانی کرد .

ههروهها کاتی (عمر بن الخطاب) ئەم سوننه تهی زیندوو کرده وه خەلکی له سه ر یازده رکات کۆ کرده وه به پێی سوننه تی (صحیح) هه ر وه کو ئیمامی (مالک) : (١ / ١١٥) به (سَنَد) یکی (صحیح) له رێگه ی (محمد بن یوسف) له (السائب بن یزید) ده گریتته وه که فەرمووێه تی : " (عمر بن الخطاب) فەرمانی به (أبی بن کعب) و (تمیم الداری) کرد که پیش نوێژی خەلکی بکەن به یازده رکات ، فەرمووی : قورئان خوێنه کان له سورته (١٠٠) سه د ئەیه تیه کانیا ن ده خوینده وه ، به

(١٩٣) أخرجه البخاري : (٣ / ١٦) رقم : (١١٤٧) و (٢٠١٣) ، و مسلم رقم : (٧٣٦) .

قال الحافظ - رحمه الله - في (الفتح) (٤/٥٤) : «هذا مع كونها أعلم بحال النبي ﷺ ليلاً من غيرها» .
واته : ئەمه له گەل ئەوه یشدا که زانترین که سه به حاڵی پیغه مبهەر ﷺ له شه ودا له جگه له خوێ .
(١٩٤) أخرجه ابن حبان في (صحیحته) رقم : (٩٢٠) ، والطبراني في (الصغیر) ص : (١٠٨) ، وابن نصر في (قيام الليل) ص : (٩٠) . وسنده حسن في الشواهد .

شیوهیهك خۆمان به گالۆكه كانه وه پاده گرد له بهر درییژی وهستان ، و
وبلاوه مان لی نه ده کرد تا کاتی سه ره تای ده رکه وتنی فه جر " .

وه (**یزید بن خصیفة**) پیچه وانه یه تی و فره موویه تی " به بیست
رکات " به لام ئەمه (**شاذة**) چونکه (**محمد بن یوسف**) (**أوثق**) تره له
(**یزید بن خصیفة**) ، وه به هاوشیوه کانی ئەمه ناوتریت (**زیادة الثقة**) یه
که وه رده گیرئ ، چونکه (**زیادة الثقة**) پیچه وانه کردنی تیدا نییه ، به لکو
زیاده ی (**علم**) ی تیدا یه له سه ره ئه وه ی که (**ثقة**) ی یه که م
گیراویه یته وه ، هه ره کو له (**فتح المغیث**) دا : (١ / ١٩٩) هاتوو وه له
(**محاسن الاصطلاح**) دا : (ص ١٨٥) وه له (**الکفایة**) دا : (ص ٤٢٤ -
٤٢٥) هاتوو ، پاشان ئه گه ر پیاویه تی (**یزید**) (**صحیح**) بی ئه وا
کرده وه یه و پیاویه تی (**محمد بن یوسف**) ووته یه ، ووته ش پيشخراوه له
سه ر کرده وه [**القول مُقدمٌ على الفعل** ، كما هو مقرر في علم أصول الفقه] .

هه ره ها (**عبدالرزاق**) له (**المصنف**) دا : (٧٧٣٠) له (**داود بن**
قیس) و وجگه له ویش له (**محمد بن یوسف**) له (**السائب بن یزید**) هه
ده یگیریته وه : " که (**عمر**) خه لکی کو کردوه ته وه له په مه زاندا به
ئیمامه تی (**أبي بن کعب**) وه به ئیمامه تی (**تمیم الداری**) له سه ر بیست و
یه ک رکات ، وه له و سوره تانه یان ده خویند که له (١٠٠) سه د ئایه تیه کان
بوون ، وه نزیک ده رکه وتنی فه جر بلاوه یان لی ده کرد .

به لام ئەم پیاویه ته پیچه وانه ی ئه وه یه که (**مالک**) له (**محمد بن یوسف**)
له (**السائب بن یزید**) ده یگیریته وه ، وه پواله تی (**إسناد**) ی پیاویه ته که ی
(**عبدالرزاق**) (**صحیح**) ه ، چونکه هه موو ، (**رجال**) ه کانی (**ثقات**) ن .

وه ههندیکیان ئەم پیاویه تهی کردۆته به لگه به گومانی ئه وهی که
 فهرمووده کهی (محمد بن یوسف) (مضطرب) ه ، ئه وهش بۆ به
 لاخستنی (محمد بن یوسف) و ریگه خووش کردن بۆ ووته یان به بیست
 رکاتی فهرمووده کهی (یزید بن خصیفه) .

به لām ئەم گومانه رەت ده کریته وه ، چونکه فهرمووده ی (مضطرب)
 ئه وه فهرمووده یه که له لایه ن یه ک پاره یه وه دوو جار یان زیاتر ، یان له
 لایه ن دوو پاره یه وه به چه ند پاره یه کی جیاواز و نزیک له یه ک و یه کسان بی
 ئه وه ی یه کیکیان له وی تریان با شتر دابنریت ده گێریته وه (١٩٥) .

ئەم مه رجه ش بوونی نییه له فهرمووده ی (محمد بن یوسف) دا
 چونکه پیاویه تی (مالک) (أرجح) تره له پیاویه تی (عبدالرزاق) به هوی
 (حفظ) ه وه .

ئەم پێشه کی به مان ووتوه بۆ سه لماندن ی بی گه ردی (اسناد) ی (عبدالرزاق)
 له (العلل) به لām کار پێچه وانە ی ئه وه یه ، پوون کردنه وه شی به م پێیه یه :

أ - ئه وانە ی که کتیبی (المصنّف) یان گێراوه ته وه له (عبدالرزاق) ه وه زیاد له
 یه ک که سن ، یه کێک له وانە : (اسحاق بن ابراهیم بن عباد الدبّري) ه .

ب - ئەم فهرموودیه له گێرانە وه ی (الدبّري) یه له (عبدالرزاق) ه وه ،
 وه ئه وه کتیبی (الصوم) ی گێراوه ته وه (١٩٦) .

(١٩٥) تدریب الراوی : (١ / ٢٦٢) .

(١٩٦) المصنّف : (٤ / ١٥٣) .

ج - (الدَّبْرِي) کاتیک نووسراوه کانی (عبدالرزاق) ی لیوه بیستووہ کورپکی حوت سالان بووه (١٩٧) .

د - (الدَّبْرِي) خاوهنی فہرموودہ نہبووہ و پیاوی ئەم گۆرہ پانہش نہبوو (١٩٨) .

ه - بۆیہ هەلە ی زۆر بووہ له گیرانہ وه کانی له (عبدالرزاق) هوه ، وه زۆر فہرموودہ ی (منکر) ی له (عبدالرزاق) هوه گیراوتہ وه ، وه هەندیک له زانایان هەلە کانی (الدَّبْرِي) و گۆرینہ کانی یان (تصحیفاتہ) کۆ کردۆتہ وه له (المصنف) ی (عبدالرزاق) (١٩٩) .

له وه ی پيشوش ئاشکرا دەبیٔت کہ ئەم رپوايەتہ (منکر) ه چونکہ (الدَّبْرِي) پيچەوانە ی له خۆی (أوثق) تری کردووہ ، وه ئەوہش کہ دل بۆی ئارام بگريت ئەوہ یه کہ ئەم فہرموودہ یه له گۆرینہ کانیتی ، له یازدہ رکاتہ وه ، ئەوہشت زانی کہ گۆرینی زۆرہ (٢٠٠) .

بۆیہ ئەم رپوايەتہ (منکر) ه و گۆراوہ ، بۆیہ کردنہ بەلگە ی بەلا دەنریت ، وه ئەوش جیگیرہ له سوننہ تی (صحيح) هوه کہ دەگیریتہ وه له (الموطأ) : (١ / ١١٥) به (سند) یکی (صحيح) له (محمد بن يوسف) له (السائب بن يزيد) هوه ، جا به ئاگا به (٢٠١) .

(١٩٧) میزان الاعتدال : (١ / ١٨١) .

(١٩٨) میزان الاعتدال : (١ / ١٨١) .

(١٩٩) میزان الاعتدال : (١ / ١٨١) .

(٢٠٠) وانظر لزماً : (تهذيب التهذيب) : (١٠ / ٣١٠) ، و (میزان الاعتدال) : (١ / ١٨١) .

(٢٠١) ولزيادة التفصيل و الرد على الشبهات انظر :

زه کاتی سه رفتره :

١ . حوکمه کهی :

زه کاتی سه رفتره فه رزه له بهر فه رموده ی (ابن عمر) رضی اللہ عنہما که فه رمویه تی: "فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَكَاةَ الْفِطْرِ [مِنْ رَمَضَانَ عَلَى النَّاسِ] (٢٠٢) ."

واته : پیغمه مبهري خوا ﷺ زه کاتی سه رفتره ی فه رز کرد به سه ر خه لکیدا له مانگی په مه زاندا .

وه له بهر فه رموده ی (ابن عباس) - په زای خوا له خو ی و بابی بیټ - که فه رمویه تی: "فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَكَاةَ الْفِطْرِ" (٢٠٣) .

وه هه نديک له زانايان فه رمويانه ئه م فه رمودانه (مه نسوخ) ن ، له بهر فه رموده ی (قيس بن سعد بن عبادة) که فه رمويه تی: "أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِصَدَقَةِ الْفِطْرِ قَبْلَ أَنْ تَنْزِلَ الزَّكَاةُ فَلَمَّا نَزَلَتْ الزَّكَاةُ لَمْ يَأْمُرْنَا وَلَمْ يَنْهَنَا ، وَنَحْنُ نَفْعَلُهُ" .

ئيمامی (الحافظ) به په رحمه ت بيټ وه لامی داونه ته وه له کتیبی (الفتح) دا: (٣ / ٣٨٦) و فه رمويه تی: ((که له (إسناد) هکه يدا

أ — (الكشف الصريح عن أغلاط الصابوني في صلاة التراويح) ، تأليف : علي حسن علي عبد الحميد ، وهي تحت الطبع .

ب — (المصاييح في صلاة التراويح) للسيوطي ، بتعليقه ، طبع دار عمّار .

(٢٠٢) أخرجه البخاري: (٣ / ٢٩١) رقم: (١٥٠٣) ، ومسلم رقم: (٩٨٤) والزيادة له .

(٢٠٣) أخرجه أبو داود رقم: (١٦٢٢) ، والنسائي: (٥٠/٥) ، وفيه عنعنة الحسن ، لكن ما قبله شاهد له .

پاویه کی (**مجهول**) ^(٢٠٤) هیه ، وه له سه رگیمانئ (**صحيح**) بوونی به لگه ی تیدا نیه به بۆ نه سخ کردنه وه ، به گومانئ ئه وه ی که فه رمانئ یه که می به س بیٔ ، وه چونکه فه رز بوونی شتیک پیویست ناکات فه رزیکی تر لا بدات)) .

وه (**الخطابي**) به ره حمهت بیٔ له (**معالم السنن**) دا : (٢ / ٢١٤) فه رموویه تی : ((ئه وه به لگه نیه له سه ر لادانی فه رزیٔی ، ئه وه ش به ر ئه وه ی که زیاد بوونی له جوړی په رستنیک وا پیویست ناکات بڼه واکه که زیاد کراوه له سه ری نه سخ بیټه وه ، له سه ر ئه مه ش جیگه ی زه کات سه روه تو مالّه ، و جیگه ی زه کاتی سه رفتره گه ردنه کانه)) .

٢ - له سه ر کی واجب ده بی ؟

زه کاتی سه رفتره (**واجب**) ده بی له سه ر هه موو بچووک و گه وره و ، نیړینه و میینه و سه ربه ست و به نده یه ک له موسولمانان ، له به ر فه رمووده ی (**ابن عمر**) - په زای خوا له خووی و بابی بیٔ - که فه رموویه تی : " **فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَكَاةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ عَلَى الْعَبْدِ وَالْحُرِّ وَالذَّكْرِ وَالْأُنْثَى وَالصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ** " ^(٢٠٥) .

^(٢٠٤) ولکنه متابع ، فقد أخرجه النسائي : (٥ / ٤٩) ، وابن ماجه : (١ / ٥٨٥) ، وأحمد : (٦ / ٦) ، وابن خزيمة : (٤ / ٨١) ، والحاكم : (١ / ٤١٠) ، والبيهقي : (٤ / ١٥٩) من طريقي ، وسنده صحيح .
^(٢٠٥) أخرجه البخاري : (٣ / ٢٩١) رقم : (١٥٠٣) ، و مسلم رقم : (٩٨٤) .

واته : پیٔغه مبهری خوا ﷺ زه کاتی سهر فتره ی فهرز کردووه به بری (صاع) * ښک له خورما ، یان (صاع) ښک له جو له سهر بنده و سهر به ست و نیړینه و میٔینه و بچوک و گه وره ی موسولمان .

وه هندیك له زانایان بو ئه وه ده چن كه (واجب) یشه له سهر به ندی بی باور ، له فهرمووده ی (أبو هريرة) ﷺ كه ده گیریته وه : " لَيْسَ فِي الْعَبْدِ صَدَقَةٌ إِلَّا صَدَقَةُ الْفِطْرِ " (٢٠٦) .

واته : کویله هیچ زه کاتیکی له سهر نی به جگه له زه کاتی سهر فتره نه بی .

به لام ئه م فهرمووده یه گشتی به و فهرمووده ی (ابن عمر) تایبه ته (واته : خاص) ه ، زانراویشه كه تایبه ت گشتی تایبه ت ده کات .

کومه لیکی تر فهرموویانه : (واجب) نابی له سهر كه س جگه له رُوژووان نه بی ، له بهر فهرمووده ی (ابن عباس) كه ده فهرمووی : "فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَكَاةَ الْفِطْرِ طَهْرَةً لِلصَّائِمِ مِنَ اللُّغْوِ وَالرَّفَثِ ، وَطُعْمَةً لِلْمَسَاكِينِ" (٢٠٧) .

واته : پیٔغه مبهری خوا ﷺ زه کاتی سهر فتره ی فهرز کرد له سهر رُوژووانان بو پاک کردنه وه یان له قسه ی پر و پوچ و خراپه کاری ، وه خوار دنیکیش بیٔ بو ه ژاران .

(الخطابي) - بهر حمه ت بیٔ - له (معالم السنن) دا : (٣ /

٢١٤) فهرموویه تی : ((زه کاتی سهر فتره (واجب) ه له سهر ه موو

* (صاع) : بریتی به له چوار گوئل به دهستی پیاویکی مامناوهند .

(٢٠٦) أخرجه مسلم رقم : (٩٨٢) .

(٢٠٧) تقدم تخریجه فی التعلیق رقم : (٢٣٠) .

رۇژوانىك دەۋلەمەندىكى خاۋەن سەرۋەت بى يان ھەژارېك ھەى بى زىادە لە سەر خواردەنەكەى ، ئەمە ئەگەر واجب بوونەكەى بە ھۆكارى پاك كەردنەۋە بى ، ۋ ھەموو رۇژوۋانانىش پىۋىستىيان پىپە ، چونكە ئەگەر ھەموۋىيان لە ھۆكارەكەيدا ھاۋبەش بن ئەۋا لە واجب بوونىش بەشدار دەبن)) .

ۋە (الحافظ) ۋەلامى داۋەتەۋە ۋ فەرموۋىەتى (۳ / ۳۶۹) :

((باسكردنى پاك كەردنەۋە دەرچوۋە لە ھۆكارەكان : چونكە سەرفترە واجب دەبى لە سەر ئەۋكەسەى تاۋان ناكات ، ۋەكو پىاۋانى جى بەجى كەرى چاكەكارى يان كەسېك پېش خۇر ئاۋا بوون بەساتېك باۋەرېئى)) .

كۆمەلىكىيان بۇ ئەۋە دەچن كە سەرفترە (واجب) ھ لە سەر كۆرپە لە سكى داىكدا بەلام ھىچ بەلگەيەك بۇ ئەم كۆمەلەيە نەزانراۋە لە سەر ئەۋ شتە ، چونكە بە كۆرپەلە ناوترىت بچوك (ۋاتە : الصغیر) لە زمانەۋانى ۋ عورفېشدا .

۳ . جۆرەكانى زەكاتى سەرفترە :

زەكاتى سەرفترە بە برى (صاع) يك لە جۇ دەبى ، يان (صاع) يك لە خورما ، يان (صاع) يك لە كەشك ((ۋاتە : إقط)) ، يان (صاع) يك لە مېۋژ ، يان جۇى بى تويك ، (ۋاتە : سلت) ، لە بەر فەرموۋدەكەى (أبو سعيد الخدرى) ﷺ كە دەگىرېتەۋە ۋ دەفەرموۋى : " كُنَّا نُخْرِجُ زَكَاةَ الْفَطْرِ صَاعًا مِنْ طَعَامٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ إِقْطٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ زَبِيبٍ " (۲۰۸) .

ﷺ

واته : زه کاتی سهرفتره مان دهرده کرد له سهردهمی پیغهمبهردا

به بری (صاع) یك له خوادهمهنی ، یان (صاع) یك له جو ، یان (صاع) یك له خورما ، یان (صاع) یك له كهشك ، یان (صاع) یك له میوژ .

وه له بهر فهرمووده که ی (ابن عمر) - په زای خوا له خوئی و بابی بیت - که فهرموویه تی : پیغهمبهر ﷺ فهرموویه تی : " فرض صدقة الفطر صاعاً من شعيرٍ أو صاعاً من تمرٍ ، أو صاعاً من سلتٍ " (٢٠٩) .

واته زه کاتی سهرفتره فهرزکرا به بری (صاع) یك له جو ، یان (صاع) یك خورما ، یان (صاع) یك له جوئی بی تویک .

وه زانایان بوچوونی جیاوازیان ههیه له راقه (تهفسیر) ی وشه ی (الطعام) که له فهرمووده که ی (ابي سعيد الخدري) دا هاتوه ﷺ ووتراوه : که گهنمه ، وه ووتراوه : جگه له وهش ، به لام ئه وهی که دل پیئی ئارامه ئه وهیه که گشتییه و هه موو شتیکی پیوانه کراوه دهگریته وه له خواردن ، وه کو : گهنم و ئه وجورانهش که له پیشدا باسکران له گهل ئارد و ئارده واش که (سویق) ه ، وه هه موو ئه وهش که له سهردهمی پیغهمبهری خوادا ﷺ ئه نجام دراوه له بهر فهرمووده که ی (ابن عباس) - په زای خوا له خوئی و بابی بیت - که فهرموویه تی : " أمرنا رسولُ الله ﷺ أن نُؤدِّيَ زَكَاةَ رَمَضَانَ

(٢٠٩) أخرجه ابن خزيمة : (٨٠ / ٤) ، و الحاكم : (١ / ٤٠٨ - ٤١٠) .

والسُّلَّتْ : نَوْعٌ مِنَ الشَّعِيرِ لَا قَشْرَ لَهُ . وَاتِهِ : جَوْرِيكُهُ لَه جَوْ بَه لَام بِي تَوِيكَلَه .

صَاعًا مِنْ طَعَامٍ عَنِ الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ وَالْحُرِّ وَالْمَمْلُوكِ ، مَنْ أَدَّى سَلْتًا قَبْلَ مِنْهُ ،
وَأَحْسَبُهُ قَالَ : مَنْ أَدَّى دَقِيقًا قَبْلَ مِنْهُ ، وَمَنْ أَدَّى سَوِيقًا قَبْلَ مِنْهُ " (٢١٠) .

واته : پیغه مبهەر خوا ﷺ فهرمانی پی کردین زهکاتی سهرفتره
بدهین به بری (صاع) یك له خواده منی بو هەر مندالیک یان گه وره یه ک
یان سه ربه سیټک یان بنده یه ک ، هەر که سی جوی بی تویکی بدایه لیی
وهرده گیرا ، وای بزانم فهرموی : هەر که سی ئاردی بدایه لیی وهرده گیرا ،
وه هەر که سی ئارده وای بدایه لیی وهرده گیرا .

هەر له وه وه ﷺ فهرمویه تی : " صَدَقَةُ رَمَضَانَ صَاعٌ مِنْ طَعَامٍ ، مَنْ جَاءَ
بُرِّ قَبْلَ مِنْهُ وَمَنْ جَاءَ بِشَعِيرٍ قَبْلَ مِنْهُ وَمَنْ جَاءَ بِتَمْرٍ قَبْلَ مِنْهُ ، وَمَنْ جَاءَ بِسَلْتٍ قَبْلَ
مِنْهُ ، وَمَنْ جَاءَ بِزَبِيبٍ قَبْلَ مِنْهُ ، وَأَحْسَبُهُ قَالَ : مَنْ جَاءَ بِسَوِيقٍ قَبْلَ مِنْهُ " (٢١١) .

به لآم ئه و فهرموودانه ی که گه نمی لی دهرده کات ، یان (معاویة) ﷺ
وای بینیه که دوو گویل بی له گه نمی شام و بهرامبه ر به (صاع) یکه ،
به وه لیك دهردیته وه که ئه گه ر گه نم که م بوو وه ئه و جوړه خواردنانه ی تر
نۆر بن ، و نۆر به ی خواردنیان له وانه بی ، ئه وه ش پالپشتی ئه م واتایه بکات
ووته ی (أبو سعید) ه که فهرمویه تی : " وَكَانَ طَعَامَنَا الشَّعِيرُ وَالزَّبِيبُ
وَالْأَقْطُ وَالْتَّمْرُ " (٢١٢) .

(٢١٠) أخرجه ابن خزيمة : (٤ / ٨٠) ، بسند صحيح .

(٢١١) أخرجه ابن خزيمة : (٤ / ٨٠) ، بسند صحيح .

و من أجل ذلك ترجم له ابن خزيمة ب (باب إخراج جميع الأطعمة في صدقة الفطر) .

(٢١٢) أخرجه البخاري رقم : (١٥١٠) ، و مسلم رقم : (٩٨٥) .

ئەو هەش دەنگی پیچەوانە کار ببری ئەمە یە که دیت دەر بارە ی پوون کردنە وە ی بری زە کاتی سە رفترە لە و فەر موودە (صحیح) و پوونانە ی که گە نمی تیدایە و ئەو هە ی که دوو گوئیل - واتە : (هُد) ١٤ - لە گە نم بە رامبەر بە چوار گوئیل (واتە : صاع) ١٤ دە بی بۆ ئەو هە ی هە موو موسولمانیک که ریز بۆ هاو لە نی پیغە مبهری خوا ﷺ دادە نیت بزانی ت بۆ چوونە که ی (معاویة) ئیجتە هاد نە بوو بە دیدی خۆ ی بە لکو پشت دە پە ستیت بە فەر موودە ی (مرفوع) بۆ لای راستگۆ ی بە راست زانراو لە لای پیغە مبهری خوا ﷺ .

٤ - بیره کە ی :

هە موو موسولمانیک بری (صاع) ١٤ له خوار دن دەر دە کات لە و جۆرە خوار دنانە ی که لە پێشدا باسکراون ، وە جیا وازیش هە یە لە گە نم دا ، ووتراو : نیو (صاع) (واتە : دوو گوئیل) ئەمە ش بۆ چوونی هە لبژاردە یە و راسترە ، لە بەر فەر موودە ی پیغە مبهری خوا ﷺ که فەر موویە تی : " اَدُّوا صَاعًا مِنْ بُرٍّ أَوْ قَمْحٍ بَيْنَ اثْنَيْنِ ، أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ عَنْ كُلِّ حُرٍّ وَعَبْدٍ وَصَغِيرٍ وَكَبِيرٍ " (٢١٣) .

واتە : ببه خشن بری (صاع) ١٤ له گە نم لە جیاتی دوو کە س ، یان (صاع) ١٤ له خورما ، یان (صاع) ١٤ له جۆ له جیاتی هە موو ئازاد و بە ندە و مندال و گە وره یە ک .

و (صاع) هە کە ش که بو پیوانە دە شی ت (صاع) ی خە لکی مه دینه یە لە بەر فەر موودە ی (ابن عمر) - رە زای خوا لە خۆ ی و بابی بی ت

(٢١٣) أخرجه أحمد : (٥ / ٤٣٢) عن ثعلبة بن صُعَيْر ، و سنده رجاله كلهم ثقات ، و له شاهد عند السدرا قطني :

(٢ / ١٥١) عن جابر ، بسند صحيح .

- که فهرموویه تی : پیغهمبهری خوا ﷺ فهرموویه تی : " الْوَزْنُ وَزْنُ أَهْلِ مَكَّةَ وَالْمِكْيَالُ مِكْيَالُ أَهْلِ مَدِينَةَ " (٢١٤) .

واته : کیش کیشی خه لکی مه ککه یه ، و پیوانهش پیوانه ی خه لکی مه دینه .

٥ - پیاو له جیاتی کی دهیدا ؟

موسولمان سه رفتره ده دات بو خوئی و هه موو ئه وانه ی که نه فه قه یان له سه ریٔی له بچوک و گه وره و نیژ و می و سه ربه ست و کوئله ، له بهر فهرمووده ی (ابن عمر) - په زای خوا له خوئی و بابی بیٔ - که فهرموویه تی : " أمر رسول الله ﷺ بصدقة الفطر عن الصغير والكبير و الحر والعبد ممن تمنون " (٢١٥) .

واته : پیغهمبهری خوا ﷺ فهرمانی به زه کاتی سه رفتره کردوه له جیاتی بچوک و گه وره و سه ربه ست و کوئله له وانه ی نه فه قه ی ده دن .

٦ - به کی دهریٔ ؟

نادریٔ به جگه له و که سانه نه بی که شایسته یین ، ئه وانیش هه ژاره کانن ، له بهر فهرمووده ی : (ابن عباس) - په زای خوا له خوئی و

(٢١٤) أخرجه أبو داود رقم : (٢٣٤٠) ، والنسائي : (٢٨١/٧) ، والبيهقي : (٣١/٦) عن ابن عمر ، بسند صحيح .
 (٢١٥) أخرجه الدارقطني : (١٤١ / ٢) ، والبيهقي : (٤ / ١٦١) عن ابن عمر ، بسند ضعيف .
 و أخرجه البيهقي : (٤ / ١٦١) من طريق آخر عن علي ، وهو منقطع . وله طريق موقوف عن ابن عمر ، عند ابن أبي شيبة في (المصنف) : (٣٧ / ٤) ، بسند صحيح . فهو - بهذه الطُرُق - حسنٌ .

بابی بیټ - که فهرموویه تی : " فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَكَاةَ الْفِطْرِ طُهْرَةً لِلصَّائِمِ مِنَ اللَّغْوِ وَالرَّفَثِ وَطُعْمَةً لِلْمَسَاكِينِ " (٢١٦) .

مه ر ئه م بۆچوونه شه که (شَيْخُ الْإِسْلَام) له (مجموع الفتاوى) دا :
(٢٥ / ٧١ - ٧٨) ، وه قوتابيه که ی (ابن القيم) له کتیبی : (زاد المعاد)
دا : (٢ / ٤٤) هه لیان بژاردوه .

وه هه ندیک له زانایان بۆ ئه وه ده چن که بدریټ به ئه وه هه شت
کۆمه له یه ی که زه کاتیان پی ده دریټ ، به لام ئه مه له ووتانه یه که هیچ
به لگه یه کی له سه ر نی یه ، و (شَيْخُ الْإِسْلَام) له سه رچاوه ی ناو براوی دا
له وه و پی ش ، به ر په رچی ئه م بۆچوونه ی دا وه ته وه ، جا بگه ره ریوه بۆی
چونکه زۆر گرنگه .

وه سوننه تیشه یه کی که ته رخان بکریت بۆ کۆ کردنه وه ی سه رفتره که
له لایدا ، چونکه پیغهمبهری خوا ﷺ سپاردوویه تی به (أبو هريرة) دا (رضی الله عنه)
که فهرموویه تی : " أَخْبَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنَّ أَحْفَظَ زَكَاةَ رَمَضَانَ " (٢١٧) .

واته : پیغهمبهری خوا ﷺ پی یی راگه یاندم که زه کاتی سه رفتره ی
په مه زان کۆ بکه مه وه .

وه (ابن عمر) (رضی الله عنه) ده یبه خشی به و که سانه ی وه ریان ده گرد
ئه وانیش ئه و کارمه ندانه بوون که (ئیمام) دایده مه زانندن بۆ کۆ کردنه وه ی
، ئه وه ی ش پی ش چه ژنی په مه زان به رۆژیک یان دوو رۆژ ، ئیمامی (ابن

(٢١٦) تقدم تخریجه فی التعلیق رقم : (٢٣٠) .

(٢١٧) أخرجه البخاری : (٤ / ٣٩٦) .

خَرِيْمَةٌ : (٤ / ٨٣) له ريگه ی (عبدالرزاق) هوه له (أيوب) هوه دهگيریته وه : " قُلْتُ : مَتَى كَانَ ابْنُ عُمَرَ يُعْطِي الصَّاعَ ؟ قَالَ : إِذَا قَعَدَ الْعَامِلُ ، قُلْتُ : مَتَى كَانَ يَقْعُدُ الْعَامِلُ ؟ قَالَ : قَبْلَ الْفِطْرِ بِيَوْمٍ أَوْ يَوْمَيْنِ " .

واته : ووتم : كهی (ابن عمر) (صاع) هكهی دهدا ؟ فهرمووی :
 ئەگەر کارمه ندهکان دهستیان به کار بکردبایه ، ووتم : كهی کارمه ندهکان دهستیان به کار دهکرد ؟ فهرمووی : پیش چهژن به پوژئیک یان دوو پوژ .

٧ . کاته كهی :

پیش ده رچوونی خه لکی بو نوئیژی چهژن ده به خشریت (٢١٨) ، وه نابی دوابخريت له نوئیژی چهژن ، یان پیش بخريت جگه له پوژئیک یان دوو پوژ له بهر ئه وه فهرمووده یه ی که له کرداری (ابن عمر) هوه ﷺ دهگيریته وه ، له سه ر بنه وای : (راوي الحديث أَدْرَى بِمَعْنَى رِوَايَتِهِ) ، وه ئەگەر دوا بکهوئ له کاتی نوئژ به به خشینیك (صدقة) یه که له به خشینه کان ده ژمییر ریئ ، له بهر فهرمووده ی (ابن عباس) - په زای خوا

(٢١٨) راجع كتاب (أحكام العبيدين في السنة المطهرة) ، تأليف : علي حسن علي عبد الحميد ، طبع المكتبة الإسلامية .

تیبینی : سه رنجی خوینه رانی به ریژ بوئ هوه راده کیشم که ئەم کتیبه به نرخه له لایه ن ماموستا : (صلاح الدين عبد الكريم) هوه وه رگپراوه ته سه ر زمانی کوردی له ژیر ناو نیشانی : (حوکمه کانی ههردوو جهژنه که له سونه تی پاکژ کراودا) به هیوای سود لیوه رگرتنی . - وه رگپژ .

له خۆی و بابی بیٔ - که فرموویه تی : " ... مَنْ أَدَّاهَا قَبْلَ الصَّلَاةِ فَهِيَ زَكَاةٌ مَقْبُولَةٌ ، وَمَنْ أَدَّاهَا بَعْدَ الصَّلَاةِ فَهِيَ صَدَقَةٌ مِنَ الصَّدَقَاتِ " (۲۱۹) .

واته : ... هەر که سێک پێش نوێژ بیبه خشی زه کاتیکی وه رگراوه ، وه هەر که سێک دوای نوێژ بیبه خشی به خشینیکه له به خشینه کان ...

۸ . حیکمهت له سهرفتره :

خوای دانا زه کاتی سهرفتره ی فه رز کردوو ه بۆ پاک کردنه وه ی رۆژووانان له ووته ی پڕو پووچ و خراپه کاریه کانیا ن و خواردنیکیش بی بۆ هه ژاران ، بۆ پڕ کردنه وه ی که م کورپه کانیا ن له و رۆژه پڕشنگ داره ، له بهر فه رمووده ی (ابن عباس) رضی الله عنه که له پێشدا باسکرا .

چهند فه رمووده یه کی لاواز (ضیعف)

که له ره مه زاندا بلاو ده بیته وه :

به باشمان زانی ئەم به شهش زیاد بکهین له سه ر کتیبه که مان به هۆی ئەو گرنگی یه ئاشکرایه ی که هه یه تی ، بۆ ئاگادار کردنه وه ی خه لکی و ئاشکرا کردنی حه ق ، بۆیه ده لێین : خوای بی گه رد و پایه به رز هه لگرانیکی داد په روهری ته رخا ن کردوو ه بۆ سو ننه ته کا نی پیغهمبەر صلی الله علیه وسلم بۆ ئەوه ی له گۆرینی نا په وایان (تحریف المبطلین) پاکی بکه نه وه ، وه له

که ده فهرمووی: " بَلِّغُوا عَنِّي وَلَوْ آيَةٌ " (٢٢٠) ، وه به و فهرموویه ی
که فهرموویه تی: " الدِّينُ النَّصِيحَةُ " (٢٢١) .

به پشتیوانی خوا ده لیین :

ئهو فهرمووده لاوازانه ی که بلأوبونه ته وه له نیوان خه لکیدا به
هه موو چینه کانیه وه ، زۆر زۆرن ، به شیوه یه که فهرمووده (صحیح)
کانیش باس ناکریت - له گه لی ئه وه ی چه ند زۆریشن - وه وازیش ناهینن له
باسکردنی لاوازه کان ، په حمه تی خوا له ئیمامی (عبدالله بن المبارک) بی
که فهرموویه تی : ((فهرمووده (صحیح) هکان به سن بو ئه وه ی خو
خه ریک نه کری به لاوازه کانه وه)) ، با ئه م پیشه وایه سه ر مه شقی ئیمه بی ،
و ریگه شمان زانستی (صحیح) ی هه لبرژدرراو پوخت کراو بیٔ .

له وه فهرمووده (ضعیف) انه که باسکردنان بلأو بووه ته وه ، له

نیوان خه لکی له رهمه زاندا :

١ - ((لو يعلمُ العبادُ ما في رمضانَ لَتَمَنَّتْ أُمَّتِي أَنْ يَكُونَ رَمَضَانُ السَّنَةَ
كُلَّهَا ، إِنَّ الْجَنَّةَ لَتَزِينُ لِرَمَضَانَ مِنْ رَأْسِ الْحَوْلِ ...)) (٢٢٢) هتد .

(٢٢٠) أخرجه البخاري : (٦ / ٣٦١) رقم : (٣٤٦١) .

(٢٢١) أخرجه مسلم رقم : (٥٥) .

(٢٢٢) هذا الحديث رواه ابن خزيمة رقم : (١٨٨٦) ، وابن الجوزي في (كتاب الموضوعات) : (٢ / ١
/ ١٨٩) وأبو يعلى في (مسنده) ، كما في (المطالب العالیه) : (ق ٤٦ / أ - ب / النسخة الخطوطة)
من طريق جرير بن أيوب البحلي عن الشعبي عن نافع بن بردة عن أبي مسعود الغفاري .

وهذا حديثٌ موضوعٌ ، آفته جرير بن أيوب ، ترجمه ابن حجر في (لسان الميزان) : (٢ / ١٠١) وقال :
(مشهور بالضعف) ثم نقل عن أبي نعيم قوله فيه : (كان يصنع الحديث) وعن البخاري قوله : (منكر)

فهرموده که ش فهرموده یه کی دریژه .

هه روهها له و فهرمودانه :

٢ - ((يا أيها الناس قد أظلمكم شهر عظيم ، شهرٌ فيه ليلةٌ خيرٌ من ألف شهر ، جعل الله صيامه فريضةً و قيام ليلة تطوعاً ، من تقرب فيه بحصلة من الخير كان كمن أدى فريضة فيما سواه ... و هو شهر أوله رحمة ، و وسطه مغفرة ، و آخره عتق من النار ..)) (٢٢٣) هتد .

هه روهها ئه م فهرموديه ش فهرموديه کی دریژه ، ته نها ئه ووتانه مان هیناوه که بلاو بووته وه لی .

هه روهها له و فهرمودانه :

٣ - ((صُوْمُوا تَصْحُوا)) .

(الحديث) وعن النسائي : (متروك) !!! وحكم عليه ابن الجوزي بالوضع ، وقال ابن خزيمة بعد أن رواه : (إن صح الخبر ، فإن في القلب من جرير بن أيوب البجلي) .

(٢٢٣) وهذا الحديث رواه أيضاً ابن خزيمة رقم : (١٨٨٧) ، والхамلي في (أماليه) رقم : (٢٩٣) ، والأصبهاني في (الترغيب) : (ق/ ١٧٨ ، ب/ النسخة المخطوطة) من طريق علي بن زيد بن جدعان عن سعيد بن المسيب عن سلمان . وهذا إسناد ضعيف لضعف علي بن زيد ، قال ابن سعد : (فيه ضعف ، و لا يُحْتَجُّ به) ، وقال أحمد بن حنبل : (ليس بالقوي) ، وقال ابن معين : (ضعيفٌ) ، وقال ابن أبي خيثمة : (ضعيف في كل شيء) ، وقال ابن خزيمة : (لا أحتج به لسوء حفظه) كذا في (تهذيب التهذيب) : (٧ / ٣٢٢ — ٣٢٣) . وقال ابن خزيمة بعد روايته له : (إن صح الخبر) وقال ابن حجر في (الأطراف) : (و مداره على علي بن زيد بن جدعان ، وهو ضعيفٌ) ، كما نقله عنه السيوطي في (جمع الجوامع) رقم : (٢٣١٤) — ترتيبه) . ونقل ابن أبي حاتم عن أبيه في (علل الحديث) : (١ / ٢٤٩) : (حديث منكر) .

❖ وسقطت (إن) من بعض المراجع ، ك (الترغيب و التهيب) : (٢ / ٩٥) و غيره ! فأفسد سقوطها المعنى !! واغترَّ بها بعض المتعلمين !!!

ئەمەش پارچە یەكە لە فەرموودە یەكی (ضعیف) (٢٢٤) .

وہ دوا فەرموودەیش :

٤ - " مَنْ أَفْطَرَ يَوْمًا مِنْ رَمَضَانَ مِنْ غَيْرِ عَذْرِ وَلَا مَرَضٍ لَمْ يَقْضِهِ صَوْمُ

الدَّهْرِ وَإِنْ صَامَهُ " (٢٢٥) .

وہ پاشان ئەم چوار فەرموودە یەكە زانایان بە (ضعیف) یان

داناوہ ، و پێشە وایان بە پوچە لیان زانیون ، لە گەل ئەوہش دا دەیان

(٢٢٤) وهو قطعة من حديث ابن عدي في (الكامل) : (٧ / ٢٥٢١) من طريق هُشَل بن سعيد ، عن الضحاك ، عن ابن عباس . وهُشَل متروك كان يكذب ، والضحاك لم يسمع من ابن عباس .

والطبراني في (الأوسط) : (١ / ق ، ٦٩ / أ - مجمع البحرين) ، وأبو نعيم في (الطب النبوي) - كما في (تخریج الاحیاء) : (٣ / ٨٧) - وابن بُخَيْت (جزءه) في (شرح الاحیاء) : (٧ / ٤٠١) - من طريق محمد بن سليمان بن أبي داود ، عن زهير بن محمد ، عن سهيل بن أبي صالح ، عن أبي هريرة .

وسنده (ضعيف) ، قال أبو بكر الأثرم : (سمعت أحمد - وذكر رواية الشاميين عن زهير بن محمد - قال : يروون عنه أحاديث مناكير هائلة) ، وقال أبو حاتم : (في حفظه شؤء ، وكان حديثه بالشام أنكر من حديثه بالعراق لسوء حفظه) ، وقال العجلي : (وهذه الأحاديث التي يرويها أهل الشام عنه ليست تعجيبني) كذا في (تهذيب الكمال) : (٩ / ٤١٧) . قلت : ومحمد بن سليمان شامي مترجم في (تاريخ دمشق) : (١٥ /

ق ٣٨٦ - النسخة المخطوطة) فريوابته عن زهير - كما نص الأئمة - منكرة ، وهذا الحديث منها !!!

(٢٢٥) وهذا حديثٌ عَلَّقَهُ البخاري في (صحيحه) : (٤ / ١٦٠ - فتح الباري) دون إسناد .

وقد وصله ابن خزيمة في (صحيحه) رقم : (١٩٨٧) ، و الترمذي رقم : (٧٢٣) ، و أبو داود رقم : (٢٣٩٧) ، وابن ماجه رقم : (١٦٧٢) ، والنسائي في (الكبرى) كما في (تحفة الأشراف) : (١٠ / ٣٧٣) ، والبيهقي : (٤ / ٢٢٨) ، وابن حجر في (تعلقيق التعليق) : (٣ / ١٧٠) من طريق أبي المطوس ، عن أبيه ، عن أبي هريرة .

وقال ابن حجر في (فتح الباري) : (٤ / ١٦١) : (واخْتَلَفَ فيه على حبيب بن أبي ثابت اختلافًا كثيرًا ، فصلت فيه ثلاث علل : الإضطراب ، والجهل بحال أبي المطوس ، والشك في سماع أبيه من أبي هريرة) . وقال ابن خزيمة بعد روايته : (إن صح الخبر ، فإني لا أعرف المطوس ولا أباه) ، فالحديث ضعيفٌ أيضاً .

بیسین و دهیان خوینینه وه له هه موو پوژیک له پوژه کانی مانگی په مه زانی پیروژ به تایبه تی و جگه له ویش به گشتی .

شاراوهش نیه که هه ندیک له م فه رمودانه واتای راست ده گرنه خویان ، که له شهرع دا هاتوو له قورئاندا بیته یان له سوننه ت دا ، به لام ئه مه به ته نها نابیته هوکاریک بو ئه وهی ووته یه ک بدریته پال پیغه مبهەر ﷺ که نه یه رموو ، وه به تایبه ت - شوکر بو خوا - ته نها ئه م ئوممه ته یه له نیوان ئوممه تانی تر دا خوی پاک و بی گه رد تایبه تی کردوو به (الإسناد) ، که به هو یه وه فه رموده ی وه رگه راو (مقبول) له زیاد کراو (المدخول) ، ده ناسر یته وه ، وه (صحیح) و (قبیح) یش له یه ک جیا ده کر یته وه ، ئه م زانسته ش زانسته یکی زوژ وردکاره ، وه راستی فه رموو ئه و که سه ی که ناوی ناوه به : [منطق المنقول ، ومیزان تصحیح الإخبار] .

کو تایی

خوای په روه ردگار باشته رین کو تایی مان به قسمه ت بکات ، برای په روش بو گو یه رایه لی په روه ردگاری زیندووی به توانا ، ئه مه یه ﴿ چونیتی

رۆژووی پیغه مبهەر ﷺ له پیش دهستت ، وه پینموویه کانی له رۆژووی رهمه زاندا لات شاراوه نییه ، جا پیشبرکی بکه بو دهروزه کانی چاکه و گوپرایه ل به ، وه رای گه یه نه ئه وهی که خوی په روه ردگار پیی به خشییوی له تیگه یشتن بو ئه وهی گواناه بار نه بیت .

وسبحانک اللهم ومحمدک

أشهد أن لا إله إلا الله أستغفرک وأتوب إلیک

نووسینی :

فیرخو زانی زانستی پیغه مبه رایه تی

سلیم الهلالي وعلي حسن علي عبد الحمید

۲۵ ی / رهمه زانی خیر / ۱۴۰۳ ک

ناوه رۆک

پیشه کی وهرگێر ۳

پیشه کی نووسه ران ۸

١١ / ١ چاکه کانی رۆژوو :

١٢ ١ - پۆژوو پارێزه ره

١٤ ٢ - پۆژوو پۆژوووان دهخاته به هه شته وه

١٥ ٣ - پاداشتی پۆژوووانان پاداشتیکی دیاری نه کراوه

١٥ ٤ - پۆژوووان دوو خوشی بو هه یه

١٥ ٥ - بوئی ده می پۆژوووان له لای خوا له بوئی میسک خوش تره

١٧ ٦ - پۆژوو و قوئان شه فاعهت ده که ن بو خوا وه نه که یان

١٨ ٧ - پۆژوو که فارتی هه ندی تاوانه

٢١ ٨ - ده رگای (الریان) ته نها بو پۆژوووانانه

٢ / چاکه کانی مانگی ره مه زان :

٢٢ ١ - مانگی قورئانی پیروژه

٢ ٢ - کوۆت کردنی شه ییتانه کان و داخستنی ده رگا کانی دۆزه خ و کردنه وه ی

٢٣ ده رگا کانی به هه شت له م مانگه دا

٢٤ ٣ - شه وی قه در (لیلۀ القدر)

٣ / واجب بوونی رۆژوووی ره مه زان :

٢٦ ١ - قوئانگی یه که می پۆژووگرتن

٢٦ ٢ - قوئانگی دووه می پۆژووگرتن

٤ / هاندان بو گرتنی رۆژوووی ره مه زان :

٢٩ ١ - پۆژوووی مانگی ره مه زان هوئی لیخو شیبونی گونا هه کانه

٢ - وهلامدانه وهی پاراننه وه کان و پزگار بوون له ئاگر له پهمه زان دا ... ٣١

٣ - له پاسگوڤیان و شه هیدان ٣١

٥ / ترساندن له به رۆژوو نهوونی هه ندیک له رهمه زان دا به

ئه نقه ست ٣٢

٦ / حوكمه كانی رۆژووگرتن ٣٤

٧ / ئه و کارانه ی پیش رهمه زان ده کریت ٣٤

١ - ژماردنی رۆژه کانی شهعبان ٣٤

٢ - هه رکه سیك رۆژی گومان به رۆژوو بیئت سه ریچی له فه رمانی پیغه مبهەر ﷺ

کردوو ٣٥

٣ - ئه گه ر یه ک که س مانگی بینی به رۆژوو بن بو پهمه زان ، هه روه ها وازیش له

رۆژوو بیئن بو ته واو بوونی ٣٦

٨ / نیه تی رۆژوو :

١ - نیه تی رۆژووی فه رز ده بی له شه ودا بیئت پیش ده ررکه وتنی فه جر ... ٣٨

٢ - داوا کاریه کان به ستراون به بوونی تواناوه ٤٠

٣ - هه ندیک له زانایان بوچوونی پیچه وانه یان له گه ل ئه م بوچوونه دا هه یه و ده لئین

: (به لکو ئه بی قه زای رۆژوو هه که ی بکاته وه) ٤٢

٩ / کاتی رۆژوو : ٤٥

١ - واتای (الخیط الأبیض و الخیط الأسود) ٤٧

٢ - فه جر دوو جوړه :

٤٩ - فهجری درۆزن یان درۆزنه فهجر (الفجر الكاذب)

٤٩ - فهجری راستگو یان فهجری راسته قینه (الفجر الصادق)

٥٧ ٢ - پاشان پوژوهه که ی تا کاتی شه و ته واو دهکات

٦٠ * بیر خستنه وهیه ک

٦١ * بیر خستنه وهیه کی تر

٦٢ ١٠ / پارشیو (واته : السحور) :

٦٢ ١ - حیکمهت له پاشیو

٦٣ ٢ - چاکه کانی پارشیو (فضائل السحور)

٦٣ أ - پارشیو کردن به ره که تی تیدایه

ب - خوی پهروهردگار و فریشته کانی سه لاوات دهدهن له سه رئه و که سانه ی

٦٦ پارشیو دهکه ن

٦٧ ٢ - دوا خستنی پارشیو

٦٨ ٤ - حوکمی پارشیو

١١ / نه و شتانه ی پیویسته روژووان لی ی دور بکه ویتسه وه : ...

٧٠

٧١ ١ - ووته ی درۆ

٧٢ ٢ - ووته ی پرپوچ و بی سود

١٢ / نه و شتانه ی جه لاله بو روژووان :

١ - روژووان دهتوانی به له ش گرانییه وه پوژ بکاته وه

- ٢ - سیواک کردن ٧٥
- ٣ - ئاو رادانه ناو دەم و لووت ٧٦
- ٤ - ماچ کردن دەست بازی بو پوژووان ٧٧
- ٥ - تاقی کردنه وهی خوین (تحلیل الدم) و دهرزی لیدانیک مه بهست لیبی خواردن پیدان نه بیئت (واته : موغەزی نه بیئت) ٧٨
- ٦ - که له شاخ کردن (واته : الحجامه) ٧٨
- ٧ - چیژ (تام) کردنی خواردمه منی ٧٨
- ٨ - کل (سورمه) کردن و قه تره و هاو شیوه کانی له و شتانه ی که ده کرینه چاوه وه ٧٩
- ٩ - ئاوی سارد کردن به سهر سهردا یان خوئی بشوات ٧٩

١٣ / خوا نهیه وی کارتان له سهر ئاسان بکات و نایه وی له

سهرتانی قورس بکات :

- ١ - بو پیبوار (المسافر) ٨١
- ٢ - بو نه خووش (المريض) ٨٥
- ٣ - بو ئه و ئافره تانه ی که له بی نوپژین یان له زه یسانی دان ٨٥
- ٤ - بو پیاو و ئافره تی به ته من (الشيخ الكبير و المرأة العجوز) ٨٦
- ٥ - بو ئافره تی سک پر و شیر دهر (الحامل و المرضع) ٨٧

١٤ / بهرباگ کردن (الإنطار) :

- ١ - پوژووان که ی بهرباگ ده کات ؟ ٨٩

- ٢ - په له کردن له بهربانگ ٨٩
- أ - په له کردن له بهربانگ دا هوکاریکه بو چاکه ٩٠
- ب - په له کردن له بهربانگ دا سوننه تی پیغه مبهری خوايه ﷺ ٩٠
- ج - په له کردن له بهربانگ کار کردنه به پیچه وانهی جوله که و گاور و خاچ په رستان ٩١
- د - بهربانگ پیش نوژی مه غریبه ٩٤
- ٣ - پوژووان به چی بهربانگ ده کاته وه ؟ ٩٥
- ٤ - پوژووان چی ده لئ له کاتی بهربانگ کردن دا ؟ ٩٦
- ٥ - خواردن پیدانی پوژووان ٩٨

١٥ / به تال که روه کانی روژوو (مفسدات الصوم) :

- ١ - خواردن و خواردنه وه خواردن به نه نقه ست ١٠٠
- ٢ - خو پشانه وهی به نه نقه ست (تعمد القیء) ١٠١
- ٣ - که وتنه بی نوژی و زه یسانی ١٠١
- ٤ - دهرزی لیدانیک مه به ست پیی خواردن پیدان بیت (الحقن الغذائية) ١٠٣
- ٥ - جووت بوون له گه ل خیزان دا (الجماع) ١٠٤

١٦ / قهزا کردنه وه :

- ١ - دروسته قهزا کردنه وهی رهمه زان دوا بخریت ١٠٦
- ٢ - پیویست ذییه له سه ریه ک بن ١٠٧

- ٣ - که سیک بمریت و پوژووی نه زری له سه ر بی ١٠٨

١١٢ ٤ - خواردن دان (الإطعام)

١٧ / كهفارت دان :

١ - كهفارته كانی جووت بوون له گه‌ل خیزان دا له دواى یه‌ك ده‌بی (واته : **على**

الترتيب) ١١٣

٢ - نه‌توانین كهفاره‌ت لا ده‌دات ١١٣

٣ - هه‌یچ كهفارتیك له سه‌ر ئافره‌ت پئویست نه‌یه ١١٤

١٨ / فیدیه دان :

١ - ئافره‌تی سك پ‌ر و شیر ده‌ر ئه‌گه‌ر له خو‌یان و منداله‌كانیان بترسن به رُوژوو

نابن ١١٤

٢ - ئایه‌تی : ﴿وعلى الذين يطيقونه فدية﴾ مه‌نسوخه ١١٤

٣ - (نه‌سخ) لیره‌دا واتای تاییه‌ت (**تخصیص**) کردنه ١١٤

٤ - له‌و شتانه‌ی كه پال پشستی ئه‌م واتایه ئه‌كه‌ن ١١٧

٥ - په‌یوه‌نده به‌وه‌ی پێش خو‌یه‌وه ١١٩

١٩ / شه‌وی قه‌در (ليلة القدر) :

١ - فه‌زلی شه‌وی قه‌در ١٢٣

٢ - کاتی شه‌وی قه‌در ١٢٤

٣ - چو‌ن موسولمان به‌ دواى ئه‌م شه‌وه‌دا بگه‌رپێت ١٢٧

٤ - نیشانه‌کانی ئه‌م شه‌وه ١٢٨

٢٠ / مانه‌وه له مزگه‌وت بو خوا په‌رستن (الاعتكاف) :

- ۱ - حکمہ تی مانہ وہ لہ مزگہوت بوّ خوا پهرستن ۱۳۰
- ۲ - واتای (ئیعتیکاف) ۱۳۲
- ۳ - ریّ پیّ دانی (شہرعیہ تی ئیعتیکاف) ۱۳۲
- ۴ - مہرجہ کانی ۱۳۳
- ۵ - چی پھوایہ بوّ ئہ و کہ سہی لہ مزگہوت دہمینیتہ وہ بوّ خوا پهرستی .. ۱۳۴
- ۶ - مانہ وہی ئافرہت لہ مزگہوت دا بوّ خوا پهرستی وسہردانی میّردہ کہی لہ مزگہوت ۱۳۵

۲۱ / نویژی تہراویح :

- ۱ - ریّ پیّ دانی ۱۳۸
- ۲ - ژمارہی پکاتہ کانی ۱۴۰

۲۲ / زہکاتی سہرفترہ :

- ۱ - حوکمہ کہی ۱۴۵
- ۲ - لہ سہر کیّ واجب دہبیّ ؟ ۱۴۶
- ۳ - جوّرہ کانی زہکاتی سہرفترہ ۱۴۸
- ۴ - برہ کہی ۱۵۱
- ۵ - پیاو لہ جیاتی کیّ دہیدات ؟ ۱۵۱
- ۶ - بہ کیّ دہدریّت ؟ ۱۵۲
- ۷ - کاتہ کہی ۱۵۳
- ۸ - حکمہت لہ سہرفترہ ۱۵۴

۲۳ / چند فهرمووده یه کی لاواز (ضعیف) که له رهمه زان دا

۱۵۵ : بلاو ده بیته وه

۱۵۷ ۱ - فهرمووده ی یه که م

۱۵۷ ۲ - فهرمووده ی دووه م

۱۵۸ ۳ - فهرمووده ی سی یه م

۱۵۸ ۴ - فهرمووده ی چواره م

۱۶۰ کوتایی

۱۶۱ ناوه رۆکی بابه ته کان